

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 โดยผู้วิจัยศึกษาจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับรูปแบบ องค์ประกอบ และการพัฒนารูปแบบ

- 1.1 ความหมายของรูปแบบ
- 1.2 ประเภทของรูปแบบ
- 1.3 องค์ประกอบของรูปแบบ
- 1.4 การพัฒนา และตรวจสอบรูปแบบ
- 1.5 ลักษณะของรูปแบบที่ดี
- 1.6 ทฤษฎีการพัฒนานิสิตนักศึกษา ตามแนวคิดของซิกเกอริง และไรเซอร์

ตอนที่ 2 การผลิตครู และการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

- 2.1 ความหมายของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
- 2.2 ความสำคัญของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
- 2.3 การจัดประสบการณ์วิชาชีพครูของสถาบันผลิตครู
- 2.4 หลักสูตรการผลิตครูของไทย
- 2.5 การผลิตครูในต่างประเทศ

ตอนที่ 3 คุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21

- 3.1 คุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ในทัศนะของต่างประเทศ
- 3.2 คุณลักษณะของครูตามมาตรฐานวิชาชีพครูสภา
- 3.3 คุณลักษณะของบัณฑิตครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ที่พึงประสงค์
- 3.4 ขั้นตอนและกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

ตอนที่ 4 แนวคิดทวิปริทัศน์และแนวคิดการเรียนรู้ในพื้นที่ที่สาม (Hybridity Theory and Third Space Concept)

- 4.1 ความหมายและความเป็นมาของแนวคิด
- 4.2 การประยุกต์ใช้สำหรับการผลิตและพัฒนาวิชาชีพครู

ตอนที่ 5 แนวคิดทฤษฎีการพัฒนานิสิตนักศึกษา

5.1 ทฤษฎีการพัฒนานักศึกษา ทั้ง 7 ด้าน (Seven vectors) ของซิกเกอริง และไรเซอร์

5.2 ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของเดวิด โกล์ป

5.3 แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาแบบองค์รวมตามแนวคิดปัญญาศึกษา 7C's

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (ในประเทศ)

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (ต่างประเทศ)

ตอนที่ 1 แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับรูปแบบ องค์ประกอบ และการพัฒนารูปแบบ

1. ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายของคำว่า รูปแบบ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

อุทุมพร จามรมาน (2541, หน้า 22) กล่าวว่าไว้ว่า รูปแบบหมายถึงโครงสร้างของความสัมพันธ์ของของหน่วยต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ ดังนั้นรูปแบบจึงน่าจะมีมากกว่าหนึ่ง มิติ หลายตัวแปรและตัวแปรดังกล่าวอาจเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในเชิงความสัมพันธ์และเชิงเหตุและผล

เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2544, หน้า 27) ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึงวิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใดๆ ให้ปรากฏโดยใช้การสื่อสารในลักษณะต่างๆ เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนภูมิ แผนผังต่อเนื่อง หรือสมการทางคณิตศาสตร์ ให้สามารถเข้าใจได้ง่าย และสามารถนำเสนอเรื่องราวหรือประเด็นต่างๆ ได้อย่างกระชับ ภายใต้หลักการอย่างมีระบบ

ทิตนา แชมมณี (2550, หน้า 220) ได้กล่าวว่า รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยสร้างมาจากความคิด ประสบการณ์ การใช้อุปมาอุปไมย หรือจากทฤษฎี หลักการต่างๆ และแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย แผนผัง ไดอะแกรม หรือแผนภาพ ช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น รูปแบบจึงไม่ใช่ทฤษฎี

พจนานุกรม (Merriam Webster's Collegiate Dictionary, 1996, p.747 อ้างอิงใน รัตนะ บัวสนธิ, 2550, หน้า 23) ได้ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง 1) ชุดของแผนสำหรับการก่อสร้าง 2) ภาพจำลอง 3) การออกแบบโครงสร้าง 4) ภาพย่อที่เป็นตัวแทนของบางสิ่ง 5) คำบรรยายเพื่อช่วยให้เกิดภาพบางสิ่งที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง 6) ข้อมูลหรือข้อตกลงใดๆ ก็ตามที่จะจัดระบบนำเสนอไว้ในรูปของคอมพิวเตอร์

รัตนะ บัวสนธ์ (2555, หน้า 12) กล่าวว่า รูปแบบ มักหมายถึงภาพร่างที่แสดงองค์ประกอบ ขั้นตอนการดำเนินงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืออีกความหมายหนึ่งคือ ภาพย่อของทฤษฎีหนึ่งๆ ที่เขียนออกมาในลักษณะเป็นรูปธรรมเพื่อให้เข้าใจความเข้าใจ

กู๊ด (Good, 1973 อ้างอิงใน อมรรัตน์ ทิพย์จันทร์, 2547, หน้า 12) ได้รวบรวมความหมายของรูปแบบไว้ 4 ความหมาย คือ 1) เป็นตัวอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ 2) เป็นตัวอย่างเพื่อการเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศเพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบ 3) เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลักการหรือแนวคิด และ 4) เป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจจะเขียนออกมาเป็นสูตรทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้

โรบบิน (Robbins, 1993, p.44) ได้ให้ความหมายของรูปแบบและส่วนประกอบของรูปแบบไว้ดังนี้ รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่เป็นนามธรรม ที่ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์หรือความจริงได้ง่ายขึ้น รูปแบบต้องมีส่วนประกอบที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ วัตถุประสงค์ ตัวประกอบองค์ประกอบหรือสาระเนื้อหา และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร องค์ประกอบหรือสาระเนื้อหานั้น

จากการศึกษาความหมายที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง กรอบความคิดที่ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ กระบวนการ และการประเมินผล โดยสามารถยึดถือเป็นแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

2. ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบสามารถจำแนกออกได้หลายประเภท มีนักวิชาการจำแนกประเภทของรูปแบบดังนี้

สมิธ และคณะ (Smith, et al., 1980, p.461) จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

1.1 รูปแบบคล้ายจริง (Iconic Model) มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง หุ่นไล่กา หุ่นตามร้านตัดเสื้อผ้า

1.2 รูปเสมือนจริง (Analog Model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนจะทำการทดลอง เครื่องบินจำลองที่บินได้ หรือเครื่องบินหักดบินเป็นต้น รูปแบบชนิดนี้มีความใกล้เคียงความจริงมากกว่าแบบแรก

2. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) จำแนกออกเป็น

2.1 รูปแบบข้อความ (Verbal Model) หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Model) เป็นการใช้อธิบายความปกติธรรมดาในการอธิบายโดยย่อ เช่น คำพรรณาลักษณะงานคำอธิบายรายวิชา เป็นต้น

2.2 รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) หรือรูปแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Model) เช่น สมการ และโปรแกรมเชิงเส้น เป็นต้น

คีฟส์ (Keeves, 1988, pp.561-565) ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analog Model) เป็นรูปแบบเชิงกายภาพส่วนใหญ่ใช้ในด้านวิทยาศาสตร์ เช่น รูปแบบโครงสร้างอะตอม สร้างขึ้นโดยใช้หลักการเปรียบเทียบโครงสร้างของรูปแบบให้สอดคล้องกับลักษณะที่คล้ายกันทางกายภาพ สอดคล้องกับข้อมูลและความรู้ที่มีอยู่ในลักษณะนั้นด้วย รูปแบบที่สร้างขึ้นต้องมีองค์ประกอบชัดเจน สามารถนำไปทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้และสามารถนำไปใช้ในการหาข้อสรุปของปรากฏการณ์ได้อย่างกว้างขวาง เช่น รูปแบบจำนวนนักเรียนในโรงเรียน สร้างขึ้นโดยเปรียบเทียบกับลักษณะถึงน้ำที่ประกอบด้วยท่อน้ำเข้าและท่อน้ำออก ปริมาณที่ไหลเข้าถึงเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนที่เข้าโรงเรียน อัตราการเกิด อัตราการย้ายเข้า อัตราการรับเด็กอายุต่ำกว่าเกณฑ์ ส่วนปริมาณน้ำที่ไหลออกเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนที่ออกจากโรงเรียนเนื่องจากพันเกณฑ์การศึกษา การย้ายออก การจบการศึกษา สำหรับปริมาณน้ำที่เหลือในถังเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนที่เหลืออยู่ในโรงเรียน เป็นต้น จุดมุ่งหมายของรูปแบบนี้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงจำนวนนักเรียนในโรงเรียน

-2. รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น และใช้ข้อความในการอธิบายเพื่อให้เกิดความกระจ่างมากขึ้น แต่จุดอ่อนของรูปแบบประเภทนี้คือขาดความชัดเจนแน่นอน ทำให้ยากแก่การทดสอบรูปแบบ แต่อย่างไรก็ตามได้มีการนำรูปแบบนี้มาใช้ในการศึกษามาก เช่น รูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียน

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือตัวแปร โดยใช้สัญลักษณ์ ทางคณิตศาสตร์ ปัจจุบันมีแนวโน้มว่าจะนำไปใช้ในด้านพฤติกรรมศาสตร์มากขึ้น โดยเฉพาะในการวัดและประเมินผลทางการศึกษา รูปแบบลักษณะนี้ส่วนมากพัฒนามาจากรูปแบบเชิงข้อความ

4. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Casual Model) เป็นรูปแบบที่เริ่มจากการนำเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ในการศึกษาเกี่ยวกับพันธุศาสตร์ รูปแบบเชิงสาเหตุนี้ทำให้สามารถศึกษารูปแบบเชิงข้อความที่มีตัวแปรสลับซับซ้อนได้ แนวคิดสำคัญของรูปแบบนี้คือต้องสร้างขึ้น จากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหรืองานวิจัยที่มีมาแล้ว รูปแบบจะเขียนในลักษณะสมการเส้นตรง

แต่ละสมการแสดงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างตัวแปร จากนั้นจะมีการเก็บรวบรวมข้อมูลในสภาพการณ์ที่เป็นจริงเพื่อทดสอบรูปแบบ รูปแบบเชิงสาเหตุนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

4.1 รูปแบบระบบเส้นเดียว (Recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรด้วยเส้นโยงที่มีทิศทางของการเป็นสาเหตุในทิศทางเดียวโดยไม่มีความสัมพันธ์ย้อนกลับได้

4.2 รูปแบบระบบเส้นคู่ (Non-recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร โดยทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรหนึ่งอาจเป็นทั้งตัวแปรเชิงสาเหตุและเชิงผลพร้อมกัน จึงมีทิศทางความสัมพันธ์ย้อนกลับได้

สไตเนอร์ (Steiner, n.d. อ้างอิงใน เสรี ชัดเข้ม, 2538, หน้า 51) ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

1.1 รูปแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model of) เช่นรูปแบบเครื่องบินที่สร้างเหมือนจริงแต่มีขนาดย่อ

1.2 รูปแบบสำหรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model for) เป็นรูปแบบจำลองที่ออกแบบไว้เพื่อเป็นต้นแบบการผลิตสินค้า ต้องสร้างรูปแบบเท่าของจริงขึ้นมาก่อนแล้วจึงผลิตสินค้าตามรูปแบบนั้น

2. รูปแบบเชิงแนวคิด (Conceptual Model) จำแนกออกเป็น

2.1 รูปแบบเชิงแนวคิดของสิ่งหนึ่งสิ่งใด (Conceptual Model of) เป็นรูปแบบหรือแบบจำลองที่สร้างขึ้นโดยจำลองมาจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว เช่น รูปแบบที่สร้างมาจากทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

2.2 รูปแบบเชิงแนวคิดเพื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด (Conceptual Model for) เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นมาเพื่ออธิบายทฤษฎี หรือปรากฏการณ์ เช่น รูปแบบที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีการคัดสรรตามธรรมชาติ เพื่อนำไปอธิบายการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

จากการแบ่งประเภทรูปแบบที่กล่าวมาข้างต้น อาจพอสรุปได้ว่าการแบ่งประเภทรูปแบบขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการอธิบายรูปแบบนั้นๆ

3. องค์ประกอบของรูปแบบ

มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบ ดังนี้

อุทุมพร จามรมาน (2541, หน้า 22-23) กล่าวว่า รูปแบบควรมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. นำไปสู่การอธิบายได้โดยอิงข้อมูลมาจากการสังเกตที่เชื่อถือได้
2. นำไปสู่ผลเดิมถ้ามีการทดลองซ้ำ

3. นำไปสู่การอธิบายเชิงเหตุผล
 4. ช่วยขยายความรู้ และนำไปสู่การแสวงหาองค์ความรู้ได้มากขึ้น
 5. มีความชัดเจน และสามารถตรวจสอบได้
 6. กระบวนการสร้างรูปแบบเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งและไม่สิ้นสุด
- คีฟส์ (Keeves, 1988, p.567) สรุปว่า โดยทั่วไปรูปแบบต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ

ดังนี้

1. รูปแบบต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมาสามารถพิสูจน์ทดสอบได้นั้นคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อพิสูจน์และทดสอบได้
2. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causal relationship) ที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์นั้นได้
3. รูปแบบสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) และความสัมพันธ์ระหว่างกัน (Interrelationship) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการแสวงหาความรู้
4. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationship) มากกว่า ความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Associative Relationship)

จากการศึกษาแนวคิดข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบใดบ้างขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่จะศึกษา ตามแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาเป็นพื้นฐานหลักในการศึกษา ปรากฏการณ์ดังกล่าว และแต่ละองค์ประกอบควรมีความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผล ที่จะนำไปสู่การอธิบายองค์ความรู้ ที่เกิดจากการศึกษาให้เข้าใจได้

4. การพัฒนารูปแบบ

ได้มีผู้กล่าวถึงการพัฒนารูปแบบ ดังนี้

วิลเลอร์ (Willer, 1986, p.83) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้าง (Construct) รูปแบบ และ 2) การหาความเที่ยงตรง (Validity) ของรูปแบบ

บุญชม ศรีสะอาด (2549) ได้กล่าวถึงกระบวนการวิจัยและพัฒนารูปแบบ โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ และ 2) การทดสอบความเที่ยงของรูปแบบ

บุญชม ศรีสะอาด (2549) สรุปการสร้างหรือพัฒนารูปแบบว่าผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อน เป็นรูปแบบตามสมมติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้ในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่นๆ และผลการศึกษาหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่างๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะและ

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรเหล่านั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบ ในรูปแบบในการพัฒนารูปแบบนั้น จะต้องใช้หลักเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญประกอบกันขึ้น เป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ได้

อัมพร กังสนานันท์ (2550, หน้า 108-122) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบ การจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิต โดยดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างรูปแบบ ประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน จากทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้เทคนิคเดลฟาย แบบปรับปรุง (Modified Delphi Techniques) และการประเมินรูปแบบ ประกอบด้วยการประเมิน รูปแบบเพื่อศึกษาความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติในสถานศึกษา และการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อการพัฒนา รูปแบบ

วาโร เพ็งสวัสดิ์ (2553, หน้า 9-10) สรุปกระบวนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ ว่า มี 2 ขั้นตอน ได้แก่

1. การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ โดยขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมา ก่อนเป็นรูปตามสมมติฐาน (Hypothesis Model) โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัย ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ผู้วิจัยอาจจะศึกษารายกรณี หน่วยงานที่ดำเนินการในเรื่องนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งผลการศึกษานี้จะนำมาใช้กำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่างๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรเหล่านั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบ ในรูปแบบ ดังนั้น การพัฒนารูปแบบในขั้นตอนนี้จะต้องอาศัยหลักเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ ซึ่งโดยทั่วไปการศึกษาในขั้นตอนนี้มีขั้นตอนย่อยๆ ดังนี้

- 1.1 การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำสารสนเทศที่ได้มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นร่างกรอบความคิดการวิจัย

- 1.2 การศึกษาจากบริบทจริง ในขั้นนี้อาจทำได้หลายวิจัย ดังนี้

- 1.2.1 การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินการในปัจจุบันของหน่วยงาน โดยศึกษาความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder) ซึ่งวิธีศึกษาอาจจะใช้วิธีการสอบ สัมภาษณ์ การสอบถาม การสำรวจ การสนทนากลุ่ม เป็นต้น

- 1.2.2 การศึกษารายกรณี (Case study) หรือพหุกรณี หน่วยงานที่ประสบ ผลสำเร็จ หรือมีแนวปฏิบัติที่ดีในเรื่องที่ศึกษา เพื่อนำมาเป็นสารสนเทศที่สำคัญในการพัฒนา รูปแบบ

1.2.3 การศึกษาข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ วิธีศึกษาอาจจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เป็นต้น

1.3 การจัดทำรูปแบบ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะใช้สารสนเทศที่ได้ในข้อ 1.1 และ 1.2 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นกรอบความคิดเพื่อนำมาจัดทำรูปแบบ

นอกจากนี้ ยังสามารถศึกษาเพิ่มเติมโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi Technique) หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในการพัฒนารูปแบบก็ได้

2. การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ

หลังจากที่ได้พัฒนารูปแบบในขั้นแรกแล้ว จำเป็นที่จะต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นถึงแม้จะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎีแนวความคิดรูปแบบของบุคคลอื่น และการวิจัยที่ผ่านมา แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน จำเป็นต้องมีการตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังหรือไม่ การทดสอบรูปแบบอาจกระทำได้ใน 4 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การทดสอบรูปแบบด้วยการประเมินตามมาตรฐานที่กำหนด ประกอบด้วย 4 มาตรฐาน ได้แก่ 1) มาตรฐานความเป็นไปได้ (Feasibility standards) เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง 2) มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) เป็นการประเมินการสนองตอบต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ 3) มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) เป็นการประเมินความเหมาะสมทั้งในด้านกฎหมายและศีลธรรมจรรยา 4) มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards) เป็นการประเมินความน่าเชื่อถือ และได้สาระครอบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริง

2.2 การทดสอบรูปแบบด้วยการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งการทดสอบรูปแบบในบางเรื่องไม่สามารถกระทำได้โดยข้อมูลเชิงประจักษ์ ด้วยการประเมินค่าพารามิเตอร์ของรูปแบบ หรือการดำเนินการทดสอบรูปแบบด้วยวิธีการทางสถิติ แต่งานวิจัยบางเรื่องต้องการความละเอียดอ่อน

5. ลักษณะของรูปแบบที่ดี

บุญชม ศรีสะอาด (2549 อ้างอิงใน สุรวีร์ เพียรเพชรเลิศ, 2553, หน้า 13) กล่าวว่า รูปแบบที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. โมเดลควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่าที่จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแบบรวมๆ อย่างไรก็ตามอย่างไรก็ดี สหสัมพันธ์และสมการถดถอยที่ใช้หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรก็สามารถนำไปใช้สร้างโมเดลได้

2. โมเดลควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมาซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเมื่อทดสอบโมเดลแล้ว ถ้าปรากฏว่าโมเดลไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์โมเดลนั้นก็ถูกยกเลิกไป

3. โมเดลควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาได้

4. โมเดลควรนำไปสู่การสร้างแนวคิดใหม่หรือความสัมพันธ์ใหม่ของเรื่องที่ศึกษาได้
วโร เพ็งสวัสดิ์ (2553, หน้า 6) สรุปลักษณะของรูปแบบที่ดีไว้ ดังนี้

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงธรรมดา อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงก็มีประโยชน์ในช่วงของการพัฒนารูปแบบ

2. รูปแบบความนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมาซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์โดยเมื่อทดสอบรูปแบบแล้วถ้าปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ รูปแบบนั้นต้องถูกยกเลิก

3. รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน

4. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือ ในการสร้างความคิดรวบยอด (Concept) ใหม่และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใหม่ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ในเรื่องที่กำลังศึกษา

5. รูปแบบในเรื่องใด จะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับกรอบของทฤษฎีใหม่ในเรื่องนั้นๆ

การตรวจสอบรูปแบบ ไอส์เนอร์ Eisner (1976 อ้างอิงใน จินตนา ศักดิ์ภู่อารัม, 2545) เสนอแนวคิดสำหรับการตรวจสอบรูปแบบโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ แนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีดังนี้

5.1 การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณา แต่อาจผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่างๆ เข้าด้วยกันตามวิจารณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

5.2 เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเป็นเฉพาะทาง (specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะองค์ความรู้เฉพาะสาขานั้น ผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริงๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

5.3 เป็นการประเมินโดยให้ความเชื่อถือในตัวผู้ทรงคุณวุฒิมีความเที่ยงธรรม และมีดุลยพินิจที่ดี ทั้งนี้ มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่างๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

5.4 เป็นรูปแบบที่ยอมให้มีความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ ตามอัธยาศัยและความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณา การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

อุทมพร จามรมาน (2541 อ้างอิงใน สุรวีร์ เพียรเพชรเลิศ, 2553, หน้า 14) กล่าวถึงการตรวจสอบโมเดลว่าควรใช้หลักฐานเชิงคุณลักษณะ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ อาจให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ ส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติ

จากการศึกษาแนวคิด องค์ประกอบ และการตรวจสอบรูปแบบ พอสรุปว่ารูปแบบเป็นสิ่งที่แสดงถึงโครงสร้างทางความคิด นำมาอธิบายความสัมพันธ์เชื่อมโยงโดยใช้ภาษาเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัด ความสัมพันธ์แต่ละองค์ประกอบของโมเดล ควรแสดงความเชื่อมโยงสัมพันธ์ ตั้งแต่ความเป็นมาของรูปแบบ แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ และโครงสร้างเนื้อหาของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในรูปแบบ

ตอนที่ 2 การผลิตครู และกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

ภารกิจหลักที่สำคัญอย่างหนึ่งของสถาบันการศึกษาที่ผลิตบุคลากรครู คือ การจัดให้มีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้กับนักศึกษา เพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสนำเอาทฤษฎีต่างๆ ทั้งหมดที่เรียนมาไปปฏิบัติเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดกว้างขวางและริเริ่มในการทำงาน เข้าใจบทบาทความเป็นครูโดยการได้ปฏิบัติจริง รู้จักเลือกใช้วิธีสอนได้ถูกต้อง มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู เรียนรู้ระบบการจัดการบริหารการศึกษาในโรงเรียน ทำงานร่วมกับผู้บริหาร คณะครู เจ้าหน้าที่คนงานต่างๆ ของโรงเรียนที่ทำการฝึกประสบการณ์วิชาชีพตลอดจนเข้าใจและทำงานร่วมกับนักเรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชนอาชีพต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอสาระเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ดังนี้

1. ความหมายของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้แยกเป็น 2 คำคือ ประสบการณ์ และวิชาชีพ คำว่าประสบการณ์ แปลว่า ความชัดเจนที่เกิดจากการกระทำ หรือได้พบเห็นมา ส่วนคำว่าวิชาชีพ แปลว่า อาชีพที่ต้องอาศัยวิชาความรู้และความชำนาญ รวมความได้ว่า ประสบการณ์วิชาชีพแปลว่า ความชัดเจนที่เกิดจากการกระทำ หรือได้พบ

เห็นในอาชีพที่ต้องอาศัยความรู้และความชำนาญ ดังนั้น การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ จึงเป็นกลวิธี เพื่อให้นักศึกษาได้กระทำแล้วคิดความชัดเจนในอาชีพที่ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญ

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2530, หน้า 1) กล่าวว่า การให้ความรู้ภาคปฏิบัติแก่นักศึกษาครู โดยผ่านกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูจะทำให้ได้ครูที่ดีมีคุณภาพและมีจิตวิญญาณของความเป็นครู เพราะการสร้างหรือการผลิตครูนั้นจะให้ความรู้ทางทฤษฎีแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ จำเป็นต้องฝึกหัดและฝึกฝนจนสามารถปฏิบัติหน้าที่ครูได้ดี และเกิดความมั่นใจอันจะนำไปสู่ความศรัทธาในอาชีพจะเป็นประตูไปสู่ความมีวิญญาณของความเป็นครูที่สุด

เดโช สนวนานนท์ (2544, หน้า 1) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์วิชาชีพให้กับนักศึกษาครูนั้น ได้จัดตามแนวทางการคิดทางการศึกษาว่าเป็นการฝึกแก้ปัญหาและมีความเชื่อว่าการเรียนรู้จากการแก้ปัญหาจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้จัดประสบการณ์ทางการสอนจริงให้กับนักศึกษา การฝึกประสบการณ์วิชาชีพจะทำให้ให้นักศึกษาตื่นตัวและเกิดความท้าทายต่อการเรียนวิชาชีพเพราะนักศึกษาได้สัมผัสนักเรียนโดยตรง และฝึกปฏิบัติการสอนที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ในสถานการณ์จริง ปัญหาต่างๆ ที่พบในห้องเรียนทำให้นักศึกษาพิจารณาและตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหาหรือวิธีการสอนที่เหมาะสม ต่อจากนั้นก็ติดตามผลเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมในโอกาสต่อไป ทั้งนี้ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วแล้วว่า “ทักษะต่างๆ ในวิชาชีพจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อผู้นั้นได้เผชิญกับปัญหาทางวิชาชีพในสภาพการณ์ต่างๆ เท่านั้น”

สุธาสินี บุญญาพิทักษ์ (2545) กล่าวว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นมวลดประสบการณ์ที่จัดให้กับนิสิต/นักศึกษาฝึกสอนในหลักสูตรวิชาชีพครู ได้เรียนรู้นับตั้งแต่เริ่มเข้าศึกษาจนกระทั่งปีสุดท้าย ซึ่งมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับความรู้และประสบการณ์วิชาชีพที่มีลำดับขั้นตอนหลากหลาย โดยกิจกรรมที่สำคัญอันเป็นเป้าหมายปลายทางของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู คือ การฝึกสอนที่เป็นประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานการณ์จริงเหมือนเป็นครูประจำการ เปิดโอกาสให้นิสิต/ศึกษานำสิ่งที่เรียนรู้เชิงทฤษฎีมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมจากการลงมือปฏิบัติ และเกิดประสบการณ์ตรงในการเป็นครูอันช่วยให้มีประสิทธิผลในการปฏิบัติวิชาชีพต่อไป

จักรวรรดิ กลิ่นส้มกลาง (2553, หน้า 13) กล่าวว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้ประสบการณ์ตรง มีโอกาสสัมผัสกับนักเรียนในโรงเรียน ตลอดจนบุคคลากรในโรงเรียน สามารถนำเอาทฤษฎีที่เรียนมาปฏิบัติทดลองใช้ การใช้จิตวิทยาสำหรับนักเรียน การเลือกวิธีสอนที่เหมาะสม การแก้ปัญหา

ต่างๆ ที่ได้พบเห็นซึ่งอยู่ภายใต้การแนะนำของอาจารย์นิเทศก์และครูพี่เลี้ยง ทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้แก้ปัญหาด้วยตนเอง มีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น อันจะก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2554, หน้า 18-21) กล่าวว่า การศึกษาและการเรียนรู้ในปัจจุบันเป็นการเตรียมความพร้อมสู่การทำงานหรือการเข้าสู่วิชาชีพ เป็นการเรียนรู้ที่ผสมผสานการทำงาน (Work Integrated Learning) หรือการนำประสบการณ์การทำงานมาเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน ระบบการเรียนรู้ที่ผสมผสานการทำงาน จึงมีความจำเป็นต้องถูกวางแผนเป็นอย่างดี ทั้งวัตถุประสงค์ กระบวนการและวิธีการ ประสบการณ์วิชาชีพ และการประเมินผลการเรียนรู้ และพัฒนาต่อยอด การเรียนรู้ผสมผสานการทำงานมีหลากหลายรูปแบบ และหนึ่งในนั้นคือ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ หรือการฝึกงาน ถือว่าเป็นช่วงที่ผู้เรียนจะเชื่อมโยงความรู้ในตำราและห้องเรียนมาสู่การปฏิบัติในวิชาชีพจริง พร้อมกันนี้ผู้เรียนยังสามารถประยุกต์และพัฒนาความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของตนเองได้ เป็นการเตรียมพร้อมสู่การเป็นผู้ประกอบวิชาชีพที่มีความรู้ สอดคล้องกับสถานการณ์จริง

สรุปได้ว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพเป็นกระบวนการส่งเสริมให้นิสิตเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิบัติ ตั้งแต่เริ่มเข้าศึกษาจนกระทั่งก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพในสถานที่จริง ภายใต้การดูแลและแนะนำจากอาจารย์พี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และเป็นช่วงสำคัญของการปลูกฝังคุณลักษณะและจิตวิญญาณของความเป็นครู

2. ความสำคัญของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

นักวิชาการ นักวิจัยของสถาบันการศึกษาแต่ละแห่งทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องในระดับชาติที่มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตครูต่างให้ความหมาย และเสนอมุมมองของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพไว้หลากหลายประการ ซึ่งมีความเหมือน ไกล่เคียง หรือต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในแต่ละบริบทสังคมและนโยบายของรัฐ เมื่อศึกษาโดยภาพรวมจะพบว่าที่สุดแล้วทุกส่วนต้องการครูที่มีคุณภาพให้กับสังคมในอนาคต นักวิชาการ และสถาบันผลิตครูทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ผู้วิจัยได้ศึกษามีสาระโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

วิจิตร ศรีสอ้าน อ้างอิงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมวิธีราช (2549, หน้า 6) กล่าวว่าไว้ว่า การฝึกหัดครู เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างครูให้สามารถปฏิบัติตน และทำหน้าที่เป็นผู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนากิจการโดยรอบด้านขึ้นในตัวผู้เรียน เป็นผู้มีความรู้คุณธรรมจริยธรรมในระดับวิญญูชนจะพึงปฏิบัติได้ และมีลักษณะที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยและระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

นิคม ตั้งคะพิภพ (2543, หน้า 36) กล่าวว่า กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ภาคสนาม เป็นกระบวนการเชิงระบบการจัดเตรียมและการวางแผน ภารกิจ หรือกิจกรรมที่จะให้นักศึกษาครูได้ฝึกปฏิบัติตามระยะเวลาจากการเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าส่วนประกอบของระบบใหญ่อื่นๆ โดยจัดการกิจเพื่อให้ได้ประสบการณ์จากง่ายไปสู่ประสบการณ์ที่ซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ และเป็นพื้นฐานซึ่งกันและกันเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง

พัชนี อรินยะศักดิ์ (2530) ได้ให้ความหมายและอธิบายเกี่ยวกับการฝึกสอนสรุปได้ว่า การฝึกสอนคือกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่จุดหมายปลายทาง ได้แก่ ให้ผู้เรียนได้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น เพราะการฝึกสอนคือช่วงเวลาที่เหมาะสมกับการปฏิบัติมาบรรจบและประสานกัน ทักษะการสอนต่างๆ จะได้รับการพัฒนา ส่งเสริมและเพิ่มพูนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การฝึกสอนถือว่าเป็นห้องทดลองประสบการณ์ใช้การปฏิบัติจริง ในสถานที่จริง โดยการฝึกสอนเป็นกระบวนการสร้างเสริมสมรรถภาพของความเป็นครูชั้นอาชีพให้กับผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วยขอบข่ายกว้างๆ 3 ประการ ได้แก่ 1) ความรู้ของผู้เรียนที่ปรากฏอยู่ 2) ภารกิจ การกระทำเพื่ออาชีพครูที่ปรากฏอยู่ 3) กรรมติที่ทั้งหมดที่นักเรียนพึงจะได้รับต่อไปจากนักศึกษาครู (หรือครู) ซึ่งฝ่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพของแต่ละสถาบันเป็นผู้มีความสำคัญยิ่งในการจะทำให้ผู้เรียนเกิดสมรรถภาพทั้ง 3 ระดับขึ้นมาได้

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (ม.ป.ป. อ้างอิงใน ศิริพร หงส์พันธุ์, 2540, หน้า 5) กล่าวว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเสมือนเป็นหัวใจของหลักสูตร ครุศาสตร์บัณฑิต ซึ่งมีจุดมุ่งหมายทั่วไปคือเป็นการนำเอาความรู้ ความสามารถ ทั้งที่เป็นด้านเนื้อหาวิชาการ ด้านเทคนิควิธี และด้านคุณลักษณะไปปฏิบัติในสถานการณ์จริงให้ได้ และกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพจะช่วยให้ได้ครูที่ดีมีคุณภาพ และจิตวิญญาณของความเป็นครูขึ้นมาได้

อารี โสติพันธ์ (2540) ให้ความเห็นว่าการฝึกสอนมีความสำคัญต่อผู้ที่ออกไปประกอบอาชีพครูเพราะว่าการฝึกสอนเป็นการเข้าห้องปฏิบัติการทำงานด้วยประสบการณ์ นักศึกษาจะได้มีโอกาสนำสิ่งที่ตนได้ศึกษาภาคทฤษฎีไปทดลองใช้กับสถานการณ์จริงและมีโอกาสได้เรียนรู้ภารกิจที่แท้จริงของครู

สมศักดิ์ สีดากุลฤทธิ์ (2545) สรุปผลการวิจัยไว้ว่า พฤติกรรมการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทเป็นผลมาจากแรงจูงใจในการศึกษา ตลอดจนได้รับประสบการณ์ถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพครูในระหว่างศึกษาในสถาบันฝึกหัดครู และประสบการณ์ทำงานในโรงเรียน

สุรวีร์ เพียรเพชรเลิศ (2553, หน้า 32) สรุปว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นกระบวนการสำคัญของการผลิตครูในการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่การปฏิบัติของนิสิต/นักศึกษาครูในการฝึกภาคสนาม เพื่อรับประสบการณ์ตรงที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์ วิชาชีพครูที่มีประสิทธิภาพย่อมหมายถึงความสำเร็จของการผลิตครูด้วย

ประมุข กอปรสิริพัฒน์ (2549) กล่าวว่า กระบวนการหนึ่งของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูคือ การสะท้อนของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู อันจะนำไปสู่การพัฒนาทางปัญญา เพื่อให้ผู้เรียน หรือนิสิต/นักศึกษาครูได้สร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ที่ตนเองได้รับ

สถาบัน National Institute of Education (NIE) ประเทศสิงคโปร์ ได้กล่าวถึงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ไว้ว่า "Practicum plays a major role in helping student teachers bridge the theory and practice gap and develop their personal teaching" แปลเป็นภาษาไทยได้ว่า การฝึกประสบการณ์มีหน้าที่สำคัญเหมือนสะพานที่จะช่วยให้ นิสิตครูนำทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ และการฝึกปฏิบัติเป็นการเติมช่องว่างเพื่อพัฒนาสู่วิชาชีพด้านการสอน" (The National Institute of Education, 2009)

ยูเนสโก (2003) ได้จัดทำรายงานเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาวิชาชีพครู โดยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยจากทั่วโลกเพื่อนำเสนอกรอบแนวทางของการพัฒนาวิชาชีพครูซึ่งไม่ได้เน้นให้ใช้เฉพาะกับประเทศหนึ่งประเทศใด แต่จัดทำขึ้นมาเนื่องจากความตระหนักของการเปลี่ยนแปลงและความสำคัญของวิชาชีพครู ซึ่งตอนหนึ่งกล่าวไว้สรุปได้ว่า การพัฒนาวิชาชีพเป็นกระบวนการตลอดชีวิต โดยเริ่มจากการเตรียมความพร้อม หรือที่เรารู้จักกันว่าการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ หรือการฝึกอบรมจะใช้คำใดก็ตามที่ จะอยู่ในรูปแบบใดนั้นที่สำคัญจะต้องส่งเสริม นิสิตก่อนเข้าสู่วิชาชีพ และให้การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ฉะนั้น จึงควรมีการปรับปรุงให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงด้วย สาระที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ยูเนสโกได้เสนอคุณลักษณะของการพัฒนาวิชาชีพไว้ ดังนี้

1. เป็นการพัฒนาที่มุ่งให้ผู้เรียนตามแนวคิด constructivism มากกว่าจะเป็นแบบ transmission-oriented model และคิดว่าผู้เรียนเป็น active learners ซึ่งต้องจัดประสบการณ์ด้านการสอน การประเมิน การสังเกต และการสะท้อนสิ่งที่เรียนรู้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกี่ยวโยงไปกับประสบการณ์เดิมไปสู่ประสบการณ์ใหม่

2. เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้ในแต่ละช่วงเวลา อาจเรียกว่าชุดประสบการณ์ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่มีประสิทธิภาพในการที่จะให้นิสิตได้รับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นได้โดยตรง ที่เรียกว่า "indispensable catalyst of the change process"

3. เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในบริบทเฉพาะ นั่นคือโรงเรียน เพราะเป็นรูปแบบที่ดีที่สุด มีประสิทธิภาพที่สุดเนื่องจากผู้เรียนจะได้เห็นกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงในโรงเรียน บทบาทหน้าที่ของครู และนักเรียน ซึ่งโรงเรียนถือว่าเป็นชุมชนของการเรียนรู้ ชุมชนวิชาชีพ ชุมชนของความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

วิเศษ ชินวงศ์ (2550) ได้เสนอกระบวนการทัศน์ใหม่ ของการผลิตครู ไว้ตอนหนึ่งว่าการที่จะสร้างและเตรียมประชาชนให้มีคุณภาพและมีศักยภาพสูงไปแข่งขันกับนานาชาติประเทศต้องอาศัยกระบวนการจัดการศึกษาให้เข้มแข็งและมีคุณภาพและที่สำคัญยิ่งกว่านั้น คือ การเตรียมการและมีการบวนการในการผลิตครูที่มีคุณภาพ เพื่อให้ได้ครูที่มีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งครูจะเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับการศึกษา เป็นหัวใจและวิญญาณของระบบการศึกษาที่จะเป็นตัวชี้วัดว่าระดับคุณภาพการศึกษาจะเป็นไปในทิศทางใด

จากความหมาย และความสำคัญของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพพอสรุปได้ว่าการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ (ฝึกสอน) ถือเป็นหัวใจสำคัญของสถาบันผลิตครู และหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ของสถาบันผลิตครูต้องตระหนักในบทบาทหน้าที่เพื่อจะให้ได้ครูที่มีคุณภาพ และมีคุณลักษณะความเป็นครูที่ดี มีคุณภาพออกมาทำหน้าที่พัฒนาคนให้กับสังคม เพราะการออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ของนิสิตเป็นโอกาสของการนำความรู้ความสามารถ เทคนิควิธีไปใช้ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบทของโรงเรียนจริง เพื่อส่งเสริมให้นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพเกิดทักษะ พัฒนาตนเองสู่วิชาชีพครูได้อย่างดีมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ พลสัณห์ โพธิ์ศรีทอง (2553) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการผลิตครูและพัฒนาครูใน กคศ.และ ศธ. ที่กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาและผลิตครูพันธุ์ใหม่ คือ การเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง จนเป็นประสบการณ์ (experiential learning) การดำเนินการในสภาพที่เป็นจริง เวลาจริง (engagement authentic setting) และการดำเนินการภายใต้ความร่วมมือร่วมแรงใจอย่างสร้างสรรค์ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. การจัดประสบการณ์วิชาชีพครูของสถาบันผลิตครู

จากการศึกษากระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของสถาบันผลิตครู ที่ได้ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน พอสรุปได้ ดังนี้

3.1 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ ฝ่ายวิชาการและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ร่วมกับโปรแกรมวิชาที่นิสิตสังกัด ก่อนที่นิสิตจะออกฝึกประสบการณ์นิสิตจะต้องส่งแบบสำรวจคุณสมบัติฝึกประสบการณ์วิชาชีพ โดยผ่านความเห็นชอบจาก หัวหน้าโปรแกรมวิชา รองคณบดีฝ่ายวิชาการและฝ่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

ตามลำดับ ก่อนส่งแบบสำรวจไปยังฝ่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพเพื่อดำเนินการต่อ นอกจากนิสิตจะลงทะเบียนครบตามโครงสร้างของโปรแกรมวิชาที่กำหนดแล้ว นอกจากนี้ นิสิตจะต้องเข้าร่วมโครงการกิจกรรมที่จัดสำหรับนิสิตก่อนออกฝึกประสบการณ์ ดังนี้

นิสิตชั้นปีที่ 1 เข้าร่วมโครงการส่งเสริมความเป็นครู “วิสัยทัศน์วิชาชีพครู” นิสิตชั้นปีที่ 2 เข้าร่วมโครงการส่งเสริมความเป็นครู “จิตสำนึกสู่การปฏิบัติ” นิสิตชั้นปีที่ 3 เข้าร่วมโครงการส่งเสริมความเป็นครู “ความเป็นครูสู่การปฏิบัติ” นิสิตชั้นปีที่ 4 เข้าร่วมโครงการส่งเสริมความเป็นครู “สัมผัสชีวิตครูต้นแบบ” นิสิตจะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพในชั้นปีที่ 5 เป็นระยะเวลา 1 ปี (2 ภาคเรียน) สำหรับสถานฝึกประสบการณ์วิชาชีพคณะกรรมการฝ่ายฝึกประสบการณ์เป็นผู้กลั่นกรองและแจ้งผลกลับไปยังโปรแกรมวิชาที่นิสิตสังกัด ในส่วนของการประเมินหลังเสร็จสิ้นกระบวนการฝึกประสบการณ์การประเมินร่วมกันของ ครูพี่เลี้ยงประเมิน 2 ครั้ง/เดือน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ/หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ประเมิน 1 ครั้ง/เดือน และอาจารย์นิเทศก์ประเมิน 1 ครั้ง/เดือน อัตราส่วนการประเมิน (100) ครูพี่เลี้ยง: 40 ผู้บริหาร: 10 อาจารย์นิเทศก์: 50

3.2 คณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะครูศาสตร์ได้จัดตั้งโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นเพื่อเป็นแหล่งปฏิบัติการวิจัยในการทดลองสอนของนิสิตคณะครูศาสตร์ ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และมีศูนย์ประสบการณ์วิชาชีพทางการศึกษาคณะครูศาสตร์ เป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบการดำเนินงานฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้กับนิสิตนักศึกษา ภายใต้การกำกับดูแลของรองคณบดีฝ่ายวิชาการ หลักสูตรและการสอน ก่อนที่นิสิตออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพนิสิตต้องลงเรียนรายวิชาวิทยาการสอน (ตามวิชาเอก) และ นวัตกรรมการศึกษา/ทักษะการสอน (ตามวิชาเอก) ซึ่งเป็นรายวิชาสำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 นอกจากนี้ นิสิตได้รับการเตรียมความพร้อมผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมประสบการณ์วิชาชีพครู ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 เช่น กิจกรรมพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู/คุณลักษณะความเป็นผู้นำ บุคลิกภาพและมารยาทครู เป็นต้น การดำเนินการจัดประสบการณ์วิชาชีพ ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษามี 2 แนวทาง คือ แนวทางที่ 1 ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา ในระดับชั้นปีที่ 4 (ภาคปลาย) และระดับชั้นปีที่ 5 (ภาคต้น) หรือแนวทางที่ 2 ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในระดับชั้นปีที่ 5 (ภาคเรียนต้นและปลาย) สถานที่ที่นิสิตออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ครั้งที่ 1 และ 2 ต้องไม่ซ้ำกับสถานศึกษาเดิม การประเมินผลมีการประเมิน 3 ครั้ง ต่อ 1 ภาคเรียน ประเมินโดยอาจารย์พี่เลี้ยง โดยศูนย์ประสบการณ์วิชาชีพจะส่งผลการประเมินให้อาจารย์นิเทศก์ได้ทราบผลทุกครั้ง เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาให้คะแนนในแบบประเมินพฤติกรรมทั่วไป

3.3 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำหนดให้นิสิตปฏิบัติการสอนในโรงเรียนสาธิต มศว. เป็นเวลา 1 ภาคเรียน (16 สัปดาห์) และอีก 1 ภาคเรียนปฏิบัติการสอน ณ โรงเรียนเครือข่าย(ที่ไม่ใช่โรงเรียนสาธิตฯ) รวมระยะเวลาในการออกฝึกประสบการณ์ 1 ปี (2 ภาคเรียน) นิสิตจะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพในชั้นปีที่ 5 ก่อนที่นิสิตจะออกฝึกประสบการณ์นิสิตต้องลงรายวิชา ปฏิบัติการฐานในสาขาวิชาเฉพาะ (3 หน่วยกิต) ซึ่งเป็นรายวิชาสำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 นอกจากนี้ ในชั้นปีที่ 4 นิสิตยังต้องเข้าร่วมโครงการกิจกรรมเสริมประสบการณ์ประสบการณ์วิชาชีพครู การบริหารจัดการอยู่ภายใต้รองคณบดีฝ่ายวิชาการ มีหัวหน้างานบริการการศึกษากำกับดูแล หน่วยงานย่อย คือ งานฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ซึ่งมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ 1 คน ดูแลกระบวนการนิเทศ การส่งตัวนิสิต การจัดกิจกรรมโครงการสัมมนาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู การเปลี่ยนโรงเรียนฝึกประสบการณ์ การเปลี่ยนอาจารย์นิเทศ การเบิกจ่ายค่าตอบแทน ตลอดจนการส่งรายงานผลการเรียน การประเมินผลจะดำเนินการประเมินโดยอาจารย์นิเทศก์การศึกษาและวิชาเฉพาะ อาจารย์พี่เลี้ยง และผู้บริหารสถานศึกษา โดยจะประเมินใน 2 ประเด็นใหญ่คือ ประเมินการปฏิบัติการสอน และการวิจัยในชั้นเรียนโดยจะส่งสรุปผลการประเมินที่ฝ่ายวิชาการคณะศึกษาศาสตร์

3.4 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กำหนดให้นิสิตออกปฏิบัติการสอนในสถาบันไม่ซ้ำกันในแต่ละภาคเรียน นิสิตชั้นปีที่ 3 จะต้องลงเรียนรายวิชา การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จำนวน 2 หน่วยกิต นอกจากนี้ นิสิตในชั้นปีที่ 4 ต้องเข้าร่วมกิจกรรมเสริมประสบการณ์วิชาชีพครู ในภาคเรียนที่ 1 การออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครั้งที่ 1 คือภาคเรียนที่ 1 ในชั้นปีที่ 4 และออกฝึกประสบการณ์ในครั้งที่ 2 คือ ภาคเรียนที่ 1 ของชั้นปีที่ 5 การเลือกโรงเรียนนิสิต จับกลุ่มกันเพื่อเสนอสถาบันที่จะไปฝึกประสบการณ์จากนั้นจะผ่านการกลั่นกรองศักยภาพนิสิตโดยอาจารย์ นิสิตที่มีผลการเรียนดี และนิสิตที่มีผลการเรียนอ่อน จะถูกพิจารณาจัดคละกันเพื่อปฏิบัติการสอนในสถาบันนั้นๆ การดำเนินงานอยู่ภายใต้ การกำกับดูแลโดยรองคณบดีฝ่ายวิชาการ มีงานพัฒนาประสบการณ์วิชาชีพ ภายในสำนักงานเลขานุการคณะศึกษาศาสตร์ เป็นผู้ดำเนินงาน การประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูดำเนินการประเมินโดย อาจารย์นิเทศก์และครูพี่เลี้ยง

3.5 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา กำหนดให้นิสิตต้องปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาเดิมทั้ง 2 ภาคเรียน ก่อนการออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพนิสิตต้องลงรายวิชา

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 1 จำนวน 1 หน่วยกิต ซึ่งเป็นรายวิชาสำหรับนิสิตชั้นปีที่ 2 และ รายวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 2 จำนวน 1 หน่วยกิต เป็นรายวิชาสำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 และรายวิชาบูรณาการการจัดการเรียนการสอนการวิจัยในสาขาวิชาเฉพาะ เป็นรายวิชาสำหรับ นิสิตชั้นปีที่ 4 นิสิตถูกกำหนดให้ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพในชั้นปีที่ 5 รายวิชา ปฏิบัติการสอน ในสถานศึกษา เป็นระยะเวลา 1 ปีการศึกษา (2 ภาคเรียน) รวม 12 หน่วยกิต

นิสิตสามารถเลือกสถานศึกษาสำหรับออกฝึกประสบการณ์เองได้ โดยฝ่าย ฝึกสอนฝึกงานจะแจ้งรายชื่อสถานศึกษาปฏิบัติการสอน นิสิตสามารถเลือกสถานศึกษาปฏิบัติการ สอนตามความสมัครใจ จากนั้นคณาจารย์จะพิจารณาความเหมาะสมอีกครั้ง การบริหารงานอยู่ ภายใต้สำนักงานคณบดี คณะศึกษาศาสตร์ มีศูนย์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีอาจารย์ เป็น ผู้อำนวยการศูนย์ และมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายฝึกสอนเป็นผู้ดำเนินงาน กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง การประเมินผล การฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนิสิตจะถูกประเมินโดยอาจารย์พี่เลี้ยงและคณะกรรมการสถานศึกษา และประเมินโดยอาจารย์นิเทศก์ ทำการประเมิน 3 ครั้ง/ภาคเรียน มีการประเมินใน 3 ด้าน ได้แก่ การสอน (60) การปฏิบัติงานพิเศษ (20) และ บุคลิกภาพ ความประพฤติจรรยาบรรณ วินัย (20) ผลการประเมินจะรวบรวมโดยคณะกรรมการฝ่ายประเมินผลการฝึกประสบการณ์สอน และเสนอ ที่ประชุมคณะกรรมการประจำคณะศึกษาศาสตร์

3.6 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กำหนดให้นิสิตชั้นปีที่ 2 ลงรายวิชาประสบการณ์วิชาชีพครู 1 จำนวน 1 หน่วยกิต และในชั้นปีที่ 2 ลงรายวิชา ประสบการณ์ วิชาชีพครู 2 จำนวน 2 หน่วยกิต และรายวิชาประสบการณ์วิชาชีพครู 3 จำนวน 2 หน่วยกิต สำหรับ นิสิตระดับชั้นปีที่ 4 กำหนดให้นิสิตระดับชั้นปีที่ 5 ลงรายวิชา การปฏิบัติงานสอนในสถานศึกษา 1 (6 หน่วยกิต) ในภาคเรียนต้น และรายวิชา การปฏิบัติงานสอนในสถานศึกษา 2 (6 หน่วยกิต) ในภาคเรียนปลาย การปฏิบัติงานสอนในภาคเรียนที่ 1 ต้องปฏิบัติงานสอนในระดับประถมศึกษา เป็นเวลา 1 ภาคเรียน และในระดับมัธยมศึกษาอีก 1 ภาคเรียน ทั้งนี้จะเริ่มฝึกปฏิบัติในระดับ ประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาภายหลังก็ได้ นิสิตสามารถเลือกสถานศึกษาสำหรับการปฏิบัติการ สอนได้ด้วยตนเอง โดยทางศูนย์ประสบการณ์วิชาชีพครูจะแจ้งรายชื่อสถานศึกษา นิสิตสามารถ เลือกสถานที่ฝึกประสบการณ์ได้ตามความสมัครใจ จากนั้นคณาจารย์จะพิจารณาตามความ เหมาะสมอีกครั้ง การดำเนินงานโดยศูนย์ประสบการณ์วิชาชีพครู มีคณะกรรมการบริหารและ ดำเนินงานศูนย์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นผู้บริหารจัดการ ในส่วนการประเมินผลการฝึก ประสบการณ์มีผู้ประเมิน ได้แก่ อาจารย์นิเทศก์ และอาจารย์พี่เลี้ยงกร่วมกับผู้แทนจากสถานที่ฝึก ประสบการณ์

3.7 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ หน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพ งานบริการการศึกษา โดยมีหัวหน้างานบริการการศึกษา และ รองคณบดีฝ่ายวิชาการเป็นผู้กำกับดูแลโดยลำดับ ในโครงการสร้างหลักสูตร เมื่อนิเทศลงรายวิชา ครบตามโครงสร้าง ของการศึกษาสำหรับปี 1-4 แล้วกำหนดให้นิสิต ชั้นปีที่ 5 ลงรายวิชาการฝึก ประสบการณ์วิชาชีพครูในโรงเรียน 1 ในภาคเรียนที่ 1 และลงรายวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ครูในโรงเรียน 2 ในภาคเรียนที่ 2 ทั้งนี้ ในระหว่างที่นิสิตศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1-4 คณะศึกษาศาสตร์ ได้มีการจัดโครงการเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับนิสิต ซึ่งนิสิตทุกคนต้องเข้าร่วมโครงการ ที่คณะจัดให้ โดยแต่ละชั้นปีจะส่งเสริมให้นิสิตเรียนรู้บทบาทของนิสิตในบทบาทต่างๆ ตามแต่ละ ชั้นปี คือ ชั้นปีที่ 1 ผู้พัฒนาตนเอง ชั้นปีที่ 2 ผู้สังเกต ชั้นปีที่ 3 ผู้ช่วยครู และชั้นปีที่ 4 ครูผู้ช่วย

ก่อนที่จะเข้าสู่ระยะของการออกฝึกประสบการณ์ คณะจะจัดโครงการ ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในเรื่องการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และการวิจัยในชั้นเรียน ตลอดจน ส่งเสริมให้มีความเข้าใจเรื่องบุคลิกภาพกับความเป็นครูร่วมด้วย การประเมินผลการฝึก ประสบการณ์มีการประเมินโดยอาจารย์นิเทศก์ และครูพี่เลี้ยงในโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู อาจารย์นิเทศก์จะออกประเมินนิสิต อย่างน้อยภาคเรียนละ 3 ครั้ง ผลการประเมินจากอาจารย์ นิเทศก์ และครูพี่เลี้ยงจะรวบรวมส่งหน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพภายหลังเสร็จสิ้นการฝึก ประสบการณ์ และประเมินผลในภาพรวมโดยรองคณบดีฝ่ายวิชาการ

4. หลักสูตรการผลิตครูของไทย

หลักสูตรการผลิตครูที่สถาบันอุดมศึกษาใช้ในปัจจุบันมี 2 รูปแบบ (หลักสูตร) ได้แก่

4.1 หลักสูตรการผลิตครูชั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (5 ปี)

เป็นหลักสูตรที่ใช้เวลาในการศึกษาอย่างเข้มข้น ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และ ฝึกการสอนในสถานศึกษาที่สภาคฯ รับรอง รวมเป็น 5 ปี เมื่อผ่านตามเกณฑ์แล้วจะได้รับ ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และได้วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นหลักสูตรหลักในการผลิต ครู ซึ่งเริ่มใช้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2547 โดยมีหลักการ ดังนี้

4.1.1 แนวคิดการจัดทำหลักสูตร เน้นผลที่จะเกิดขึ้นในตัวผู้เรียน เน้นความ สามารถทางวิชาชีพครูในตัวผู้เรียนให้รู้วิชาการ เชี่ยวชาญวิชาชีพ และมีอุดมการณ์วิชาชีพครู เน้นฝึกงานในหน้าที่ครูในโรงเรียนตามสถานการณ์จริง เน้นการฝึกใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการ แก้ปัญหาและการวิจัย

4.1.2 สอดคล้องกับ พ.ร.บ. สภาคฯและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 เพื่อให้นักศึกษาครูที่สำเร็จการศึกษา สามารถขอรับใบประกอบวิชาชีพครู ตามมาตรา 44 (3)

กำหนดให้ผู้ขอรับใบประกอบวิชาชีพครูต้องผ่านการปฏิบัติการในสถานศึกษาตามหลักสูตรปริญญาทางการศึกษาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี และผ่านเกณฑ์การประเมินปฏิบัติการสอนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด

4.1.3 จัดทำโครงสร้างหลักสูตรเป็น 5 ปี โดยกำหนดหน่วยกิตตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 160 หน่วยกิต โดยแบ่งเป็นหมวดๆ ดังนี้

1) หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป จำนวนไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต

2) หมวดวิชาเฉพาะ จำนวนไม่น้อยกว่า 124 หน่วยกิต ได้แก่

2.1) วิชาชีพครู จำนวนไม่น้อยกว่า 50 หน่วยกิต

2.2) วิชาเอกเฉพาะด้าน จำนวนไม่น้อยกว่า 70 หน่วยกิต

2.3) หมวดวิชาเลือกเสรี จำนวนไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต

3) ปรับปรุงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี ภายใต้การนิเทศร่วมกันระหว่างสถาบันฝ่ายผลิตและสถานศึกษา โดยเน้นการปฏิบัติงานในหน้าที่ครู ได้แก่ การปฏิบัติการสอนในชั้นเรียน การวิจัยในชั้นเรียน การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา งานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนงานบริการของโรงเรียน การศึกษาและบริหารชุมชน และงานอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมาย

4.2 หลักสูตรการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู (1 ปี)

เป็นหลักสูตรที่เปิดสอนสำหรับผู้จบปริญญาตรีสาขาวิชาอื่น แต่มีใจรักและประสงค์จะเป็นครู เข้าศึกษาต่อวิชาชีพครูและฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่สภาครูฯ รับรองเป็นระยะเวลา 1 ปี เมื่อผ่านการประเมินตามเกณฑ์แล้ว จะมีคุณสมบัติได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และได้รับวุฒิการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต (ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 เป็นต้นไปจะไม่มีการเปิดสอน รับนักศึกษาใหม่ เนื่องจากคุรุสภายกเลิกการรับรองหลักสูตรลักษณะนี้ไปแล้ว เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2553)

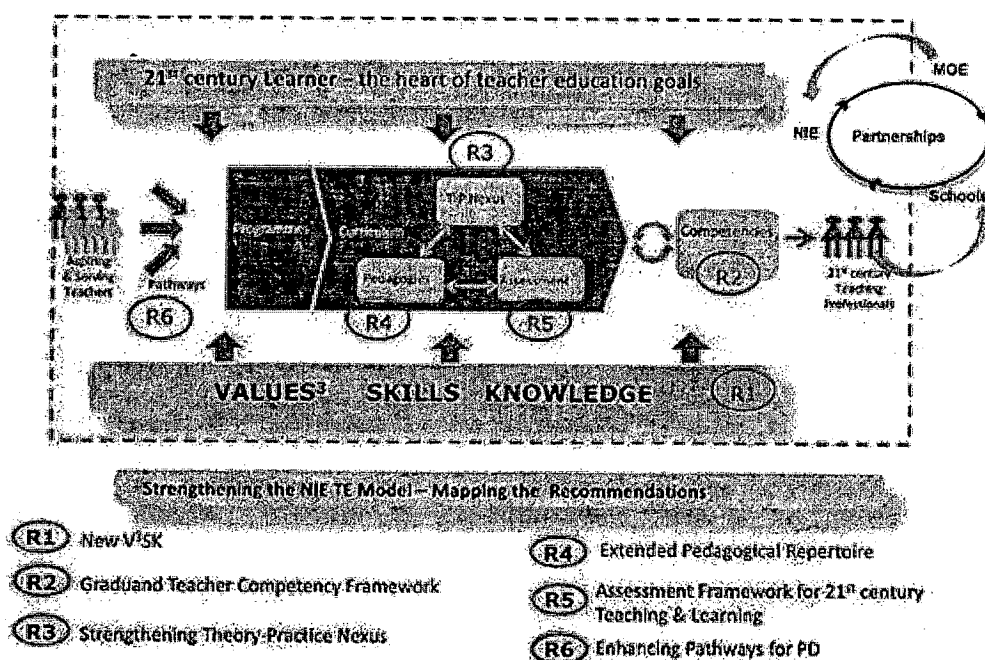
5. การผลิตครูในต่างประเทศ

5.1 ประเทศสิงคโปร์

สิงคโปร์ให้ความสำคัญในด้านการฝึกหัดครูและพัฒนาครูอย่างจริงจัง ด้วยการจัดตั้งสถาบันการศึกษาแห่งชาติหรือ NIE โดยเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีนันยาง (Nanyang Technological University) เพื่อปรับปรุงการฝึกหัดครูด้วยการจัดหลักสูตรต่างๆ ให้ครูเข้ามาฝึกอบรมในระยะสั้นเน้นให้ครูทำวิจัยมากขึ้น และจัดตั้งศูนย์วิจัย เพื่อการศึกษาส่งเสริมและประสานงานวิจัยให้กว้างขวาง สร้างแรงจูงใจต่างๆ เพื่อให้ผู้ที่เรียนดีได้เข้าสู่วิชาชีพครูมากขึ้น

โดยมีกระทรวงศึกษาธิการทำหน้าที่สรรหาครูจากผู้ที่จบการศึกษาในระดับต่างๆ ทั้งจากมัธยมศึกษาเตรียมมหาวิทยาลัย อาชีวศึกษาและปริญญาตรี เพื่อเข้าบรรจุเป็นครูและเข้ารับการศึกษาลัทธิสูตรการฝึกหัดครูในสถาบันการศึกษาแห่งชาติ พร้อมรับเงินเดือนและทุนจากกระทรวงศึกษาธิการในขณะที่เรียน ดังนั้น ครูเก่ง ครูดี จะได้เงินเดือนสูง ซึ่งนอกเหนือจากการได้รับเงินเดือน สวัสดิการ โบนัสประจำปี และสิทธิประโยชน์ต่างๆ แล้ว ยังมีโอกาสได้รับความก้าวหน้าในวิชาชีพครูอีกมากมาย (คน (ล้ม) อุดมการณ์, 2556) สถาบันการศึกษาแห่งชาติ National Institute of Education (NIE) ประเทศสิงคโปร์เป็นสถาบันหลักในการรับผิดชอบการฝึกหัดครูทุกระดับ

โก๊ะ ชอร์บูน (Goh Chor Boon, 2009) กล่าวถึงความคิดพื้นฐานของการพัฒนาครูของสถาบันไว้ว่า เกิดจากแนวคิดพื้นฐานที่ว่า “Quality Teacher = Quality Education” และกระทรวงศึกษาธิการก็มุ่งที่จะพัฒนามายังกลุ่มของนักศึกษาครู (Student- teachers) ของประเทศสิงคโปร์ ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มคนที่จะเป็นกำลังในการพัฒนาคนของประเทศให้เกิดคุณภาพต่อไปในอนาคต โดย NIE ได้สร้างรูปแบบของการพัฒนาครู ชื่อว่า “A Teacher Education Model for the 21st Century” ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 1 แสดง A Teacher Education Model for the 21st Century” ประเทศสิงคโปร์

5.2 ประเทศฮ่องกง (HKIEd)

สถาบัน Hong Kong Institution of Education เป็นสถาบันที่มีหน้าที่หลักในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อผลิตบัณฑิตครูให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง โดยทบทวนแนวทางการศึกษาในยุโรป ออสเตรเลีย และประเทศในแถบเอเชียบางส่วน เพื่อให้ภาพกว้างๆ ของทิศทางใหม่ของการผลิตบัณฑิตในภูมิภาคต่างๆ ของโลก ก่อนที่จะนำไปสู่การพัฒนาสำหรับใช้ในประเทศฮ่องกง ด้วยเหตุผลหลักสำคัญของการพัฒนาที่กล่าวไว้ว่า “The Quality of Education in a society is no less important for economic development”

สาระใน Hong Kong's Education Blueprint for the 21st Century (1999) ประกาศวัตถุประสงค์อย่างชัดเจนว่าครูจะต้องมี self motivation ในการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับผู้เรียน และครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์เพื่อปลูกฝังค่านิยมในตัวนักเรียน ซึ่งคุณภาพของครูนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการที่ถูกฝึกฝนมา ครูเป็นผู้ที่สังคมคาดหวังว่าจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาที่สอน และเทคนิคการสอนที่เพียงพอ ฉะนั้นหลักสูตรสำหรับครูนั้น จะต้องส่งเสริมความต้องการจำเป็นดังกล่าว เพื่อสนับสนุนต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการปฏิรูปการศึกษาของประเทศที่กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ การวิจัยในสถาบันการศึกษาจำเป็นต้องเชื่อมโยงกันกับการพัฒนาวิชาชีพ ซึ่งคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านคุณสมบัติวิชาชีพครู (the Advisory Committee on Teacher Education and Qualifications) เสนอว่าสถาบันการอุดมศึกษาควรจะเป็นสถาบันหลักที่ทำการศึกษาวิจัย ร่วมกับโรงเรียน /สถาบันการศึกษา หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อร่วมกันพัฒนาวิชาชีพครู อันจะยังประโยชน์อย่างแท้จริง การนำมาซึ่งการเพิ่มคุณภาพของการพัฒนาวิชาชีพครู โดยเฉพาะ กลุ่ม pre service teachers ที่ผ่านมายังจัดการฝึกฝนให้นิสิตไม่เพียงพอต่อการออกไปเผชิญสถานการณ์จริง ซึ่งส่งผลกระทบยาวไปถึงกลุ่มที่ออกไปประกอบวิชาชีพแล้ว (in service teachers) ทำให้ต้องมีการให้การฝึกอบรมเพื่อเติมเต็มต่อไป บทบาทใหม่ของครู โดยเฉพาะในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง อันเกิดจากผลกระทบเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็ว

5.3 ประเทศอังกฤษ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้สรุปสาระสำคัญโครงการเร่งรัดพัฒนาครูผู้นำรุ่นใหม่ ของประเทศอังกฤษ ซึ่งดำเนินการโดยกระทรวงศึกษาธิการและการเมืองของ ประเทศอังกฤษ โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 โดยสาระสำคัญของโครงการเพื่อที่จะมุ่งสร้างผู้นำเพื่อพัฒนาการศึกษาให้อยู่ในระดับโลก โดยการสรรหา คัดเลือกคนรุ่นใหม่มาฝึกอบรม ฝึกปฏิบัติงาน ให้การสนับสนุน และให้การฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งผ่านการประเมิน แล้วจึงไปปฏิบัติงานอย่างหลากหลาย ซึ่งอังกฤษมีนโยบายที่ว่าหากต้องการครู

ที่มีศักยภาพต้องไม่รอคอยให้เกิดเองตามชะตากรรม เพราะนักเรียนของอังกฤษต้องการครูที่มีศักยภาพที่จะเปลี่ยนแปลง มีเจตนารมณ์แน่วแน่ และมีความพร้อมที่จะก่อให้เกิดผลดี โดยครูรุ่นใหม่เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะ ได้แก่

5.3.1 มีความจริงใจและมีความเป็นเลิศในการสอน

5.3.2 มีความชื่นชอบและมีความรู้เข้มนด้านวิชาการ

5.3.3 มีความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป

5.3.4 มีความสามารถที่จะจูงใจนักเรียนและเพื่อนร่วมงาน

5.3.5 มีความสามารถที่จะเป็นผู้นำคนอื่น ๆ ได้

5.3.6 มีความทะเยอทะยานที่จะสร้างความประทับใจให้เกิดในจิตใจของเด็กกับโรงเรียน และกับชุมชน

กิจกรรมตลอดระยะเวลาของการฝึกหัดครู เน้นไปที่การฝึกงานหลายหน้าที่ เพื่อให้จะได้ครูที่มีคุณภาพสูง การจัดประสบการณ์อันหลากหลายได้แก่ ทำการสอนในโรงเรียนในเขตยากจนและในตัวเมือง ทำการสอนในโรงเรียนชนบท ทั้งโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ทำการสอนกับเด็กที่มีพรสวรรค์เป็นเลิศ ทำการสอนกับเด็กการศึกษาพิเศษ ทำการสอนในโรงเรียนซึ่งถือว่าเป็นโรงเรียนที่ดีที่สุด และการใช้สถิติปัญหาและประสบการณ์ทั้งหมดไปสอนในโรงเรียนซึ่งเห็นว่าเป็นโรงเรียนที่ย่ำแย่ ซึ่งจะเป็นการสร้างความท้าทาย เพื่อฝึกให้ได้ใช้สถิติปัญหาของตนอย่างเต็มที่ นอกจากนั้นแล้วยังต้องเรียนรู้การปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ของโรงเรียน และออกไปไกลถึงชุมชนอันเป็นที่ตั้งของโรงเรียน เช่นการสร้างสัมพันธ์อันดี เป็นต้น

เนื่องจากปฏิบัติงานในหน้าที่ต่างๆ เป็นสิ่งมีค่าที่สุดของครูในโครงการ ดังนั้นครูในโครงการจะได้รับการฝึกวิชาชีพเพิ่มเติม อันได้แก่ การเรียนในทุกๆ ภาคฤดูร้อน การพัฒนาคุณภาพวิชาชีพครู การได้รับคำแนะนำกับครูอาวุโส การสร้างเครือข่าย ในท้ายที่สุดของครูในโครงการจะใช้ทักษะ พลังงาน และความจริงใจในระดับโลกปฏิบัติงานให้กับระบบการศึกษา ซึ่งขั้นแรกจะสร้างผลงาน

ในระดับห้องเรียน และในระดับโรงเรียนซึ่งตนเองสอน และต่อไปจะค่อยๆ ก้าวออกสู่วางที่กว้างต่อไปตามลำดับการเลื่อนฐานะและตำแหน่งในวงการศึกษา

5.4 ประเทศนิวซีแลนด์

ในข้อเสนอต่อรัฐบาลในการปรับปรุงการฝึกหัดครูของประเทศนิวซีแลนด์กล่าวว่าคุณภาพครูเกิดจากการฝึกหัดครูและการฝึกอบรมครูประจำการที่มีประสิทธิภาพ และครูคุณภาพต้องเป็นผู้ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง คือมาตรฐานการฝึกหัดครู โดยเฉพาะในประเทศนิวซีแลนด์ประกอบไปด้วยคนหลายเผ่าพันธุ์ ฉะนั้นการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

และการพัฒนาครูเริ่มจากโรงเรียน ด้านมาตรฐานวิชาชีพครูของนิวซีแลนด์ แม้จะมีการเสนอหลากหลาย แต่นิวซีแลนด์ยังประสบกับปัญหาคือยังไม่มีข้อกำหนดคุณภาพการจัดการฝึกหัดครูสำหรับครูใหม่หรือครูที่สอนมานาน จึงบางครั้งส่งผลต่อการขาดประสิทธิภาพที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันทั้งประเทศ

โดยกลุ่มประเทศ OECD ได้มีการปฏิรูปการฝึกหัดครูและกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับสมรรถภาพเพื่อเป็นการค้ำประกันคุณภาพของครู โดยได้เริ่มดำเนินการที่รัฐออนตาริโอ และรัฐอื่นๆ อีก 5 รัฐ ในประเทศแคนาดา นำมาซึ่งโปรแกรมการฝึกหัดครู และมีการจัดตั้ง Ontario College of Teachers ซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระรับผิดชอบในการพิจารณารับรองโปรแกรมการฝึกหัดครูในด้าน ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ สำหรับครูที่ต้องมีก่อนเข้าสู่อาชีพครู ทั้งนี้ได้เสนอว่ามาตรฐานวิชาชีพครูจะมีพื้นฐานอยู่ที่ความสามารถที่จะแสดงออกในองค์ประกอบ 2 ประการ คือ สมรรถภาพของงานในหน้าที่ และ มีความรู้อย่างลึกซึ้ง

ในตอนท้ายในข้อเสนอแนะยังสรุปความสำคัญของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูไว้ว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นโอกาสที่นักศึกษาครูจะเข้าไปหาประสบการณ์การสอนในโรงเรียน ประสบการณ์การฝึกสอนที่มีประสิทธิภาพจะเกิดจากครูพี่เลี้ยงที่มีคุณภาพ และมีความสัมพันธ์เชิงสนับสนุนระหว่างสถาบันการฝึกหัดครูกับโรงเรียนที่นักศึกษาไปฝึกสอน โดยทั้ง 2 ฝ่ายต่างได้โอกาสเรียนรู้ซึ่งกันและกันโดยครูจะเห็นความเชี่ยวชาญของคณาจารย์จากหน่วยงานฝึกหัดครู ในทำนองเดียวกันหน่วยงานการฝึกหัดครูจะสามารถติดตามหรือเรียนรู้สภาพต่างๆ ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนได้

นอกจากนี้ ในหนังสือคุณภาพของครูสู่คุณภาพแห่งการเรียนรู้ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) ยังได้สรุปคุณสมบัติของครูในกลุ่มประเทศ OECD ไว้ดังนี้

1. มีความรู้ในหลักสูตรและเนื้อหาวิชาในหลักสูตรอย่างเพียงพอ
2. มีทักษะด้านวิชาชีพครูและมีความสามารถในการใช้ยุทธวิธีในการสอนและการประเมินผลอย่างหลากหลาย
3. สามารถคิดไตร่ตรองและมีความสามารถที่จะวิเคราะห์ตนเองซึ่งเป็นทักษะสำคัญของวิชาชีพครู
4. มีความเห็นอกเห็นใจ และมีความจริงใจในการรับรู้ศักดิ์ศรีของนักเรียน ผู้ปกครอง และเพื่อนร่วมงานในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายด้านการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

5. มีความสามารถในการจัดการ เพราะครูต้องรับภาระรับผิดชอบในด้านการจัดการหลายๆ ด้านทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน

โดยเมื่อพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น ในตอนท้ายคุณภาพของครูในบริบทของประเทศนิวซีแลนด์ จะมองจาก 3 ด้าน ได้แก่

1. มีความเชี่ยวชาญในการสอนโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความรู้ในเรื่องหลักสูตร มีความสามารถในการประยุกต์ใช้วิธีสอน มีความเหมาะสมและส่งเสริมการเรียนรู้ สนองต่อความต้องการในการเรียนของเด็กเป็นรายบุคคล

2. มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่สอน หรือรายวิชาที่เกี่ยวข้องอื่นๆ อย่างลึกซึ้งที่มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ในฐานะเป็นเครื่องมือในการสอน

5.5 ประเทศฟินแลนด์

รศ.ศุคนธ์ มกรมณี (2553) ได้สรุปการฝึกหัดครูของประเทศฟินแลนด์ไว้ดังต่อไปนี้

การฝึกหัดครูในฟินแลนด์เริ่มในปลายศตวรรษที่ 19 ประกอบด้วย หลักสูตรครูโรงเรียนประชาบาล (folk school) เปิดสอนในวิทยาลัยครู และหลักสูตรครูโรงเรียนมัธยมศึกษาเปิดสอนในมหาวิทยาลัย ต่อมาในยุค 1970 มีการปฏิรูปการศึกษา ทำให้เกิดการยกเลิกโรงเรียนทั้งสองประเภท ส่งผลให้การฝึกหัดครูมีการปฏิรูปตามไปด้วย การฝึกหัดครูจึงมีการกำหนดวัตถุประสงค์ใหม่โดยแบ่งออกเป็น 2 หลักสูตร คือ

1. หลักสูตรครูประจำชั้น (class teacher) ผลิตครูซึ่งทำหน้าที่สอนชั้นปีที่ 1-6 (ระดับประถมศึกษา) โดยสอนทุกวิชาและอาจสอนระดับก่อนประถมศึกษาด้วย

2. หลักสูตรครูประจำวิชา (subject teacher) ผลิตครูซึ่งทำหน้าที่สอนชั้นปีที่ 7-9 ในโรงเรียนแบบผสม (comprehensive school) และสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญ รวมทั้งสามารถสอนในสถาบันการศึกษาผู้ใหญ่แบบเสรี (liberal adult education) และเป็นครูสอนวิชาแกนในสถาบันอาชีวศึกษาได้

ทั้งสองหลักสูตรจัดการเรียนการสอนโดยหน่วยงานครูศึกษา (teacher education unit) ของมหาวิทยาลัย และจัดในลักษณะดังกล่าวต่อเนื่องมาจนทุกวันนี้ ส่วนการฝึกหัดครูอนุปาลเปลี่ยนมาจัดการเรียนการสอนโดยมหาวิทยาลัยในปี ค.ศ.1995 สำหรับการผลิตครูที่จะไปสอนในสถาบันอาชีวศึกษาและโพลิเทคนิค มีความแตกต่างจากการผลิตครูที่จะสอนในสถาบันการศึกษาทั่วไป เนื่องจากจะต้องจบหลักสูตรอาชีวศึกษาในสาขาที่ต้องการสอนเสียก่อน

แล้วจึงศึกษาต่อด้านครุศึกษา ทั้งนี้ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1996 การฝึกหัดครูอาชีวศึกษาจัดโดยวิทยาลัยครูอาชีวศึกษาซึ่งดำเนินการร่วมกันกับสถาบันโพลิเทคนิค กระทรวงศึกษาธิการจัดทำโครงการพัฒนาครุศึกษา 2001-2005 โดยเน้น การคัดเลือกนักศึกษา การศึกษาวิชาครู สถานภาพและความร่วมมือในการฝึกหัดครู และการศึกษาต่อเนื่องสำหรับครูและครูของครู

สถาบันและรูปแบบการฝึกหัดครู หลักสูตรครูประจำชั้น จัดโดยคณะศึกษาศาสตร์ของมหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานเทียบเท่าที่เรียกว่าหน่วยงานครุศึกษา มหาวิทยาลัยหนึ่งแห่งอาจมีหน่วยงานครุศึกษาได้ถึง 2 หน่วยงาน หลักสูตรการฝึกหัดครูในประเทศฟินแลนด์ที่จัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาฟินนิชมี 7 มหาวิทยาลัย และสอนด้วยภาษาสวีดิช 1 มหาวิทยาลัย การฝึกหัดครูประจำชั้นและครูอนุบาลจะจัดรวมกัน โดยระยะเวลาเรียนหลักสูตรครูอนุบาลจะใช้เวลา 3 ปี ส่วนครูประจำชั้นจะใช้เวลา 5 ปี

หน่วยงานครุศึกษาแต่ละแห่งจะมีโรงเรียนฝึกหัดครู (teacher training school) สำหรับการฝึกสอน การทดลอง การวิจัย และการศึกษาต่อเนื่อง โรงเรียนฝึกหัดครูอาจจัดเป็นโรงเรียนที่มีระดับชั้นปีที่ 1-6 ของระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือชั้นปีที่ 7-9 ของระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือมีทุกระดับชั้น รวมทั้งอาจมีระดับก่อนประถมศึกษาด้วยก็ได้

หลักสูตรครูประจำวิชา จัดการเรียนการสอนโดยคณะต่างๆ ในมหาวิทยาลัย ซึ่งสอนวิชาต่างๆ ซึ่งครูจะต้องสอนในโรงเรียน ส่วนวิชาครูจะจัดการเรียนการสอนโดยหน่วยงานครุศึกษาซึ่งอยู่ภายในคณะศึกษาศาสตร์ การฝึกสอนที่เป็นส่วนหนึ่งของวิชาครู จะจัดในโรงเรียนฝึกหัดครูของมหาวิทยาลัยและในโรงเรียนร่วมพัฒนา หลักสูตรครูประจำวิชาศิลปะจัดโดยวิทยาลัยศิลปะ

ในการฝึกหัดครูประจำวิชา นักศึกษาจะเริ่มจากการสมัครเข้าเรียนสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งในคณะที่มีวิชาที่ต้องการสอนในโรงเรียน เมื่อเรียนไปแล้ว 1 หรือ 2 ปี จึงสมัครเข้าเรียนหลักสูตรครูประจำวิชา บางมหาวิทยาลัยและบางคณะ ให้นักศึกษาสมัครเรียนหลักสูตรครูประจำวิชาโดยตรง ซึ่งในกรณีเช่นนี้ การจัดหลักสูตรจะเป็นความร่วมมือระหว่างภาควิชา/หน่วยงานครุศึกษา ภาควิชาสาระการเรียนรู้ และโรงเรียนฝึกหัดครู โดยภาควิชา/หน่วยงานครุศึกษารับผิดชอบในการสอนวิชาชีพรู ส่วนภาควิชาสาระการเรียนรู้จัดการเรียนการสอนวิชาที่จะไปสอนในโรงเรียน การเรียนทั้งสองส่วนจะดำเนินไปพร้อมๆ กัน โดยมีทั้งการเรียนแบบคู่ขนานกันไปและเรียนแบบที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งนี้ หลักสูตรครูประจำวิชาใช้เวลา 5-6 ปี

การศึกษาวិชาครจะมีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ โดยกำหนดให้เรียนไม่น้อยกว่า 60 หน่วยกิต (ECTS) จากจำนวนหน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตรของหลักสูตรครุประจาชั้นและครุประจำวิชา (300 ECTS) และหลักสูตรครุอนุบาล (180 ECTS) ทั้งนี้ การฝึกปฏิบัติในวิชาครุสาหรับหลักสูตรครุประจาชั้นและครุประจำวิชา จะเป็นการฝึกสอนจำนวน 20 ECTS และ 25 ECTS สำหรับหลักสูตรครุอนุบาล

ระบบการฝึกหัดครุมี 2 ส่วนคือ ส่วนที่รับผิดชอบด้านวิชาการศึกษาจะขึ้นอยู่กับ คณะศึกษาศาสตร์ อีกส่วนจะเป็นความร่วมมือกับคณะต่างๆ ที่สอนวิชาซึ่งจะนำไปสอนในโรงเรียน คณะศึกษาศาสตร์รับผิดชอบการจัดหลักสูตรครุอนุบาล ครุประจาชั้น ครุการศึกษาพิเศษ และครุแนะแนว รวมทั้งหลักสูตรครุประจำวิชาคหกรรม วิชางานสิ่งทอ วิชางานเทคนิค และบางแห่ง จัดหลักสูตรครุประจำวิชาดนตรีด้วย ส่วนวิชาอื่นๆ จัดในลักษณะความร่วมมือระหว่างภาควิชา/หน่วยงานครุศึกษา ภาควิชาสาระการเรียนรู้ และวิทยาลัยศิลปะ

สำหรับประเทศไทย ในการประชุมเชิงปฏิบัติการปฏิรูประบบการพัฒนาครุและบุคลากรทางการศึกษา เมื่อวันอาทิตย์ที่ 24 พฤศจิกายน 2556 ที่ห้องแมจิก 3 ชั้น 2 โดยมี ศาสตราจารย์พิเศษ ภาวิช ทองโรจน์ ผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำกระทรวงศึกษาธิการ นายชาญยุทธ เสง ตระกูล เลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ดร.สุทธศรี วงษ์สมาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมด้วยผู้บริหาร นักวิชาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมการประชุมกว่า 50 คน ในการประชุมครั้งนี้ได้นำเสนอประเด็นการปฏิรูประบบการพัฒนาครุและบุคลากรทางการศึกษา โดยสรุปสาระสำคัญการพัฒนาครุของประเทศต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับสถาบันผลิตครุจะนำไปพิจารณาต่อไป สรุปได้ ดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงแนวทางในการพัฒนาวิชาชีพครูของประเทศต่างๆ

แนวทางในการพัฒนาวิชาชีพครู	สิงคโปร์	ฟินแลนด์	เนเธอร์แลนด์	อเมริกา	ออสเตรเลีย	ฮ่องกง	แคนาดา	อังกฤษ
1. การรับเข้า (Recruitment)								
1.1 รับสมัครผู้มีคุณภาพสูง	✓	✓						
2. หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (Curriculum and teaching and learning)								
2.1 หลักสูตรและการเตรียมความพร้อมเพื่อพัฒนา คุณภาพครูสามัญในรูปแบบเดียวกัน	✓	✓						
2.2 ผลิตบัณฑิตที่ปฏิบัติกับภาคปฏิบัติ โดยการกำหนด งานประจำหลักสูตรและบูรณาการแบบคลินิก คือ วินิจฉัยและแก้ไขข้อผิดพลาด		✓	✓	✓				(บางแห่ง)
3. แรงจูงใจเพื่อเข้าสู่วิชาชีพ (empowerment)								
3.1 มีหลักประกันเงินเดือนสูง	✓	✓						
3.2 มีเงินอุดหนุนสำหรับฝึกอบรม	✓	✓						
4. การใช้แบบจำลอง (Model)								
4.1 การสร้างแบบจำลองใหม่ๆ มาใช้		✓	✓	✓				(บางแห่ง)

ตาราง 1 (ต่อ)

แนวทางในการพัฒนาวิชาชีพครู	สิงคโปร์	ฟินแลนด์	เนเธอร์แลนด์	อเมริกา	ออสเตรเลีย	ฮ่องกง	แคนาดา	อังกฤษ
4.2 สร้างแบบจำลองจากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ส่งเสริมและให้คำปรึกษาด้านทักษะแก่ครูที่เพิ่งสอน มีการวางแผนร่วมกัน รวมทั้งลดภาระด้านการสอนด้วยการจัดสัมมนาครูประจำการ และมีการจัดทำรายการข้อปฏิบัติ	✓			✓ (บางแห่ง)	✓	✓	✓	
5. เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพ (standards) และการประเมินตามมาตรฐาน								
5.1 มาตรฐานวิชาชีพครูที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ มีการประเมินความรู้และทักษะที่สำคัญ รวมทั้งการควบคุมอารมณ์	✓		✓	✓	✓	✓		
5.2 แบบประเมินการปฏิบัติงานของครูตามมาตรฐานวิชาชีพ เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ของนักเรียนและการสอนในห้องเรียน ส่งผลต่อการพัฒนาด้านสมรรถนะของตัวบุคคลและพัฒนาหลักสูตร				✓	✓			

ตาราง 1 (ต่อ)

แนวทางในการพัฒนาวิชาชีพครู	สิงคโปร์	ฟินแลนด์	เนเธอร์แลนด์	อเมริกา	ออสเตรเลีย	ฮ่องกง	แคนาดา	อังกฤษ
6. ความร่วมมือกับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิชาชีพครู								
6.1 สนับสนุนข้อคิดการพัฒนาวิชาชีพครู ที่จะช่วยส่งเสริมให้ครูเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ ทั้งภายในและระหว่างโรงเรียนและมหาวิทยาลัย	✓				✓		✓	
6.2 ส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพ ที่จะช่วยให้ครูได้รับการพัฒนา แบ่งปันความชำนาญการ ในการสอน ให้คำปรึกษา หลักสูตร การพัฒนาและภาวะผู้นำร่วมกัน	✓							✓
6.3 สร้างศักยภาพรอบด้าน โดยสร้างยุทธศาสตร์เพื่อแบ่งปันผลวิจัยและข้อปฏิบัติที่ดี ข้อปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จในห้องเรียนและโรงเรียน รวมทั้งการให้ครูชำนาญการและผู้อำนวยการโรงเรียนได้เสนอภาวะผู้นำไว้ในระบบ							✓ (รัฐออนตาริโอ)	

จากตาราง 1 สรุปได้ว่า แนวทางในการพิจารณาเพื่อการพัฒนาวิชาชีพครูของแต่ละประเทศนั้น จะดำเนินการภายใต้กรอบใหญ่ๆ 6 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) กระบวนการรับเข้า 2) หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน 3) แรงจูงใจเพื่อเข้าสู่วิชาชีพ 4) การใช้แบบจำลอง 5) เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพและการประเมินตามมาตรฐาน 6) ความร่วมมือกับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิชาชีพครู รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายจาตุรณ ฉายแสง สรุปในที่ประชุมและมอบนโยบายไว้ว่า สถาบันผลิตคือคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ จะต้องมีการมีระบบและกระบวนการผลิตอย่างไร จะใช้ Model ของประเทศใดมาประยุกต์ใช้ได้ถูกต้องกับบริบทของความเป็นไทย โดยจะต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการควบคุมการผลิต

ตอนที่ 3 คุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21

1. คุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ในทัศนะของต่างประเทศ

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 เน้นการพัฒนาคนเป็นสำคัญ ซึ่งจะสำเร็จได้ต้องพัฒนา ด้านความรู้ ร่างกาย อารมณ์สังคมและคุณธรรม อีกทั้งในการเรียนรู้ ผู้เรียนจะใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเสาะหาความรู้เพิ่มมากขึ้น และทักษะที่จำเป็นสำหรับคนในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ความรู้ในสาขาวิชา ความรู้เรื่องการสื่อสาร ความรู้เรื่องทางสังคม ความรู้เกี่ยวกับตนเองและคนอื่น และความรู้เกี่ยวกับอาชีพ ด้วยเหตุผลนี้ จึงมีการกำหนดคุณลักษณะและสมรรถนะของครูจากสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและพัฒนาครู เพื่อเตรียมพร้อมรับกับศตวรรษที่ 21 ดังนี้

เอ็นเกจ (Engauge, 2013) สรุปทักษะที่จำเป็นของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพ สำหรับศตวรรษที่ 21 ว่าควรจะต้องประกอบด้วย

1. การรู้หนังสือในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (Digital Age Literacy)
2. กระบวนการคิดเชิงประดิษฐ์อย่างสร้างสรรค์ (Inventive Thinking)
3. การสื่อสารอย่างได้ผล (Effective Communication)
4. การผลิตที่มีคุณภาพสูง (High Productivity)

ทริลลิง และเบอนี่ (Trilling and Bernie, 2009, p.176) เสนอทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ว่าการเรียนรู้ต้องประกอบด้วย 3Rs + 7Cs มีรายละเอียด ดังนี้

3Rs ได้แก่ Reading (ทักษะการอ่าน) Riting (ทักษะการเขียน) Rithmetic (ทักษะทางตัวเลข)

7Cs ได้แก่

1. Critical thinking and problem solving (ทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์)

2. Creativity and innovation (ทักษะการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม)
3. Collaboration, teamwork and leadership) ทักษะการทำงานเป็นทีมและภาวะการเป็นผู้นำ
4. Cross-culture understanding (ทักษะในการดำเนินชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรม)
5. Communications, information, and media literacy (ทักษะในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร)
6. Computing and ITC literacy (ทักษะการคำนวณ)
7. Career and learning self-reliance) ทักษะในการทำงานและการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

แครอว์ฟอร์ด และคณะ (1964 อ้างอิงใน ภาณุภัทร ลิ้มจำรูญ และณัฐภรณ์ หลาวทอง, 2552) กล่าวว่า ระดับขั้นพัฒนาของพฤติกรรมด้านความรู้สึกหรือด้านคุณลักษณะ มี 5 ขั้น คือ

1. ขั้นรับรู้ (Receiving) เป็นขั้นที่ผู้เรียนตื่นตัวรับรู้ต่อสิ่งเร้าที่ปรากฏ จะเริ่มมีความตั้งใจรับรู้สิ่งเร้าที่แน่นอนเฉพาะอย่าง สามารถเก็บเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเพียงพอ
2. ขั้นตอบสนอง (Responding) ในขั้นนี้ผู้เรียนจะไม่เพียงรับรู้สิ่งเร้าเฉยๆ แต่จะเริ่มมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น เป็นความปรารถนาที่ผู้เรียนจะนำตนเองเข้าไปผูกพันกับเรื่องราวกิจกรรมต่างๆ
3. ขั้นเห็นคุณค่า (Valuing) ขั้นตอนนี้เป็นความรู้สึกที่ผู้เรียนมีการประเมินเรื่องราวต่างๆ ที่ได้รับและตอบสนองในสภาพการณ์ต่างๆ
4. ขั้นการจัดระบบ (Organizing) เมื่อผู้เรียนพัฒนาคุณลักษณะมาถึงขั้นนี้ เขาจะพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่เขายอมรับ และเห็นคุณค่ามัน
5. ขั้นสร้างลักษณะนิสัย (Characterization by a value or value complex) เป็นพัฒนาการที่เกิดจากการที่ผู้เรียนได้จัดระบบสำหรับตนเองเข้ารูปเข้ารอยแล้ว ก็จะยึดถือระบบที่จัดนั้นเป็นของตนเอง แล้วปฏิบัติหรือยึดถือต่อไปจนเกิดเป็นการแสดงออกอย่างเคยชิน พัฒนาการด้านคุณลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นจะใช้เวลาพัฒนามากกว่าด้านความรู้ความคิด และมีข้อจำกัดในเรื่องของวัย วุฒิภาวะทางอารมณ์ และสภาวะแวดล้อม พฤติกรรมด้านนี้ไม่อาจเร่งรัดให้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วแบบการกวดวิชาหรือเรียนลัดได้

ผู้อำนวยการศูนย์ซีมีโออินโนเทค (Dr. Erlineda C. Pefianco, n.d.) ได้กำหนดกรอบสมรรถนะของครูแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ใน ศตวรรษที่ 21 ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพครูในภูมิภาคให้มีความรู้ ความสามารถ และให้ความสำคัญแก่กระบวนการเรียนการสอน

ควบคู่กับการปลูกฝังด้านคุณธรรม จริยธรรม และทักษะวิชาชีพ รวมถึงการประเมินผลในทุกมิติ และนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาในประเทศของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมรรถนะของครูแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในศตวรรษที่ 21 มี 11 ข้อ ดังนี้

1. การเตรียมแผนการสอนที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และพันธกิจ ของโรงเรียน
 2. การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้
 3. การพัฒนาและการใช้ทรัพยากรสำหรับการเรียนการสอน
 4. การพัฒนาทักษะการจัดลำดับความคิดในระดับสูง
 5. การอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้
 6. การส่งเสริมค่านิยมด้านศีลธรรมและจริยธรรม
 7. การส่งเสริมพัฒนาชีวิตและทักษะวิชาชีพแก่ผู้เรียน
 8. การวัดและประเมินพฤติกรรมของผู้เรียน
 9. การพัฒนาด้านวิชาชีพ
 10. การสร้างเครือข่ายกับผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกับผู้ปกครองนักเรียน
 11. การจัดสวัสดิการและภารกิจสำหรับนักเรียน
2. คุณลักษณะของครูตามมาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2548, หน้า 17-19) ได้กำหนดมาตรฐานวิชาชีพครูไว้ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครู หมายถึง การศึกษาค้นคว้า เพื่อพัฒนาตนเอง การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และ การเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการที่องค์การ หรือหน่วยงาน หรือสมาคมจัดขึ้น เช่น การประชุม การอบรม การสัมมนา และการประชุม ปฏิบัติการ เป็นต้น ทั้งนี้ต้องมีผลงานหรือรายงานที่ปรากฏชัดเจน

มาตรฐานที่ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียน หมายถึง การเลือกอย่างชาญฉลาดด้วยความรักและหวังดีต่อผู้เรียน ดังนั้น ในการเลือกกิจกรรม การเรียนการสอนและกิจกรรมอื่นๆ ครูต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่ผู้เรียนเป็นหลัก

มาตรฐานที่ 3 มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ หมายถึง การมุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียน หมายถึง การใช้ความพยายามอย่างเต็มความสามารถของครูที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ให้มากที่สุด ตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ โดยวิเคราะห์ วินิจฉัยปัญหาความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนที่จะให้ได้ผลดีกว่าเดิม รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเป็นระบบ

มาตรฐานที่ 4 พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง หมายถึง การพัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง หมายถึง การเลือกใช้ ปรับปรุง หรือสร้าง แผนการสอน บันทึกการสอน หรือ เตรียมการสอนในลักษณะอื่นๆ ที่สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรม การเรียนการสอนให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 5 พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ หมายถึง การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ หมายถึง การประดิษฐ์คิดค้น ผลิตภัณฑ์ เลือกใช้ ปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ เอกสารสิ่งพิมพ์ เทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุ วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 6 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวร หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการแสวงหาความรู้ตามสภาพความแตกต่างของบุคคล ด้วยการปฏิบัติ จริง และสรุปความรู้ทั้งหลายได้ด้วยตนเอง ก่อให้เกิดค่านิยมและนิสัยในการปฏิบัติจนเป็น บุคลิกภาพถาวรติดตัวผู้เรียนตลอดไป

มาตรฐานที่ 7 รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ หมายถึง การรายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ หมายถึง การรายงานผลการ พัฒนาผู้เรียนที่เกิดจากการปฏิบัติการเรียนการสอนให้ครอบคลุมสาเหตุ ปัจจัย และการดำเนินงาน ที่เกี่ยวข้อง โดยครุณาเสนอรายงานการปฏิบัติในรายละเอียด ดังนี้

1. ปัญหาความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการได้รับการพัฒนาและเป้าหมายของ การพัฒนาผู้เรียน
2. เทคนิค วิธีการ หรือ นวัตกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพ ของผู้เรียน และขั้นตอนวิธีการใช้เทคนิควิธีการหรือนวัตกรรมนั้นๆ
3. ผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามวิธีการที่กำหนดที่เกิดกับผู้เรียน
4. ข้อเสนอแนะแนวทางใหม่ๆ ในการปรับปรุงและพัฒนาผู้เรียนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

มาตรฐานที่ 8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน หมายถึง การปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดี หมายถึง การแสดงออก การประพฤติและปฏิบัติในด้านบุคลิกภาพทั่วไป การแต่งกาย กิริยา วาจา และจริยธรรมที่เหมาะสมกับความเป็นครูอย่างสม่าเสมอ ที่ทำให้ผู้เรียน เลื่อมใสศรัทธาและถือเป็นแบบอย่าง

มาตรฐานที่ 9 ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การร่วมมือ กับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การตระหนักถึงความสำคัญ รับฟังความคิดเห็น

ยอมรับในความรู้ความสามารถ ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติ กิจกรรมต่างๆ ของเพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา และ ร่วมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น

มาตรฐานที่ 10 ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน หมายถึง การร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน หมายถึง การตระหนักในความสำคัญ รับฟังความคิดเห็น ยอมรับในความรู้ความสามารถของบุคคลอื่นในชุมชน และร่วมมือปฏิบัติงานเพื่อพัฒนางานของสถานศึกษา ให้ชุมชนและสถานศึกษามีการยอมรับซึ่งกันและกัน และปฏิบัติงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ

มาตรฐานที่ 11 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา หมายถึง การแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา หมายถึง การค้นหา สังเกต จดจำ และรวบรวมข้อมูลข่าวสารตามสถานการณ์ของสังคมทุกด้าน โดยเฉพาะสารสนเทศเกี่ยวกับวิชาชีพครู สามารถวิเคราะห์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล และใช้ข้อมูลประกอบการแก้ปัญหาผลิต เลือกใช้ ปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ เอกสารสิ่งพิมพ์ เทคโนโลยีวิธีการต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุ จุดประสงค์ของการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 12 สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์ หมายถึง การสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ หมายถึง การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการนำปัญหาหรือความจำเป็นในการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการเรียน และการจัดกิจกรรมอื่นๆ ในโรงเรียนมากำหนดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาของผู้เรียนที่ถาวร เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาของครูอีกแบบหนึ่ง ที่จะนำเอาวิกฤติต่างๆ มาเป็นโอกาสในการพัฒนา ครูจำเป็นต้องมองมุมต่างๆ ของปัญหา แล้วผันมุมของปัญหาไปในทางการพัฒนา กำหนดเป็นกิจกรรมในการพัฒนาของผู้เรียน ครูจึงต้องเป็นผู้มองมุมบวกในสถานการณ์ต่างๆ ได้ กล่าวที่จะเผชิญปัญหาต่างๆ มีสติในการแก้ปัญหา มิได้ตอบสนองปัญหาต่างๆ ด้วยอารมณ์หรือแถมแบบตรงตัว ครูสามารถมองหามุมในทุกๆ โอกาส มองเห็นแนวทางที่นำสู่ผลก้าวหน้าของผู้เรียน

จะเห็นว่ามาตรฐานวิชาชีพครูทั้ง 12 มาตรฐาน แสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่อันสำคัญของคนที่เป็นครูว่าต้องเป็นผู้มีความรู้ด้านวิชาการ มีทักษะที่ดีในการจัดการเรียนการสอน และเป็นผู้มีจิตใจอันดีเป็นพื้นฐาน อาจกล่าวได้ว่าครูต้องเป็นผู้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ คือตนเองต้องดีพร้อมก่อนจะไปพัฒนาผู้อื่นต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2554) ได้นำเสนอระบบการผลิตครูยุคใหม่ที่มุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning outcomes) หรือความสามารถหลัก (core competencies) ของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยผสมผสานแนวความคิดเรื่องการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนได้เสนอให้มีระบบสนับสนุนการผลิตครูที่มีคุณภาพมาตรฐาน ออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับ

เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ และมาตรฐานวิชาชีพครูของกระทรวงศึกษาธิการ และการสร้างสภาพแวดล้อมสนับสนุนการผลิตครูยุคใหม่ มาตรฐานผลลัพธ์การเรียนรู้ของครูยุคใหม่ มี 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านคุณธรรม จริยธรรม

แสดงออกซึ่งพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครู มีคุณธรรมที่เสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน มีความกล้าหาญทางจริยธรรม มีความเข้าใจผู้อื่น เข้าใจโลก มีจิตสาธารณะ เสียสละ และเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถจัดการและคิดแก้ปัญหาทางคุณธรรมจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพครูเชิงสัมพันธ์ โดยใช้ดุลยพินิจทางค่านิยม ความรู้สึกของผู้อื่น ประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

2. ด้านความรู้

มีความรอบรู้ในด้านความรู้ทั่วไป การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 วิชาชีพครู และวิชาที่จะสอบอย่างกว้างขวางลึกซึ้ง และเป็นระบบ มีความตระหนักรู้หลักการและทฤษฎีในองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างบูรณาการ ทั้งการบูรณาการข้ามศาสตร์ ละบูรณาการกับโลกแห่งความเป็นจริง มีความเข้าใจความก้าวหน้าของความรู้เฉพาะในสาขาวิชาที่จะสอนอย่างลึกซึ้ง ตระหนักถึงความสำคัญของงานวิจัยและการวิจัยในการต่อยอดความรู้ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าองค์ความรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานวิชาชีพครูอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ด้านทักษะทางปัญญา

สามารถคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง คิดค้นหาข้อเท็จจริง ทำความเข้าใจ และประเมินข้อมูลสารสนเทศและแนวคิดจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน การวินิจฉัยแก้ปัญหาและการทำวิจัยเพื่อพัฒนางานและองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง คิดแก้ปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนเสนอทางออก และนำไปสู่การแก้ไขได้อย่างสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงความรู้ทางภาคทฤษฎี ประสบการณ์ภาคปฏิบัติ และผลกระทบจากการตัดสินใจ มีความเป็นผู้นำทางปัญญาในการคิดพัฒนางานอย่างสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์ มีความคิดริเริ่มและพัฒนาศาสตร์ทางครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการพัฒนางานวิชาชีพอย่างมีนวัตกรรม

4. ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

มีความไวในการรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น มีมุมมองเชิงบวก มีวุฒิภาวะทางอารมณ์และทางสังคมมีความเอาใจใส่ช่วยเหลือและเอื้อต่อการแก้ปัญหาในกลุ่มและระหว่าง

กลุ่มได้อย่างสร้างสรรค์ มีภาวะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

5. ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

มีความไวในการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารทั้งที่เป็นตัวเลขเชิงสถิติ หรือคณิตศาสตร์ ภาษาพูด-เขียน อันมีผลให้สามารถเข้าใจองค์ความรู้ หรือประเด็นปัญหาได้อย่างรวดเร็ว มีความสามารถในการใช้ดุลยพินิจที่ดีในการประมวลผล แปลความหมาย และเลือกใช้ข้อมูลสารสนเทศ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง มีความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพทั้งการพูด การเขียน และนำเสนอด้วยรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับบุคคล และกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน

6. ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้

มีความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้ที่มีรูปแบบหลากหลาย ทั้งรูปแบบที่เป็นทางการ รูปแบบกึ่งทางการ และรูปแบบไม่เป็นทางการ อย่างสร้างสรรค์ มีความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่หลากหลาย ทั้งผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ ผู้เรียนที่มีความสามารถปานกลาง และผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษอย่างมีนวัตกรรม มีความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้ในวิชาเอกที่จะสอนอย่างบูรณาการ มีความสามารถใช้ภาษาต่างประเทศในการเรียนการสอน สามารถจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

นอกจากนี้ ยังได้เสนอสภาพแวดล้อมที่จะสนับสนุนการผลิตครูยุคใหม่ 6 ข้อ ได้แก่

1. จัดให้มีระบบการเตรียมความพร้อมและการคัดเลือกโรงเรียนเพื่อใช้เป็นสถานที่ฝึกประสบการณ์ภาคสนาม และการฝึกประสบการณ์สอนเป็นการเฉพาะ

2. จัดให้มีอาจารย์นิเทศก์ และอาจารย์พี่เลี้ยงที่มีคุณวุฒิและประสบการณ์สอนที่สามารถทำหน้าที่ให้คำแนะนำได้อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องตลอดระยะเวลาการฝึกประสบการณ์สอน

3. จัดให้มีการอบรมให้ความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับนักศึกษาครู ทั้งก่อนระหว่าง และหลังฝึกประสบการณ์สอน

4. จัดให้มีคณะกรรมการครูศึกษา (Teacher Education Commission) ในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการการผลิตครูยุคใหม่ที่เป็นความร่วมมือจากทุกคณะในสถาบัน

5. จัดให้มีระบบเทียบโอนผลการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนรับปริญญาตรี หากผู้เรียนไม่สามารถเรียนจนจบหลักสูตรครู 6 ปีได้

6. การพัฒนาระบบการศึกษาแบบก้าวหน้า (fast track) ให้ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ

คุรุสภา (2556) ได้กำหนด สาระความรู้และสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษาตามมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ ไว้ดังนี้

ตาราง 2 แสดงสาระความรู้และสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครูตามมาตรฐานความรู้

มาตรฐาน	สาระความรู้	สมรรถนะ
ภาษาและเทคโนโลยี สำหรับครู	1. ภาษาไทยสำหรับครู	1. สามารถใช้ทักษะในการฟัง การพูด การอ่าน การเขียนภาษาไทย เพื่อการสื่อความหมายได้อย่าง ถูกต้อง
	2. ภาษาอังกฤษหรือ ภาษาต่างประเทศอื่นๆ สำหรับครู	2. สามารถใช้ทักษะในการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน ภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศ อื่นๆ เพื่อการสื่อความหมาย ได้อย่างถูกต้อง
	3. เทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครู	3. สามารถใช้คอมพิวเตอร์ขั้น พื้นฐาน
การพัฒนาหลักสูตร	1. ปรัชญา แนวคิดทฤษฎีการศึกษา	1. สามารถวิเคราะห์หลักสูตร
	2. ประวัติความเป็นมาและระบบ การจัดการศึกษาไทย	2. สามารถปรับปรุงและพัฒนา หลักสูตรได้อย่างหลากหลาย
	3. วิสัยทัศน์และแผนพัฒนา การศึกษาไทย	3. สามารถประเมินหลักสูตรได้ทั้ง ก่อนและหลังการใช้หลักสูตร
	4. ทฤษฎีหลักสูตร	4. สามารถจัดทำหลักสูตร
	5. การพัฒนาหลักสูตร	
	6. มาตรฐานและมาตรฐานช่วงชั้น ของหลักสูตร	
	7. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	
	8. ปัญหาและแนวโน้มในการพัฒนา หลักสูตร	

ตาราง 2 (ต่อ)

มาตรฐาน	สาระความรู้	สมรรถนะ
การจัดการเรียนรู้	1. ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน 2. รูปแบบการเรียนรู้และการพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ การสอน 3. การออกแบบและการจัด ประสบการณ์การเรียนรู้ 4. การบูรณาการเนื้อหาในกลุ่ม สาระการเรียนรู้ 5. การบูรณาการการเรียนรู้ แบบเรียนรวม 6. เทคนิคและวิทยาการจัดการ เรียนรู้ 7. การใช้และการผลิตสื่อและการ พัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้ 8. การจัดการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น เป็นสำคัญ 9. การประเมินผลการเรียนรู้	1. สามารถนำประมวลรายวิชามา จัดทำแผนการเรียนรู้รายภาคและ ตลอดภาค 2. สามารถออกแบบการเรียนรู้ ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน 3. สามารถเลือกใช้ พัฒนาและสร้าง สื่ออุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของ ผู้เรียน 4. สามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการ เรียนรู้ของผู้เรียนและจำแนกระดับ การเรียนรู้ของผู้เรียนจากการ ประเมินผล
จิตวิทยาสำหรับครู	1. จิตวิทยาพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับ พัฒนาการมนุษย์ 2. จิตวิทยาการศึกษา 3. จิตวิทยาการแนะแนวและให้ คำปรึกษา	1. เข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน 2. สามารถช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนรู้ และพัฒนาได้ตามศักยภาพของตน 3. สามารถให้คำแนะนำช่วยเหลือ ผู้เรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 4. สามารถส่งเสริมความถนัดและ ความสนใจของผู้เรียน
การวัดและ ประเมินผลการศึกษา	1. หลักการและเทคนิคการวัดและ ประเมินผลทางการศึกษา 2. การสร้างและการใช้เครื่องมือ วัดผลและประเมินผลการศึกษา 3. การประเมินตามสภาพจริง	1. สามารถวัดและประเมินผลได้ ตามสภาพความเป็นจริง 2. สามารถนำผลการประเมินไปใช้ ในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และ หลักสูตร

ตาราง 2 (ต่อ)

มาตรฐาน	สาระความรู้	สมรรถนะ
การวัดและ ประเมินผลการศึกษา	1. หลักการและเทคนิคการวัดและ ประเมินผลทางการศึกษา	1. สามารถวัดและประเมินผลได้ ตามสภาพความเป็นจริง
	2. การสร้างและการใช้เครื่องมือ วัดผลและประเมินผลการศึกษา	2. สามารถนำผลการประเมินไปใช้ ในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และ หลักสูตร
	3. การประเมินตามสภาพจริง	
	4. การประเมินจากแฟ้มสะสมงาน	
	5. การประเมินภาคปฏิบัติ	
	6. การประเมินผลแบบย่อยและแบบ รวม	
การบริหารจัดการใน ห้องเรียน	1. ทฤษฎีและหลักการบริหารจัดการ	1. มีภาวะผู้นำ
	2. ภาวะผู้นำทางการศึกษา	2. สามารถบริหารจัดการในชั้นเรียน
	3. การคิดอย่างเป็นระบบ	3. สามารถสื่อสารได้อย่างมีคุณภาพ
	4. การเรียนรู้วัฒนธรรมองค์กร	4. สามารถในการประสานประโยชน์
	5. มนุษยสัมพันธ์ในองค์กร	5. สามารถนำนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ ในการบริหารจัดการ
	6. การติดต่อสื่อสารในองค์กร	
	7. การบริหารจัดการชั้นเรียน	
	8. การประกันคุณภาพการศึกษา	
	9. การทำงานเป็นทีม	
	10. การจัดทำโครงการทางวิชาการ	
	11. การจัดโครงการฝึกอบรม	
	12. การจัดโครงการและกิจกรรม เพื่อพัฒนา	
	13. การจัดระบบสารสนเทศ เพื่อการบริหารจัดการ	
	14. การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน	
การวิจัยทาง การศึกษา	1. ทฤษฎีการวิจัย	1. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ ในการจัดการเรียนการสอน
	2. รูปแบบการวิจัย	
	3. การออกแบบการวิจัย	2. สามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนา การเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียน
	4. กระบวนการวิจัย	

ตาราง 2 (ต่อ)

มาตรฐาน	สาระความรู้	สมรรถนะ
การวิจัยทาง การศึกษา	5. สถิติเพื่อการวิจัย 6. การวิจัยในชั้นเรียน 7. การฝึกปฏิบัติการวิจัย 8. การนำเสนอผลงานวิจัย 9. การค้นคว้า ศึกษางานวิจัยในการ พัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ 10. การใช้กระบวนการวิจัยในการ แก้ปัญหา 11. การเสนอโครงการเพื่อทำวิจัย	
นวัตกรรมและ เทคโนโลยีสารสนเทศ ทางการศึกษา	1. แนวคิด ทฤษฎี เทคโนโลยีและ นวัตกรรมการศึกษาที่ส่งเสริม การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ 2. เทคโนโลยีและสารสนเทศ 3. การวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจาก การใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีและ สารสนเทศ 4. แหล่งการเรียนรู้และเครือข่าย การเรียนรู้ 5. การออกแบบ การสร้าง การนำไปใช้ การประเมินและ การปรับปรุงนวัตกรรม	1. สามารถเลือกใช้ ออกแบบ สร้าง และปรับปรุงนวัตกรรมเพื่อให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ที่ดี 2. สามารถพัฒนาเทคโนโลยีและ สารสนเทศเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ที่ดี 3. สามารถแสวงหาแหล่งเรียนรู้ ที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ของผู้เรียน
ความเป็นครู	1. ความสำคัญของวิชาชีพครู บทบาท หน้าที่ ภาระงานของครู 2. พัฒนาการของวิชาชีพครู 3. คุณลักษณะของครูที่ดี 4. การสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู 5. การเสริมสร้างศักยภาพและ สมรรถภาพความเป็นครู	1. รัก เมตตา และปรารถนาดีต่อ ผู้เรียน 2. อดทนและรับผิดชอบ 3. เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และเป็น ผู้นำทางวิชาการ 4. มีวิสัยทัศน์ 5. ศรัทธาในวิชาชีพครู

ตาราง 2 (ต่อ)

มาตรฐาน	สาระความรู้	สมรรถนะ
ความเป็นครู	6. การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และ การเป็นผู้นำทางวิชาการ 7. เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู 8. จรรยาบรรณของวิชาชีพครู 9. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา	6. ปฏิบัติตามจรรยาบรรณของ วิชาชีพครู

ตาราง 3 แสดงสาระการฝึกทักษะและสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครูตามมาตรฐาน
ประสบการณ์วิชาชีพ

มาตรฐาน	สาระการฝึกทักษะ	สมรรถนะ
การฝึกปฏิบัติวิชาชีพ ระหว่างเรียน	1. การบูรณาการความรู้ทั้งหมดมา ใช้ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพใน สถานศึกษา 2. ฝึกปฏิบัติการวางแผนการศึกษา ผู้เรียน โดยการสังเกต สัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลและนำเสนอผล การศึกษา 3. มีส่วนร่วมกับสถานศึกษา ในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร รวมทั้งการนำหลักสูตรไปใช้ 4. ฝึกการจัดทำแผนการเรียนรู้ ร่วมกับสถานศึกษา 5. ฝึกปฏิบัติการดำเนินการจัด กิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในสถานศึกษา 6. การจัดทำโครงการทางวิชาการ	1. สามารถศึกษาและแยกแยะ ผู้เรียนได้ตามความแตกต่าง ของผู้เรียน 2. สามารถจัดทำแผนการเรียนรู้ 3. สามารถฝึกปฏิบัติการสอน ตั้งแต่การจัดทำแผนการสอน ปฏิบัติการสอนประเมินผลและ ปรับปรุง 4. สามารถจัดทำโครงการทาง วิชาการ

ตาราง 3 (ต่อ)

มาตรฐาน	สาระการฝึกทักษะ	สมรรถนะ
การปฏิบัติการสอน ในสถานศึกษา ในสาขาวิชาเฉพาะ	1. การบูรณาการความรู้ทั้งหมดมา ใช้ในการปฏิบัติการสอนใน สถานศึกษา	1. สามารถจัดการเรียนรู้ใน สาขาวิชาเฉพาะ
	2. การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ	2. สามารถประเมิน ปรับปรุง และ พัฒนาการจัดการเรียนรู้ ให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน
	3. การจัดกระบวนการเรียนรู้	3. สามารถทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อ
	4. การเลือกใช้ การผลิตสื่อและ นวัตกรรมที่สอดคล้องกับการจัดการ เรียนรู้	พัฒนาผู้เรียน
	5. การใช้เทคนิคและยุทธวิธีในการ จัดการเรียนรู้	4. สามารถจัดทำรายงานผลการ จัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน
	6. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้	
	7. การทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนา ผู้เรียน	
	8. การนำผลการประเมินมา พัฒนาการจัดการเรียนรู้และพัฒนา คุณภาพผู้เรียน	
	9. การบันทึกและรายงานผล การจัดการเรียนรู้	
	10. การสัมมนาทางการศึกษา	

สุเมธ แยมุ่น (2556) กล่าวว่า ผลลัพธ์การเรียนรู้ของครูยุคใหม่ 6 ด้าน คือ 1) ด้าน
คุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเน้นทั้งวิชาการและวิชาชีพ เข้าใจผู้อื่น เข้าใจโลก มีจิตสาธารณะ เสียสละ
และเป็นแบบอย่างที่ดี 2) ด้านทักษะทางปัญญา ให้สามารถคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง และประเมิน
ข้อมูลสารสนเทศและแนวคิดจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย มีความคิดริเริ่ม 3) ด้านความรู้ มีความ
รอบรู้ในด้านความรู้ทั่วไป การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 วิชาชีพครู และวิชาที่จะสอนอย่างกว้างขวาง
ลึกซึ้ง และเป็นระบบ 4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ให้มีวุฒิภาวะ
ทางอารมณ์และทางสังคม ช่วยเหลือและเอื้อต่อการแก้ปัญหาในกลุ่มและระหว่างกลุ่มได้อย่าง

สร้างสรรค์ มีภาวะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ให้วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารทั้งที่เป็นตัวเลขเชิงสถิติ ภาษาพูดและภาษาเขียน สามารถในการใช้ดุลยพินิจที่ดีในการประมวลผล แปลความหมาย และ 6) ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ ให้มีความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยรูปแบบหลากหลาย มีความสามารถใช้ภาษาต่างประเทศในการเรียนการสอน สามารถจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

จากการวิเคราะห์ หลักการ และวัตถุประสงค์ของการผลิตครูในสถาบันต่างๆ ของประเทศไทย พบว่า แต่ละสถาบันมุ่งส่งเสริมและพัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิตให้ออกไปเป็นครูที่มีคุณภาพ โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่าการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ซึ่งนิสิตครูทุกคนจะต้องผ่านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพต่อเนื่องกัน เป็นระยะเวลา 1 ปี ในชั้นปีสุดท้ายของการศึกษาตามหลักสูตร จึงจะได้รับใบประกอบวิชาชีพครู ตามเกณฑ์ที่คุรุสภากำหนด เมื่อพิจารณาแล้วการพัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิตครูของแต่ละสถาบันต่างอยู่ภายใต้มีติดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ตามที่เสนอไว้ในสรุปผลการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ทั้ง 4 มิติดังกล่าวข้างต้น และมาตรฐานวิชาชีพครูมีความสำคัญจำเป็นอย่างยิ่งในการนำมาเป็นกรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการพัฒนากระบวนการผลิตครูวิชาชีพทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน และการฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้กับนิสิตครู อาจกล่าวได้ว่าผลที่ได้จากการศึกษาวิจัย และเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพถูกนำมาเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ในวิธีการและรูปแบบต่างๆ ที่มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคุณภาพของบัณฑิตครูออกสู่สังคมเพื่อไปเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเยาวชนซึ่งจะเป็นกำลังของชาติต่อไปในอนาคต

จากกรอบแนวคิดการพัฒนาครู ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่จะสนับสนุนการผลิตครูยุคใหม่ จะเห็นว่าการออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เป็นช่วงที่สถาบันผลิตครูจะส่งเสริมให้นิสิตเกิดคุณลักษณะ และทักษะตามที่กำหนดได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ รักชนก โสภพิศ (2554) ที่ว่า รูปแบบการเตรียมความพร้อมการฝึกประสบการณ์อาศัยหลักการของการให้นิสิตได้ลงมือปฏิบัติ ลงมือกระทำด้วยตนเอง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นิสิตเกิดการเรียนรู้ด้านทักษะการปฏิบัติ สามารถเชื่อมโยงทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริง สำหรับรูปแบบการเตรียมความพร้อมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่พัฒนาขึ้น มี 4 ขั้น คือ 1) การสร้างประสบการณ์ 2) การอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) การสรุป และ 4) การประยุกต์ใช้ สำหรับวิธีการพัฒนาการเตรียมความพร้อมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ มี 2 รูปแบบ คือ การสอนในชั้นเรียน และการสอนนอกชั้นเรียน

การสอนในชั้นเรียน เช่น การสาธิต การอภิปรายกลุ่ม กรณีศึกษา และการสอนนอกชั้นเรียน ได้แก่ การศึกษาดูงาน การสังเกตการณ์ การวิจัย การฝึกปฏิบัติภาคสนาม และการทำโครงการ เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้เรียนสามารถยังทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเน้นการบูรณาการ เน้นทักษะการปฏิบัติ ทักษะการทำงานเป็นทีม การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ในด้านของการประเมินผลมีเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิต ใน 3 คุณสมบัติ คือ คุณสมบัติด้านทัศนคติ คุณสมบัติด้านลักษณะนิสัย และคุณสมบัติด้านความรู้และทักษะ

นโยบายการผลิตครูตามกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) มีพันธกิจหลักในการเสนอแนะนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาที่เสริมสร้างการพัฒนาขีดความสามารถของการอุดมศึกษาไทย และมาตรฐานการอุดมศึกษาไทยที่สอดคล้องกับมาตรฐาน ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ยุทธศาสตร์หนึ่งที่กล่าวไว้นั้นคือการทบทวนกระบวนการผลิตและพัฒนาครูป้อนโรงเรียน อันเป็นผลมาจากคุณภาพของนักเรียนตกต่ำอันเนื่องมาจากคุณภาพของครู

มาตรการด้านการผลิตครู ตามข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561) ตามกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) เสนอมาตรการด้านการผลิตครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ปรับระบบการผลิต การคัดสรร ค่าตอบแทนและสวัสดิการ ให้สามารถดึงดูดคนเก่งและดี มีใจรักในวิชาชีพมาเป็นครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เช่น มีระบบการให้ทุนการศึกษาแก่ผู้เรียนที่มีใจรักมาเรียนครู และรับประกันบรรจุเป็นข้าราชการครูเมื่อสำเร็จการศึกษา

2. สนับสนุนสถาบันอุดมศึกษาที่เป็นเลิศด้านการผลิตครู ให้สถาบันอุดมศึกษาที่เน้นความเป็นเลิศด้านการผลิตครู วิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับวิชาชีพครู รวมทั้งมีระบบประกันและรับรองคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพครูและสถาบันผลิตครู

3. วางแผนการผลิตครู การพัฒนาและการใช้อย่างเป็นระบบ โดยระบบที่จะใช้กับครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา จะสอดคล้องกับความต้องการ ทั้งระดับพื้นฐาน อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ

4. จัดระบบเพื่อให้บัณฑิตสาขาอื่น ได้เป็นครู ผู้สำเร็จการศึกษาสาขาอื่น ที่มีใจรักในวิชาชีพครู สามารถศึกษาวิชาครูเพิ่มเติมตามเกณฑ์ที่กำหนด รวมทั้งส่งเสริมให้สถานศึกษา

ระดมทรัพยากรบุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน/ท้องถิ่น เพื่อเป็นผู้สอนและพัฒนาการเรียนรู้

5. พัฒนาระบบการผลิตครู อาจารย์ที่สอนในระดับสูงกว่าการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยพัฒนาระบบการผลิตครูคณาจารย์ และบุคลากรสำหรับการอาชีวศึกษาและการอุดมศึกษา เชื่อมโยงความสามารถในการสอน การบริหารจัดการความรู้ และการถ่ายทอด ผนวกเข้ากับ ประสบการณ์ จากการฝึกสอน ฝึกงาน สหกิจศึกษาหรือการปฏิบัติงาน ฝึกประสบการณ์วิชาชีพจริง ในหน่วยงาน/องค์กรด้านการศึกษาและสถานประกอบการ/ภาคอุตสาหกรรม รวมถึงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้านการสอน และด้านธุรกิจ อุตสาหกรรม เพื่อผลิตผลิตเชิงพาณิชย์และองค์ความรู้ใหม่ในวิชาชีพ

จากการศึกษามาตรฐานการผลิตครูข้างต้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวทางการผลิตครูไทยเน้นส่งเสริม 6 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นไปตามที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ระบุไว้ว่า ระบบการผลิตครูยุคใหม่ต้องส่งเสริมและพัฒนাবัณฑิตครูให้ครอบคลุมทั้ง 6 ด้าน ซึ่งมีความสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพครู พ.ศ. 2548 ตามที่คุรุสภากำหนด

3. คุณลักษณะของบัณฑิตครูศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ที่พึงประสงค์

ผลการวิจัยของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2556, หน้า 100) ได้สรุป คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของบัณฑิตครูศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ดังนี้

1. มีคุณธรรม มีความกล้าหาญทางจริยธรรม มีจรรยาบรรณวิชาชีพครู และมีความรับผิดชอบต่อวิชาการ วิชาชีพ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
2. มีความอดทน ใจกว้าง และมีความเชี่ยวชาญในด้านการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งการทำงานร่วมกันกับผู้เรียนและผู้ร่วมงานทุกกลุ่ม
3. มีความรอบรู้และมีความสามารถประยุกต์ความเข้าใจอันถ่องแท้ในทฤษฎี และมีระเบียบวิธีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างความรู้ใหม่
4. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหา และข้อโต้แย้งโดยการแสดงออก ซึ่งภาวะผู้นำในการแสวงหาทางเลือกใหม่ที่เหมาะสมและปฏิบัติได้
5. มีความสามารถในการพิจารณาแสวงหา และเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาทางวิชาการวิชาชีพ และสังคมอย่างมีเหตุผลที่สมเหตุสมผล โดยการบูรณาการศาสตร์แบบสหวิทยาการและพหุวิทยาการเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน

6. มีความสามารถในการติดตามพัฒนาการของศาสตร์ทั้งหลาย และมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาสมรรถนะของตนอยู่เสมอ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2543) กล่าวถึง คุณลักษณะครูมืออาชีพเมื่อตามเกณฑ์การปฏิบัติงานจากผลการวิจัย ดังนี้ 1) คุณลักษณะความเป็นครู ได้แก่ ถ่ายทอดความรู้ได้ดี กระตือรือร้น ตั้งใจทำงานและเสียสละ 2) คุณภาพการสอน ได้แก่ มีแผนการสอน สอนได้ดี มีสื่อการสอน ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลสมบูรณ์ 3) การบริหารวิชาการและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม 4) ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน 5) ปรับตัวและมนุษยสัมพันธ์ เช่นการพัฒนาสถานภาพของตนเอง พอเพียงในความเป็นอยู่ มีอารมณ์มั่นคง มีความอดทนเมื่อเผชิญปัญหา มีความไวต่อความรู้สึกและสามารถวิเคราะห์แยกแยะสิ่งต่างๆ อย่างรวดเร็วและถูกต้อง 6) ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และ 7) การรักษาวินัยในตนเอง เช่น เสียสละและอุทิศเวลาเพื่องานไม่มัวเมาในอบายมุขและปฏิบัติตามจรรยาบรรณประเพณีครู

พงษ์ศักดิ์ ศรีจันทร์ (2545) กล่าวถึง คุณลักษณะที่ดีของครูวิชาชีพไว้ว่า ครูวิชาชีพควรมีลักษณะ ดังนี้ 1) ด้านความรู้ 2) ด้านเทคนิควิธี 3) ด้านทักษะ และ 4) ด้านคุณลักษณะ

โสภณ แยมทองคำ (2552) ระบุว่าคุณสมบัติของครู สควค. ที่จำเป็นต้องเสริมสร้างให้กับข้าราชการครู สควค. คือ 1) ความสามารถในการคิดประกอบด้วยความคิดสร้างสรรค์และความคิดอย่างมีเหตุผล 2) ความสามารถในการแสดงออก ประกอบด้วยความเป็นครูผู้นำการเปลี่ยนแปลง มนุษยสัมพันธ์และทักษะการสื่อสาร

นอกจากจะมีการกำหนดคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 แล้ว ยังมีการกล่าวถึงทักษะที่มีความสำคัญจำเป็นสำหรับนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

นิภา วงษ์พิพัฒน์พงษ์ และกรรณิการ์ เผือกนำผล (2555, หน้า 5-11) เสนอคุณลักษณะสำหรับนิสิตฝึกประสบการณ์ตามความคิดเห็นของผู้ประกอบการ ดังนี้

1. ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการตามสาขาที่เรียน หากมีความรู้ความสามารถทางวิชาการตามสาขาที่เรียนสูงขึ้น สามารถนำความรู้มาใช้ได้อย่างเหมาะสม มีความมั่นใจในความรู้ที่เรียนมาและกล้าแสดงออกในการปฏิบัติงาน

2. ด้านความรู้ความสามารถพื้นฐานที่ส่งผลต่อการทำงาน อาทิ ควรเพิ่มความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ไขปัญหา รวมทั้งงานสร้างสรรค์ใหม่ นิสิตได้คิดเอง สนใจใฝ่หาความรู้สิ่งแปลกใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่เรียน โดยการนำนิสิตทัศนศึกษาในสถานประกอบการที่นักศึกษาสนใจ ฝึกการทำวิจัยเล็กๆ ที่นักศึกษาสนใจเพื่อจะได้

องค์ความรู้ใหม่จากการค้นพบในการวิจัยนั้นๆ แล้วมีการนำความรู้มาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนในชั้นเรียน

3. ด้านคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพ ถ้านักศึกษามีคุณลักษณะดังกล่าวจะส่งผลให้นักศึกษาเป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ของสถานประกอบการ ส่งผลต่อการสร้างชื่อเสียงให้คณะและมหาวิทยาลัย

เยาวชน หนันชัยบุตร (2556) สรุปคุณลักษณะของครูมืออาชีพ ไว้ดังนี้

1. ต้องมีฉันทะและศรัทธาต่อวิชาชีพ คือ มีใจรักในวิชาชีพครู มีความมุ่งมั่นใฝ่รู้ ใฝ่เรียนพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อนำความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ มาส่งเสริม พัฒนา หรือแก้ปัญหาให้ลูกศิษย์เพื่อความเจริญก้าวหน้าของลูกศิษย์

2. มีความเป็นครูเพื่อศิษย์ หมายความว่า เป็นครูที่เห็นแก่ศิษย์มากกว่าเห็นแก่ตัวเอง มุ่งพัฒนาความสามารถของศิษย์ แก้ปัญหาให้ศิษย์อย่างต่อเนื่อง สร้างลูกศิษย์ให้เป็นคนดี-คนเก่ง มีความสุขที่ได้เห็นศิษย์ประสบความสำเร็จในชีวิตตามอัตภาพของตนเอง ครูเพื่อศิษย์เป็นครูที่ศิษย์ไว้วางใจเป็นบุคคลที่พึ่งพาได้

3. มีคุณธรรมจริยธรรม ครูมืออาชีพต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้เรียน ได้ปฏิบัติประพฤติตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม และดำเนินชีวิตตามหลักของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง น้อมนำพระราชดำรัสสู่การปฏิบัติ

4. จัดการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน พระราชบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ได้กำหนดการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ 6 ข้อ มิได้กำหนดเรื่องการถ่ายทอดความรู้ ครูที่จัดไว้ว่าเป็นครูมืออาชีพควรศึกษาข้อกำหนดการจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 6 ข้อ และนำไปใช้กับผู้เรียนด้วยการพัฒนาเทคนิควิธีของตนให้เหมาะสมกับผู้เรียนที่จะเป็นบุคคลในศตวรรษที่ 21 เตรียมพร้อมสู่สังคมอาเซียน

5. มีความเป็นกัลยาณมิตร ความเป็นกัลยาณมิตรสำหรับครู หมายถึง กัลยาณมิตร 7 ประการ ดังนี้

5.1 ปิโย (น่ารัก) คือชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม

5.2 ครู แปลว่า น่าเคารพ หมายถึงมีความประพฤติดีเหมาะสม ทำให้อบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้ ปลอดภัย

5.3 ภาวนีโย น่าเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง เป็นผู้ปรับปรุงงานอยู่เสมอ

5.4 วัตตา รู้จักพูดให้ได้ผล คือ รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร

5.5 วาจนกขโม ทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังปัญหาแม้จุกจิก อดทนฟังคำวิจารณ์ คำล่วงเกินได้โดยไม่เสียอารมณ์

5.6 คัมภีร์รวิญจะ กะถัง กัตตา แถลงเรื่องล้าลึกได้ คือ ชี้แจงอธิบาย สอนศิษย์ให้เข้าใจเรื่องซับซ้อน เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นได้

5.7 ใน จัฏฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำในอสุณ คือ ไม่ชักจูงศิษย์ไปในทางเสื่อมเสียหรือเหลวไหลไม่สมควร

ตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 กำหนดว่า ผู้ประกอบวิชาชีพครู ต้องมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษา หรือเทียบเท่าหรือมีคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง โดยมีมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ ดังต่อไปนี้

มาตรฐานความรู้ ประกอบด้วยความรู้ ดังต่อไปนี้

1. ความเป็นครู
2. ปรัชญาการศึกษา
3. ภาษาและวัฒนธรรม
4. จิตวิทยาสำหรับครู
5. หลักสูตร
6. การจัดการเรียนรู้และการจัดการชั้นเรียน
7. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้
8. นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา
9. การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้
10. การประกันคุณภาพการศึกษา
11. คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ

มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ ผ่านการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาตามหลักสูตรปริญญาทางการศึกษา เป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี และผ่านเกณฑ์การประเมินปฏิบัติการสอนตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด ดังต่อไปนี้

1. การฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน
2. การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะ

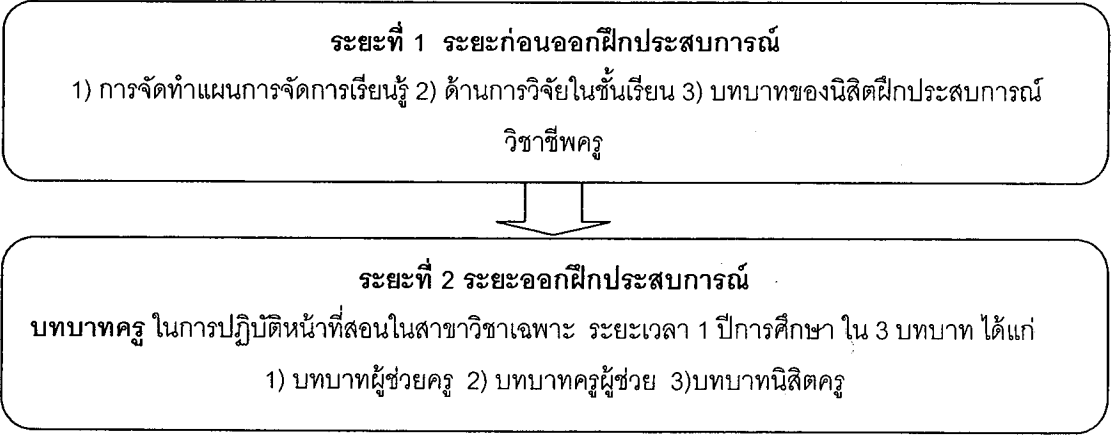
เมื่อพิจารณาความสอดคล้องของมาตรฐานผู้ประกอบวิชาชีพครู เพื่อการรับรองผู้จะได้รับใบประกอบวิชาชีพครูตามเกณฑ์ของคุรุสภา คุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ และหลักสูตรผลิตครู พบว่าสาระความรู้และสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครูตามมาตรฐานความรู้

จะปรากฏให้เห็นชัดเจนในหลักสูตร ตามรายวิชาต่างๆ ตามที่สถาบันกำหนดไว้ในโครงสร้างหลักสูตร ส่วนมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ จะปรากฏในกระบวนการการจัดประสบการณ์วิชาชีพ ที่แต่ละสถาบันกำหนด ซึ่งมีความแตกต่างกัน

ช่วงของการจัดประสบการณ์วิชาชีพเป็นระยะเวลาที่สำคัญในการปลูกฝัง คุณลักษณะ ความเป็นครู ดังงานวิจัยของ ลำลี ทองธิว (2554) ได้วิเคราะห์แนวทางการจัดการ ปฏิบัติการสอน และนำเสนอประเด็นการค้นพบ 2 ประเด็นคือ เป็นการให้ความสำคัญกับการเชื่อมต่อระหว่างภาคทฤษฎีกับการฝึกปฏิบัติ สำหรับการประยุกต์ใช้ศาสตร์ด้านหลักสูตร และการสอนที่เหมาะสมกับอัตลักษณ์หรือการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ทางวิชาชีพครู อีกประการหนึ่ง คือ การให้ความสำคัญกับโอกาสในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ภายใต้สภาวะการณ์ของการประสานระหว่างนิสิต ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศที่จะทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อร่วมกัน ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนแบบองค์รวม

จากการศึกษาเอกสาร คู่มือ กระบวนการต่างๆ ของการจัดประสบการณ์วิชาชีพ จากของไทยและต่างประเทศ ผู้วิจัยพบข้อสังเกตว่า สามารถแบ่งระยะสำหรับการจัดประสบการณ์ วิชาชีพได้ 2 ระยะ คือ 1) ระยะก่อนออกฝึกประสบการณ์ คือ ระหว่างที่นิสิตศึกษาอยู่ในสถาบัน แบบเต็มเวลา และ 2) ระยะออกฝึกประสบการณ์ คือ ในช่วงปีสุดท้ายที่นิสิตใช้เวลาอยู่ในโรงเรียน ฝึกประสบการณ์

ฉะนั้น ระยะเวลาของการเตรียมความพร้อม (ปี 1-4) สถาบันผลิตครูสามารถที่จะ ปลูกฝังส่งเสริมคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ นอกเหนือจากการเตรียมความพร้อมในด้านวิชาการ ได้แก่ การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การวิจัยในชั้นเรียน และบทบาทนิสิตฝึกประสบการณ์ วิชาชีพแล้ว เพื่อเป็นการเตรียมตัวก่อนออกฝึกปฏิบัติในสถานที่จริงในฐานะครู ระยะเวลาในการ เตรียมความพร้อม สามารถส่งเสริมคุณลักษณะการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ บทบาทการทำหน้าที่ผู้ช่วยครู บทบาทการทำหน้าที่ครูผู้ช่วย และ บทบาทการทำหน้าที่นิสิตครู แสดงขั้นตอน ได้ดังภาพ

ภาพ 2 แสดงระยะเวลาสำหรับการจัดประสบการณ์วิชาชีพของนิสิตครู

นอกจากจะต้องคำนึงถึงมาตรฐานวิชาชีพ และคุณลักษณะครูที่พึงประสงค์แล้ว ยังต้องคำนึงถึงการแข่งขันในระดับชาติ และนานาชาติด้วย ตามลำดับ การศึกษาคุณลักษณะครู ในศตวรรษที่ 21 เป็นอีกประการสำคัญที่สถาบันผลิตครูต้องคำนึงถึง เพื่อพัฒนาวิชาชีพครู ให้สามารถแข่งขัน และมีมาตรฐานเทียบสากลได้

ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์คุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ตามกรอบแนวคิด Professionalism in Teaching for the 21st Century ของ Partnership for 21st Century Skills เพื่อนำมาใช้ศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำมาจัดกลุ่ม คุณลักษณะออกเป็น 3 ด้านหลัก คือ ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา ด้านการปฏิบัติตน และด้านสังคมพหุวัฒนธรรม รายละเอียดสรุปได้ดังตาราง 4

ตาราง 4 แสดงการสังเคราะห์คุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21

คุณลักษณะ	ยูเนสโก (มาตรฐาน เดอลออร์ส)	OECD	เอ็นเกจ (2013)	ทริลิ่ง และเบอนี่	สมหวัง พริยานุวัฒน์ (2543)	พงษ์ศักดิ์ ศรีจันทร์ (2545)	วาทัญญู ขลิบเงิน (2555)	เยาวภา ทนันทนิมิตร (2556)
1. ด้านความรู้ความสามารถ ในสาขาวิชา								
1.1 มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในเนื้อหาวิชา	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓
1.2 มีเทคนิค วิธีการถ่ายทอดความรู้ ที่หลากหลาย	✓	✓			✓	✓		✓
1.3 มีทักษะการคำนวณ				✓				
1.4 มีความสามารถในการวัดและ ประเมินผลที่หลากหลาย	✓	✓			✓			
1.5 รู้จักและเข้าใจผู้เรียน	✓				✓			
1.6 มีความสามารถในการพัฒนา หลักสูตร จัดทำแผนการสอน กิจกรรม และการประเมินผลที่สอดคล้องกับ ความแตกต่างระหว่างผู้เรียน	✓				✓			✓
2. ด้านการปฏิบัติตนและ เห็นคุณค่าวิชาชีพครู								
2.1 เป็นผู้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ที่ดีแก่ศิษย์								✓
2.2 มีสัมพันธที่ดีระหว่างบุคคล ทำงานเป็นทีมได้				✓				
2.3 เป็นผู้มีความจรรยาบรรณ และจรรยาบรรณในวิชาชีพ							✓	✓
2.4 เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ	✓							
2.5 รักและศรัทธาในวิชาชีพครู								✓
2.6 เป็นผู้มีความรู้ทางวิชาการ	✓							

ตาราง 4 (ต่อ)

คุณลักษณะ	ยูเนสโก (แมคส์ เดอลอร์ส)	OECD	เอ็นเกจ (2013)	ทริลิ่ง และเบอนี	สมหวัง พริยานุวัฒน์ (2543)	พงษ์ศักดิ์ ศิริจันทร์ (2545)	วาทัญญู ขลิบเงิน (2555)	เยวภา ทนชัยบุตร (2556)
2.7 ปฏิบัติตามนโยบาย ของหน่วยงาน	✓							
3. ด้านสังคมพหุวัฒนธรรม								
3.1 มีความสามารถด้านการใช้ภาษา/ การสื่อสาร				✓				
3.2 เป็นผู้เลือกใช้เทคโนโลยีได้ อย่างเหมาะสม	✓		✓	✓				
3.3 เป็นผู้รอบรู้ เท่าทันต่อ การเปลี่ยนแปลง ทันสมัย ทันเหตุการณ์				✓			✓	✓
3.4 มีความคิด และแก้ปัญหา อย่างสร้างสรรค์			✓	✓				
3.5 มีความสามารถในการ บริหารจัดการ		✓			✓			

จากการสังเคราะห์คุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ตามทัศนะของนักวิชาการ และสถาบันผลิตครูทั้งในและต่างประเทศ สามารถแบ่งคุณลักษณะออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู และด้านสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้ ใช้กรอบแนวคิดของการพัฒนาวิชาชีพครูในศตวรรษที่ 21 (Professionalism in Teaching for the 21st Century) ของ Partnership for 21st Century Skills เพื่อนำมาจัดกลุ่มคุณลักษณะ ได้ ดังนี้

1. ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา

- 1.1 มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา
- 1.2 มีเทคนิค วิธีการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลาย
- 1.3 มีทักษะการคำนวณ

- 1.4 มีความสามารถในการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย
- 1.5 รู้จักและเข้าใจผู้เรียน
- 1.6 มีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร จัดทำแผนการสอน กิจกรรม และการประเมินผล ที่สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างผู้เรียน

2. ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู

- 2.1 เป็นผู้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์
- 2.2 มีสัมพันธที่ดีระหว่างบุคคล ทำงานเป็นทีมได้
- 2.3 เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต และจรรยาบรรณในวิชาชีพ
- 2.4 เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
- 2.5 รักและศรัทธาในวิชาชีพครู
- 2.6 เป็นผู้มีความประพฤติดีทางวิชาการ
- 2.7 ปฏิบัติตามนโยบาย ของหน่วยงาน

3. ด้านสังคมพหุวัฒนธรรม

- 3.1 มีความสามารถด้านการใช้ภาษา/การสื่อสาร
- 3.2 เป็นผู้เลือกใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม
- 3.3 เป็นผู้รอบรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทันสมัย ทันเหตุการณ์
- 3.4 มีความคิด และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์
- 3.5 มีความสามารถในการบริหารจัดการ

จากการที่ได้ศึกษา ผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพส่งเสริมคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 สำหรับนิสิตคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ควรเน้นที่จะพัฒนาใน 3 ด้าน คุณลักษณะในแต่ละด้าน เชื่อมโยงกับการส่งเสริมด้านวิชาการ และด้านวิชาชีพ ในด้านวิชาการให้ดำเนินการโดยการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรรายวิชา สำหรับวิชาชีพ สามารถสอดแทรกได้ในรายวิชาตามหลักสูตร และสามารถบูรณาการกับกิจกรรม/โครงการที่แต่ละสถาบันจัดให้กับนิสิต ในส่วนของการจัดประสบการณ์วิชาชีพ สามารถแบ่งระยะของการส่งเสริมคุณลักษณะทั้ง 3 ด้าน โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะก่อนออกฝึกประสบการณ์ และระยะฝึกประสบการณ์ โดยแต่ละระยะจะต้องส่งเสริมให้นิสิตเกิดคุณลักษณะของครูในศตวรรษ 21

4. ขั้นตอนและกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

ในขั้นตอนและกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพสำหรับนิสิตครูเป็นขั้นตอนที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการเรียนรู้ในภาคทฤษฎีที่เข้มข้น กล่าวได้ว่าในช่วงของการออกฝึกประสบการณ์เป็นช่วงเวลาสำหรับการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูที่พึงประสงค์โดยการลงมือปฏิบัติจริงของนิสิตนักศึกษา สุขเมธ แยม่นุ่น (2554) กล่าวไว้ว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นงานสำคัญในการผลิตและพัฒนาครูก่อนประจำการ (Pre -service Training) โดยผ่านกระบวนการของหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันผลิตครูสู่การเป็นครือมืออาชีพ มีคุณลักษณะและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ซึ่งนับได้ว่าการเข้าสู่วิชาชีพครูเป็นการเตรียมการที่สำคัญก่อนการเป็นครู

จากการศึกษาเอกสาร คู่มือที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนและกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูของสถาบันผลิตครูของสถาบันผลิตครูของประเทศไทย เพื่อทบทวนกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูในปัจจุบัน กอนนำไปเป็นแนวทางในการร่วมคิดรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพให้มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พอสรุปได้ ดังตาราง 5

ตาราง 5 แสดงการสังเคราะห์กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของสถาบันผลิตครูในประเทศไทย

สถาบัน	ระยะก่อนฝึกประสบการณ์	ระยะฝึกประสบการณ์			
		กิจกรรมก่อนออกฝึกประสบการณ์	กิจกรรมระหว่างฝึกประสบการณ์	กิจกรรมหลังฝึกประสบการณ์	การประเมินผล
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	1. ลงทะเบียน	โครงการสัมมนา	สัมมนาระหว่าง	สัมมนาหลัง	การประเมินร่วมกันของ
	ครบถ้วนตาม	ปฐมนิเทศ	ฝึกสอน (ครั้งที่ 1)	ปฏิบัติการสอน	
	โครงสร้างของ	นักศึกษา ก่อนออกฝึก	ประสบการณ์	นำเสนอผลการวิจัย จัดนิทรรศ	1. ครูที่เลี้ยงประเมิน
	โปรแกรมวิชา	ประสบการณ์	การจัดการ	การ และสะท้อน	2 ครั้ง/เดือน
	2. เข้าร่วมกิจกรรม	ประสบการณ์	เรียนรู้: เล่าสู่	การ และสะท้อน	2. รองผู้อำนวยการ
	ตามโครงการต่างๆ	ประชุมครูที่เลี้ยง	กันฟัง จาก	ประสบการณ์	การฝ่ายวิชาการ/
	ที่จัดไว้สำหรับนิสิต	อาจารย์นิเทศก์	ปัญหาในชั้น	การเป็นครู และ	หัวหน้ากลุ่มสาระ
	ตั้งแต่ปี 1-4	ผู้บริหาร เพื่อส่ง	เรียนสู่การวิจัย	ปัจฉิมนิเทศ	การเรียนรู้ ประเมิน
		มอบนักศึกษา	สัมมนาระหว่าง		1 ครั้ง/เดือน
		(มอบคู่มือและใบประเมิน)	ฝึกสอน (ครั้งที่ 2)		3. อาจารย์นิเทศก์
					ประเมิน 1 ครั้ง/เดือน
					อัตราส่วนการประเมิน (100)
					ครูที่เลี้ยง: 40
					ผู้บริหาร: 10
					อาจารย์นิเทศก์: 50

ตาราง 5 (ต่อ)

สถาบัน	ระยะก่อนฝึก ประสบการณ์	ระยะฝึกประสบการณ์			การประเมินผล
		กิจกรรมก่อน ออกฝึก ประสบการณ์	กิจกรรมระหว่าง ฝึกประสบการณ์	กิจกรรมหลังฝึก ประสบการณ์	
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	1. ลงทะเบียน ครบถ้วนตาม โครงสร้างหลักสูตร 2. ปี 3 นิสิตต้องลง รายวิชาวิทยาการ สอน และ นวัตกรรม การศึกษา/ทักษะ การสอน (ตาม วิชาเอก) 3. นิสิตเข้าร่วม กิจกรรมเสริม ประสบการณ์ วิชาชีพครู ตั้งแต่ ปี 1 - 4	โครงการปฐมนิเทศนักศึกษา ก่อนออกฝึก ประสบการณ์	โครงการสัมมนา ระหว่างฝึก ประสบการณ์	โครงการสัมมนา หลังปฏิบัติ การสอน	ประเมิน 3 ครั้ง: 1 ภาคเรียน โดย อาจารย์พี่เลี้ยง โดย ศูนย์ประสบการณ์ วิชาชีพจะส่งผล การประเมินให้ อาจารย์นิเทศก์ ได้ทราบผลทุกครั้ง เพื่อใช้ประกอบการ พิจารณาให้คะแนน ในแบบประเมิน พฤติกรรมทั่วไป
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น	1. ลงรายวิชาตาม โครงสร้างหลักสูตร 2. นิสิตปี 2 ลง รายวิชา ประสบการณ์ วิชาชีพครู 1 (1 หน่วยกิต) นิสิตปี 3 ลง รายวิชาชีพครู 2 (2 หน่วยกิต) นิสิตชั้นปีที่ 4 ลงรายวิชา ประสบการณ์ วิชาชีพครู 3 (2 หน่วยกิต)	โครงการปฐมนิเทศนักศึกษา ก่อนออกฝึก ประสบการณ์	โครงการสัมมนา ระหว่างฝึก วิชาชีพ	โครงการสัมมนา นิสิตหลังฝึก ประสบการณ์	อาจารย์นิเทศ อาจารย์พี่เลี้ยง + สถานที่ฝึก ประสบการณ์

ตาราง 5 (ต่อ)

สถาบัน	ระยะก่อนฝึก ประสบการณ์	ระยะฝึกประสบการณ์			การประเมินผล
		กิจกรรมก่อน ออกฝึก ประสบการณ์	กิจกรรมระหว่าง ฝึกประสบการณ์	กิจกรรมหลังฝึก ประสบการณ์	
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย บูรพา	1. ลงรายวิชาตาม โครงสร้างหลักสูตร 2. นิสิตปี 2 ลงรายวิชา ประสบการณ์ วิชาชีพครู 1 (1 หน่วยกิต) นิสิตปี 3 ลง รายวิชาชีพครู 2 (1 หน่วยกิต) นิสิตชั้นปีที่ 4 ลงรายวิชา บูรณาการ การจัดการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ ในสาขาวิชา เฉพาะ	โครงการ ปฐมนิเทศ นักศึกษา ก่อนออกฝึก ประสบการณ์ โครงการสัมมนา ผู้บริหาร สถานศึกษา อาจารย์พี่เลี้ยง และอาจารย์ นิเทศก์	โครงการสัมมนา ระหว่างฝึก ประสบการณ์ วิชาชีพ	โครงการสัมมนา นิสิตหลังฝึก ปฏิบัติการสอน	1. อาจารย์พี่เลี้ยง และคณะกรรมการ สถานศึกษา 2. อาจารย์นิเทศ ประเมิน 3 ครั้ง/ ภาคเรียน การประเมิน 3 ด้าน ได้แก่ การสอน (60) การปฏิบัติงานพิเศษ (20) และ บุคลิกภาพ ความประพฤติ จรรยาบรรณฯ วินัย (20) ผลการประเมิน จะรวบรวมโดย คณะกรรมการฝ่าย ประเมินผลการฝึก ประสบการณ์สอน และเสนอที่ประชุม คณะกรรมการ ประจำคณะ ศึกษาศาสตร์
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ	1. ลงรายวิชาตาม โครงสร้างหลักสูตร 2. นิสิตชั้นปีที่ 3 ลงรายวิชาปฏิบัติ การสอนในสาขา วิชาเฉพาะ (จำนวน 3 หน่วยกิต) นิสิตชั้นปีที่ 4 ต้อง เข้าร่วมโครงการ เสริมประสบการณ์ วิชาชีพครูที่คณะ จัดให้	โครงการ ปฐมนิเทศ นักศึกษา ออกฝึก ประสบการณ์	โครงการสัมมนา ระหว่างฝึก ประสบการณ์ วิชาชีพ	โครงการสัมมนา นิสิตหลังฝึก ประสบการณ์	1. อาจารย์นิเทศก์ การศึกษาและวิชา เฉพาะ 2. อาจารย์พี่เลี้ยง 3. ผู้บริหาร สถานศึกษา ประเมินการ ปฏิบัติการสอน การ วิจัยในชั้นเรียน สรุปผลการประเมิน ส่งที่ฝ่ายวิชาการ คณะศึกษาศาสตร์

ตาราง 5 (ต่อ)

สถาบัน	ระยะก่อนฝึก ประสบการณ์	ระยะฝึกประสบการณ์			การประเมินผล
		กิจกรรมก่อน ออกฝึก ประสบการณ์	กิจกรรมระหว่าง ฝึกประสบการณ์	กิจกรรมหลังฝึก ประสบการณ์	
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย นเรศวร	1. ลงทะเบียนครบ ตามโครงสร้าง หลักสูตร 2. นิสิตชั้นปีที่ 5 ลงเรียนรายวิชา การฝึก ประสบการณ์ วิชาชีพครู 1 และ 2 รวมทั้งสิ้น 6 หน่วยกิต ในช่วงปี 1-4 นิสิต เข้าร่วมโครงการ เตรียมความพร้อม ตามที่คณะฯ กำหนด	โครงการ ปฐมนิเทศนิสิต ฝึกประสบการณ์	โครงการมัชฌิม นิเทศนิสิตฝึก ประสบการณ์ วิชาชีพ	โครงการปัจฉิม นิเทศนิสิตฝึก ประสบการณ์	อาจารย์นิเทศ ออกนิเทศอย่างน้อย ภาคเรียนละ 3 ครั้ง การประเมิน จะประเมิน โดย อาจารย์นิเทศก์ ครูพี่เลี้ยง ก่อนส่งผล การประเมินให้กับ คณะศึกษาศาสตร์
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร	1. ลงทะเบียนครบ ตามโครงสร้าง หลักสูตร 2. นิสิตชั้นปีที่ 3 ลงเรียนรายวิชา การฝึก ประสบการณ์ วิชาชีพครู (2 หน่วยกิต) นิสิตชั้นปีที่ 4 ต้องเข้าร่วม กิจกรรมเสริม ประสบการณ์ วิชาชีพครู ในภาคเรียนที่ 1	โครงการ ปฐมนิเทศ นักศึกษา ก่อน ออกฝึก ประสบการณ์	โครงการสัมมนา ระหว่างฝึก ประสบการณ์ วิชาชีพ	โครงการสัมมนา นิสิตหลังฝึก ประสบการณ์	การประเมินโดย อาจารย์นิเทศก์ ครูพี่เลี้ยง

จากตาราง 5 สรุปได้ว่า การจัดประสบการณ์วิชาชีพสำหรับนิสิตครูที่แต่ละสถาบันจัด มีสามส่วนหลัก ได้แก่ 1) ระยะก่อนฝึกประสบการณ์ 2) ระยะฝึกประสบการณ์ และ 3) การประเมินผล โดยช่วงก่อนฝึกประสบการณ์ เป็นช่วงของการดำเนินการเป็นไปตามโครงสร้างหลักสูตรของนิสิตแต่ละสาขาวิชา ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมประสบการณ์วิชาชีพที่จัดสำหรับนิสิตครูในแต่ละปี ลักษณะของการจัดกิจกรรมจะเป็นการส่งเสริมคุณลักษณะของนิสิตครูที่พึงประสงค์ ทั้งเป็นการส่งเสริมด้านความรู้ และการส่งเสริมคุณลักษณะเฉพาะของคนที่จะไปเป็นครูตามวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม หรือตามเป้าหมายของแต่ละชั้นปี ผ่านกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการออกสังเกตจากสภาพโรงเรียนจริง โดยมีผู้เกี่ยวข้องได้แก่ สถาบันผลิต (อาจารย์นิเทศก์) โรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพ (ครู/อาจารย์พี่เลี้ยง) และนิสิตครู ซึ่งทั้ง 3 ฝ่ายจะต้องร่วมมือกันเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด โดยแต่ละสถาบันมีการกำหนดบทบาท หน้าที่ และสัดส่วนในการประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

สำหรับระยะฝึกประสบการณ์ จะแบ่งช่วงของการดำเนินกิจกรรมในระยะของการฝึกประสบการณ์ คือ

1. กิจกรรมก่อนออกฝึกประสบการณ์ เป็นการจัดโครงการปฐมนิเทศนิสิตก่อนออกฝึกประสบการณ์ เป็นการสร้างความเข้าใจแก่นิสิต ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศ ถึงบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย

2. กิจกรรมระหว่างฝึกประสบการณ์ เป็นการติดตาม รับทราบปัญหาอุปสรรคที่นิสิตพบ และหาทางแก้ไขหรือปรับปรุงก่อนที่นิสิตจะกลับไปฝึกประสบการณ์ต่อ ช่วงนี้ อาจจะเป็นการติดตามงานหรือโครงการที่รับมอบหมาย อาทิ งานวิจัยในชั้นเรียนที่นิสิตต้องส่งรายงานความก้าวหน้า ตลอดจนแนวทางการดำเนินงานอื่นใดที่เกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์

3. กิจกรรมหลังฝึกประสบการณ์ เป็นกิจกรรมเพื่อการสะท้อน สรุปประสบการณ์ที่นิสิตได้รับและเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ

ในส่วนของการประเมินผล การประเมินผลการฝึกประสบการณ์ ของนิสิตมี 3 ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ อาจารย์นิเทศก์ (สถาบันผลิต) ครูพี่เลี้ยง (เฉพาะสาขา) และผู้บริหารสถานศึกษา (สถานฝึกประสบการณ์วิชาชีพ) โดยทั้งสามฝ่าย จะมีการทำงานร่วมกันเพื่อประเมินผลการฝึกประสบการณ์ของนิสิต ใน 3 ด้านหลัก คือ การจัดการเรียนการสอน การปฏิบัติตน และการปฏิบัติงานอื่นๆ ของสถานศึกษาหรือสถาบันผลิตตามที่ได้รับมอบหมาย แต่ละสถาบันจะมีการกำหนดเกณฑ์และค่าน้ำหนักการประเมินซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละสถาบันพิจารณากำหนดเอง ทั้งนี้ ต้องชี้แจงให้นิสิต อาจารย์นิเทศก์ ครูพี่เลี้ยง และสถานฝึกประสบการณ์ มีความเข้าใจตรงกัน

ซึ่งต้องชี้แจงในช่วงก่อนการส่งนิติตอกฝึกประสบการณ์ หรือช่วงที่จัดโครงการสัมมนาปฐมนิเทศ นิติตอกฝึกประสบการณ์ ผลการประเมิน ในตอนท้ายจะรวบรวมและส่งมายังหน่วยงาน ที่รับผิดชอบงานด้านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพนิติต ดำเนินการตามขั้นตอน เพื่อส่งผลการเรียน ในวิชาฝึกประสบการณ์ เป็นอันเสร็จสิ้นกระบวนการของการฝึกประสบการณ์ในแต่ละภาคเรียน

บทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง 3 ฝ่าย

บทบาทของสถาบันผลิต

วางแผนการจัดกิจกรรมในกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูให้กับนิติต ที่ครอบคลุมทั้งวิชาการและวิชาชีพ มอบหมายตัวแทนของสถาบันผลิตในการนิเทศติดตามการฝึก ประสบการณ์วิชาชีพของนิติต อย่างเป็นระบบ จัดโครงการ/กิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนา วิชาชีพครูให้กับนิติตตลอดระยะเวลาที่ออกฝึกประสบการณ์ รวบรวมผลการประเมินและสรุป เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการ

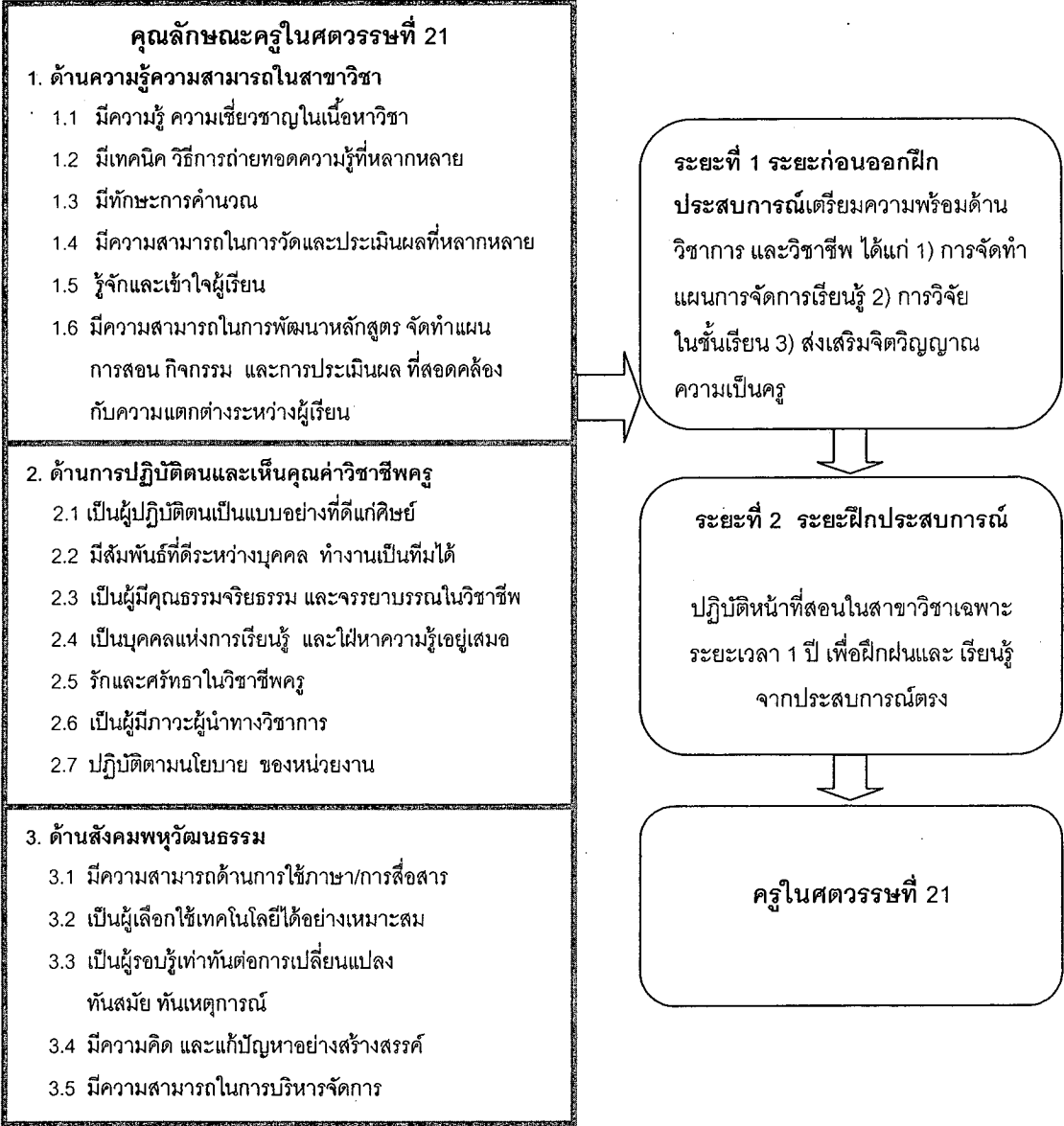
บทบาทของโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู

ส่งเสริมสนับสนุนกับการจัดกิจกรรมในกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูตลอด ระยะเวลาที่นิติตออกฝึกประสบการณ์ โดยมีการมอบหมายให้มีครูพี่เลี้ยง เพื่อมีบทบาทหน้าที่ สำคัญในการประเมินนิติตฝึกสอน ทั้งด้านความรู้ในวิชาเอก เทคนิคการสอน และการปฏิบัติตน ตลอดระยะเวลาที่มีการฝึกประสบการณ์

บทบาทของนิติตครู

ตรวจสอบคุณสมบัติของตนเอง ว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติครบถ้วนสำหรับผู้ที่จะออกฝึก ประสบการณ์วิชาชีพครู อาทิ ได้ศึกษาครบถ้วนตามโครงสร้างหลักสูตร ปฏิบัติตามข้อบังคับสำหรับ นิติตฝึกประสบการณ์โดยเคร่งครัด ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพภายใต้การกำกับดูแลของอาจารย์ ผู้แทนจากสถาบันผลิต (อาจารย์นิเทศก์) และอาจารย์จากโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู (อาจารย์ พี่เลี้ยง)

จากการศึกษาคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 มาตรฐานวิชาชีพครู ตลอดจนแนวทางการผลิตครูของสถาบันต่างๆ ผู้วิจัยนำมาสรุปเป็นแนวทางการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ได้ ดังภาพ 3

ภาพ 3 แสดงแนวทางการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21

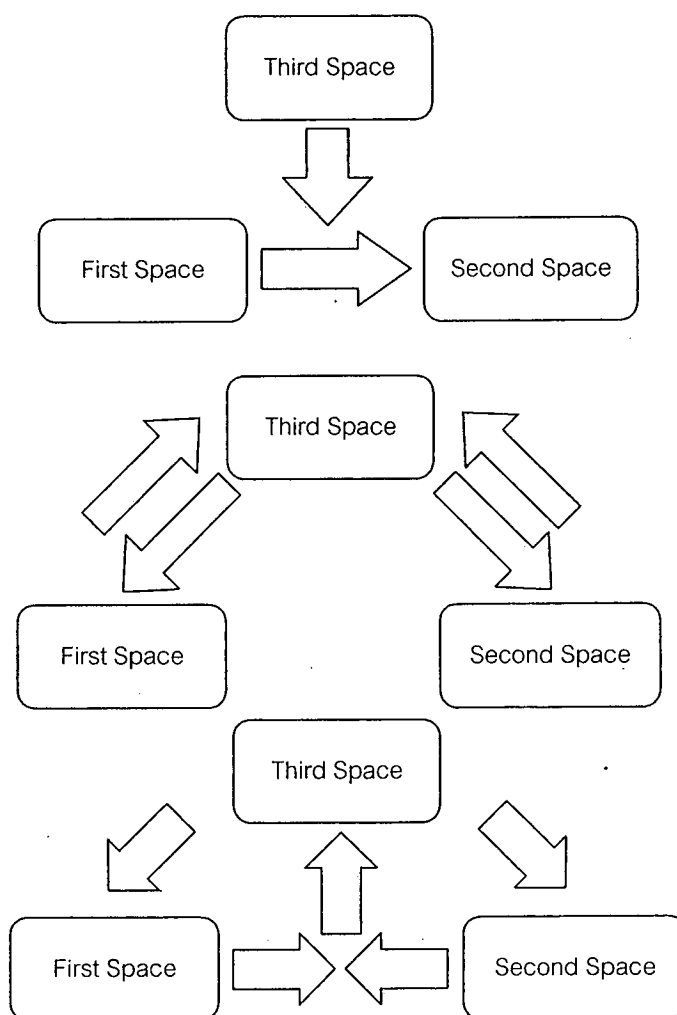
ตอนที่ 4 แนวคิดทวิปริทัศน์และแนวคิดการเรียนรู้ในพื้นที่ที่สาม (Hybridity Theory and Third Space Concept)

1. ความหมายและความเป็นมาของแนวคิด

ทฤษฎีทวิปริทัศน์ (Hybridity Theory) เป็นทฤษฎีที่เสนอโดยนักวิจารณ์แนวโพสท์โคโลเนียลที่ชื่อ บาบาส (Bhabha, 1994) โดยได้พัฒนาแนวคิดทวิปริทัศน์จากวรรณกรรมและวัฒนธรรม เพื่ออธิบายถึงการสร้างวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของยุคอาณานิคมที่เป็นปรปักษ์และไม่เท่าเทียมกันโดยกระบวนการของผู้ที่มีอำนาจในลัทธิอาณานิคมสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับดินแดนอาณานิคมภายใต้ความเป็นสากล บาบาสได้อธิบายว่า ทฤษฎีทวิปริทัศน์ (Hybridity Theory) เป็นช่องว่างที่อยู่ตรงกลางระหว่างการผลิตกันที่สามารถเรียกว่า พื้นที่ที่ 3 (Third Space Concept) ที่แก้ปัญหาการแทนที่และการต่อรองทางด้านวัฒนธรรม จอห์นสัน และริชาร์ดสัน (Johnson and Richardson, 2012) อธิบายว่าทฤษฎีทวิปริทัศน์ของ บาบาส นั้น มีการนำมาถกเถียงในวงวิชาการ อาทิ โรเบิร์ต ยัง (Robert Young) และสจวร์ต ฮอลล์ (Stuart Hall) จนในที่สุดก็ยอมรับว่าการอธิบายและให้ความหมายโดย บาบาส นั้นเป็นที่เข้าใจได้จนเป็นที่ยอมรับใช้ที่สุดในที่สุด

ไซเนอร์ (Zeichner, 2010) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ทฤษฎีทวิปริทัศน์ (Hybridity Theory) เป็นทฤษฎีที่ปฏิเสธสิ่งที่มีสองส่วน อาทิ การฝึกหัดและความรู้ทางวิชาการ หรือ ทฤษฎีกับการปฏิบัติ แต่ทั้งสองสิ่งมีความเกี่ยวข้องของผสมผสานซึ่งเป็นแนวทางใหม่ โดยถูกนำมาใช้ในด้านการศึกษา รวมทั้งการฝึกหัดครู

เจนนี่ ราโมน (Jenni Ramone, 2010) อธิบายเพิ่มเติมว่า ภาพที่แสดงถึงพื้นที่ที่เรียกว่าทวิปริทัศน์ (Hybrid spaces) ได้แก่ ขั้นบันได (stairwell) คือจุดเชื่อมต่อระหว่าง พื้นที่ 2 พื้นที่ที่อยู่ตรงกันข้ามกัน เช่นบนกับล่าง หรือซ้ายกับขวา เป็นต้น และเมื่อสองสิ่งมีการผสมผสานความเชื่อมต่อกันจนเป็นเป็นสิ่งเดียวกัน เรียกสิ่งที่เกิดขึ้นว่าทวิปริทัศน์ (Hybrid) หรือการผสมผสานสิ่งสองสิ่งที่มีความเกี่ยวเนื่องกันจนเกิดสิ่งใหม่ขึ้น ซึ่งพื้นที่ที่ก่อให้เกิดสิ่งใหม่ เกิดขึ้นได้บนพื้นที่ที่เปิดกว้างสำหรับการเจรจา ตอรองหาข้อสรุปร่วมกัน จนได้สิ่งใหม่ใช้ร่วมกัน เป็นที่ยอมรับร่วมกัน จากการศึกษาความหมายทวิปริทัศน์และแนวคิดการเรียนรู้ในพื้นที่ที่สาม (Hybridity Theory) และ Third Space Concept ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การดำเนินงานที่อยู่บนฐานการผสมผสานสิ่งสองสิ่ง (Hybridity Theory) ที่ต่างกัน หรือแยกออกจากกันเข้าด้วยกัน และทั้งสองสิ่งนั้นมีความเกี่ยวข้อง และเอื้อซึ่งกันและกัน สำหรับการเปิดพื้นที่การเรียนรู้ระหว่างกัน เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่หรือประสบการณ์ใหม่ร่วมกัน พื้นที่หรือช่องว่างนี้เรียกว่าพื้นที่ที่ 3 (Third Space Concept) โดยมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ดังที่ Levy (2008) สรุปไว้ ดังภาพ 4

ภาพ 4 แสดงความเชื่อมโยงของ Hybridity Theory และ Third Space Concept

2. การประยุกต์ใช้สำหรับการผลิตและพัฒนาวิชาชีพครู

ไซเนอร์ (Zeichner, 2010) นำทฤษฎีทวิปริตส์ (Hybridity Theory) มาใช้ในการพัฒนาวิชาชีพครู โดยการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูให้กับมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน ก่อนจะนำแนวทางดังกล่าวไปเป็นต้นแบบในการผลิตครูให้กับสถาบันการครุศึกษาของมลรัฐวิสคอนซิล และมลรัฐวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีการศึกษาในพื้นที่การเรียนรู้ใหม่ที่เรียกว่า พื้นที่ที่สาม (Third space)

จอห์นสัน และริชาร์ดสัน (Johnson and Richardson, 2012) ได้นำทฤษฎีทวิปริตส์ (Hybridity Theory) และทฤษฎีการเรียนรู้ในพื้นที่ที่ 3 (Third space concept) ไปใช้กับหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาถิ่นในประเทศแคนาดา ซึ่งประเทศแคนาดามีคนหลายเชื้อชาติ รวมทั้ง

อลิเซีย เลวิส (Elicia Lewis, 2012, pp.31-36) นำแนวคิดพื้นที่ที่สาม ไปใช้เป็นเทคนิควิธีสำหรับการลดช่องว่างระหว่างการนำภาคทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ ในกระบวนการฝึกประสบการณ์ครูในมหาวิทยาลัยอีสท์ ลอนดอน ประเทศอังกฤษ ซึ่งมีการดำเนินงานลักษณะหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับโรงเรียน (university-school partnership) สำหรับนิสิตโปรแกรม Initial Teacher Education มีปัญหาของการไม่สามารถเชื่อมต่อระหว่างการนำทฤษฎีไปใช้ ซึ่งรูปแบบที่ใช้ปัจจุบันไม่ สอดคล้องกันกับสิ่งที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้เส้น ของการฝึกประสบการณ์ของนิสิต (lines of responsibility for training) ไม่มีความชัดเจน ทำให้ต้องมีการปรับโครงสร้างการฝึกประสบการณ์ในโรงเรียนของนิสิต เพื่อที่จะผลิตครูให้มีความโดดเด่น (outstanding teacher) ซึ่งการนำแนวคิดพื้นที่ที่สามไปใช้พบว่าเป็นวิธีการที่มีประโยชน์ที่ช่วยให้นิสิตสามารถเชื่อมโยงการนำภาคทฤษฎีไปใช้ นอกจากนี้ยังส่งเสริมทัศนคติด้านบวก ระหว่างการทำงานร่วมกันในบทบาทของครูพี่เลี้ยงกับอาจารย์มหาวิทยาลัย ในลักษณะการส่งเสริมด้านวิชาการซึ่งกันและกัน โดยในมหาวิทยาลัยอาจารย์จะทำหน้าที่ลักษณะ university tutor คือนอกจากจะทำหน้าที่สอนให้ความรู้ แก่นิสิต แล้ว ยังต้องออกนิเทศติดตามการปฏิบัติการสอนของนิสิต ร่วมกับครูพี่เลี้ยง และร่วมกันวางแผนสำหรับการกำหนด กำกับบทบาทหน้าที่ของนิสิตฝึกประสบการณ์ในโรงเรียนด้วย ส่วนครูพี่เลี้ยงมีหน้าที่ดูแลและให้การชี้แนะแก่นิสิตให้ดำเนินการฝึกประสบการณ์เป็นไปตามแนวทางที่ร่วมกันกำหนดไว้ เรียกว่า school mentor

จากการศึกษาทฤษฎีทวิปริตส์ และการเรียนรู้ในพื้นที่ที่สามทั้งแนวคิด และแนวทางการประยุกต์ใช้ แสดงให้เห็นว่า การผสมต่อระหว่างภาคทฤษฎี (Space 1) และการฝึกประสบการณ์ (Space 2) ในพื้นที่ที่สาม (Third space) คือพื้นที่เปิดเพื่อการเรียนรู้โดยความร่วมมือทั้งสามฝ่ายได้แก่ สถาบันผลิต โรงเรียนร่วมพัฒนานิเทศ และนิสิตครู เพื่อก่อให้เกิดสิ่งใหม่ คือ นิสิตครูซึ่งมีคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21

ซิกเกอริ่ง การพัฒนานิสิตนักศึกษา ตามแนวคิดของ ซิกเกอริ่ง และไรเชอร์ (1993) ประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่

1.1 การพัฒนาความสามารถ (Developing Competence) ในระหว่างที่ศึกษาในมหาวิทยาลัย นิสิตนักศึกษาจะพัฒนาความสามารถ 3 ด้าน คือ ความสามารถด้านสติปัญญา ความสามารถทางร่างกาย และความสามารถในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น หรือด้านสังคม นิสิตนักศึกษาจะมีความรู้สึกว่าคุณมีความสามารถมากขึ้น เพื่อพวกเขาได้เรียนรู้ที่จะไว้วางใจในความสามารถของตน ยอมรับคำวิจารณ์จากผู้อื่น และบูรณาการทักษะต่างๆ ของเขาให้กลายเป็นความมั่นใจในตนเอง

1.2 การจัดการด้านอารมณ์ (Managing Emotions) นิสิตนักศึกษาหลายคนต้องประสบกับอารมณ์ในด้านไม่ดีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความโกรธ ความกลัว ความเจ็บปวด ความคิดถึง ความเบื่อหน่าย หรือความเครียด ผลจากการศึกษาพบว่า ความวิตกกังวล ความโกรธ ความรู้สึกหดหู่ ความต้องการ ความรู้สึกผิด และความอายนั้น เมื่อมีมากเกินไป จะมีอิทธิพลต่อกระบวนการศึกษา ดังนั้น จึงต้องมีการจัดการด้านอารมณ์ที่ดี งานสำคัญในการพัฒนานิสิตศึกษาด้านนี้ไม่ได้เป็นการกำจัดอารมณ์ต่างๆ เหล่านี้ แต่จะต้องตระหนักและรับรู้ถึงอารมณ์เหล่านี้ว่าเป็นสัญญาณบอกสิ่งต่างๆ

1.3 การพัฒนาจากความเป็นตัวของตัวเองไปสู่การพึ่งพาอาศัยกัน (Moving Through Autonomy Toward Interdependence) สิ่งสำคัญที่นิสิตนักศึกษาจะต้องพัฒนาในที่นี้ก็คือ การเรียนรู้ที่จะพอใจในตนเอง มีความรับผิดชอบในการบรรลุเป้าหมายที่ตนได้เลือกไว้ ไม่ถูกชักนำโดยความคิดเห็นของคนอื่น การพัฒนาในด้านนี้จะต้องนำไปสู่ความเป็นอิสระทั้งทางอารมณ์และในด้านความต้องการความช่วยเหลือจากภายนอก และนำไปสู่การยอมรับการพึ่งพาอาศัยกันในขั้นต่อมา

1.4 การพัฒนาสัมพันธภาพกับผู้อื่นอย่างมีวุฒิภาวะ (Developing Mature Interpersonal Relationships) รวมถึง การยอมรับและชื่นชมความแตกต่างระหว่างบุคคล และความสามารถในการใกล้ชิดผูกพันกับผู้อื่น การยอมรับความแตกต่าง นอกจากจะหมายถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ยังหมายความว่ารวมถึงในบริบทที่มีความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมด้วย การตระหนักถึงความแตกต่าง การมีประสบการณ์ที่กว้างขวาง ความเปิดเผย ความอยากรู้อยากเห็น และการเป็นปรัวิสัย (objective) ไม่ยึดติดกับความเห็นของตน

1.5 การสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตน (Establishing Identity) การสร้างเอกลักษณ์นั้นขึ้นอยู่กับพัฒนาการด้านอื่นๆ ที่กล่าวมาก่อนแล้ว คือ ความสามารถ การจัดการกับอารมณ์ การเป็นตัวของตัวเอง และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี การพัฒนาเอกลักษณ์นั้นเป็นกระบวนการ

ค้นหาว่าประสบการณ์ชนิดใด ระดับใด และการทำประสบการณ์นั้นๆ ปอยเท่าไร ที่จะทำให้เราพึงพอใจ รู้สึกปลอดภัย และมั่นใจในตนเอง

1.6 การพัฒนาเป้าหมาย (Developing Purpose) เป็นการเพิ่มความสามารถในการเป็นคนที่มีความตั้งใจแน่วแน่ ความสามารถในการประเมินความสนใจและทางเลือกต่างๆ โดยจะต้องมีการวางแผนสำหรับการกระทำ และมีการกำหนดสิ่งที่จะทำก่อนใน 3 ด้าน คือ แผนและแรงบันดาลใจเกี่ยวกับอาชีพ ความสนใจส่วนตัว และความผูกพันกับบุคคลอื่นและครอบครัว นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการมีความสามารถที่จะเชื่อมโยงเป้าหมายที่แตกต่างกันของตนให้อยู่ภายใต้เป้าหมายหลักที่ใหญ่กว่าและมีความหมายมากกว่า และการมีความตั้งใจในการทำสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวัน

1.7 การพัฒนาความมีคุณธรรม (Developing Integrity) การพัฒนาความมีคุณธรรมนั้นใกล้เคียงกับการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตน และการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน การพัฒนาความมีคุณธรรมประกอบด้วย 3 ขั้นตอนที่มีลำดับซ้อนกันอยู่ คือ

1.7.1 ค่านิยมในด้านเกี่ยวกับมนุษย์จะเปลี่ยนจากการทำตามความเชื่อต่างๆ โดยอัตโนมัติไปสู่การรักษาความสมดุลระหว่างความสนใจของตนเองกับความสนใจของเพื่อนมนุษย์คนอื่นๆ

1.7.2 ค่านิยมเกี่ยวกับบุคคล เป็นการยอมรับค่านิยมและความเชื่อต่างๆ อย่างมีสติ ในขณะที่เดียวกันก็เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น

1.7.3 การพัฒนาความเหมาะสม หมายถึง การประสานระหว่างค่านิยมส่วนตัวกับพฤติกรรมที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคม

2. ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของ เดวิด โกล์ป

เดวิด โกล์ป (1984) เป็นนักจิตวิทยาการศึกษาที่เริ่มใช้คำว่า "Experiential Learning" ซึ่งต่อมาได้รับการยอมรับและนำมาใช้ในวงการศึกษารีกว่า Kolb Process Learning เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่

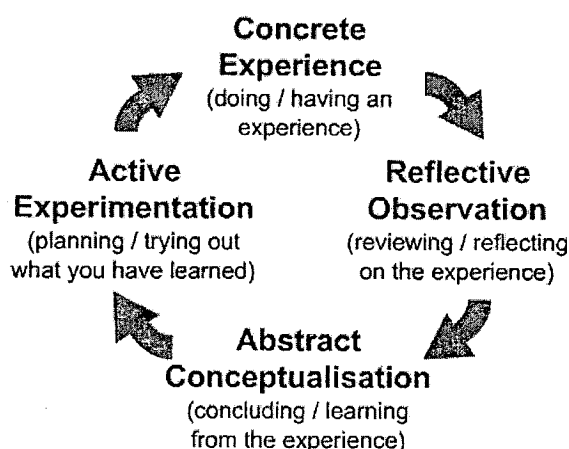
ขั้นที่ 1 ผู้เรียนได้รับประสบการณ์อย่างเป็นรูปธรรม

ขั้นที่ 2 ผู้เรียนสะท้อนความคิดจากประสบการณ์ด้วยมุมมองที่หลากหลาย

ขั้นที่ 3 ผู้เรียนสรุปความรู้จากการสังเกตและการสรุปเป็นความคิด

รวบยอดซึ่งเป็นนามธรรมและสรุปเป็นหลักการซึ่งได้จากการบูรณาการการสังเกตกับทฤษฎี

ขั้นที่ 4 ผู้เรียนนำหลักการนั้นไปประยุกต์ใช้หรือทดลองใช้ในสถานการณ์ต่างๆ

ภาพ 7 แสดง Kolb Learning Cycle

ที่มา: Kolb, 1984

3. แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาแบบองค์รวมตามแนวจิตปัญญาศึกษา

3.1 ความหมายของ จิตตปัญญาศึกษา

จิตตปัญญาศึกษา หรือ Contemplative Education มีนักวิชาการ นักการศึกษา ได้ให้ความหมายของ จิตตปัญญาศึกษา ไว้ ดังนี้

Arthur Zajonc (n.d.) กล่าวว่า Contemplation หรือการใคร่ครวญ เป็นกิจกรรมง่ายๆ อย่างหนึ่งของมนุษย์ และเมื่อนำมาปรับใช้ในวงการวิชาการ สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความสัมพันธ์แบบใหม่กับตนเอง กับบุคคลอื่น และกับโลก การใคร่ครวญนี้จะเชื่อมโยงกับสรรพสิ่ง เกิดการเรียนรู้ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง

Haynes (2005) กล่าวว่า Contemplative มาจากภาษาละติน คือ Contemplari แปลว่า สังเกต พิจารณา หรือจ้องมองอย่างตั้งใจ นำไปสู่การปฏิบัติที่หลากหลาย ได้แก่ การนั่ง การยืน การเดิน การนอน การสงบนิ่ง การฟังอย่างลึกซึ้ง การใคร่ครวญ การตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ การจินตนาการตามเสียงนำ การบริหารร่างกาย พื้นฐานของจิตตปัญญาศึกษา คือ การมีสติรู้ตัว การอยู่กับปัจจุบันขณะ การปฏิบัติตามแนวจิตตปัญญาศึกษาในชั้นเรียนส่งผลต่อประสบการณ์ที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ผู้เรียนได้พัฒนาเทคนิคในการตระหนักรู้ ฝึกฝนทักษะการสังเกต และการรับรู้ ปรับเปลี่ยนทัศนคติจากการวิพากษ์วิจารณ์โลกรอบตัวมาเป็นความกระหายใคร่รู้ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับเนื้อหาวิชาแน่นขึ้นในขณะเดียวกันลดความกังวล

Tobin Hart (2004, p.28) กล่าวว่า Contemplation เป็นการใช้วิธีการต่างๆ เช่นการทำสมาธิ การฟังและใคร่ครวญบทกวี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำจิตที่วุ่นวาย กลับสู่ภาวะปกติ อยู่กับปัจจุบันขณะ บ่มเพาะความสามารถในการตระหนักรู้ มีจิตใจจดจ่อ และการเข้าใจอย่างลึกซึ้งขึ้น

สถาบัน Center for Contemplative Mind in Society (2008) ได้แบ่งวิธีการในการปฏิบัติตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาออกเป็น 7 แนวทาง ซึ่งแนวทางทั้ง 7 อยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาความตระหนักรู้และการเชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือปัญญาภายใน ดังนี้

1. ฝึกกับการสงบนิ่ง ได้แก่ การปฏิบัติสมาธิ
2. ฝึกกับการเคลื่อนไหว ได้แก่ โยคะ ชีกง ไทเก๊ก การเดิน
3. ฝึกกับกิจกรรมทางสังคม ได้แก่ การทำงานอาสาสมัคร
4. ฝึกกับกิจกรรมรังสรรค์ ได้แก่ การสวดมนต์ การแผ่เมตตา การท่องมนต์ตรา
5. ฝึกกับพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ นิเวศภาวนา การสวดมนต์ภาวนา
6. ฝึกกับกระบวนการเชิงความสัมพันธ์ ได้แก่ สุนทรียสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง

การฟังเรื่องเล่า

7. ฝึกกับกระบวนการสร้างสรรค์ ได้แก่ การร้องเพลง การทำงานศิลปะ การเขียนบันทึก

Zinger (2008 อ้างอิงใน ศศิลักษณ์ ขยันกิจ, 2553, หน้า 11) กล่าวว่า นักการศึกษาจำนวนมากมีความเห็นว่า การจัดการศึกษาที่เน้นการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล การวิพากษ์วิจารณ์ และการวิเคราะห์เชิงปริมาณอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ไม่เพียงพอในการพัฒนาผู้เรียน หากการศึกษาต้องทำให้ผู้เรียนได้รับการซ่อมแซมสุขภาวะทางปัญญาผ่านการพัฒนาทางจิตวิญญาณ การปฏิบัติตามแนวจิตตปัญญาก่อให้เกิด“การรู้ตัว” ซึ่งเป็นความสามารถในการดำรงอยู่กับปัจจุบันขณะ ข้อดีของการสอนตามแนวจิตตปัญญา ได้แก่

1. ลดความเครียด ความกังวล
2. ลดการขาดเรียนแบบไร้เหตุผล
3. เพิ่มสมาธิและความจดจ่อ
4. เพิ่มความสามารถในการจดจำ และมีความสามารถในการ “อยู่กับปัจจุบัน”
5. ลดความตื่นตระหนกและความกังวลเมื่อต้องพูดในที่สาธารณะสมาธิและ

การอยู่กับปัจจุบันขณะช่วยให้ผู้เรียนเปิดรับโลก ชั้นเรียน และผู้อื่น มากขึ้นมีความเมตตามากขึ้น รวมทั้ง การมีประสบการณ์กับการไม่รีบตัดสิน ทำให้มองเห็นอย่างกระจ่างชัด มองเห็นตาม

ความเป็นจริง และเท่าทันการรับรู้ประสบการณ์ อย่างไรก็ตาม ผู้สอนต้องเรียนรู้ การลดการควบคุม ชั้นเรียนเพื่อสร้างให้เกิดความอดทนอดกลั้น การเปิดรับ การรับฟัง และพื้นที่อิสระในการเรียนรู้ ที่มากขึ้น ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนในด้านความถนัดในการเรียนรู้และความสนใจที่เกี่ยวข้องกับเทคนิควิธีที่ผู้สอนจะนำมาใช้ในชั้นเรียน สมมติในชั้นเรียนทำให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้สังเกตอารมณ์ความรู้สึกของตนและสร้างช่องว่างระหว่างประสบการณ์และปฏิกิริยาตอบสนอง

สำหรับในประเทศไทยมีกลุ่มนักวิชาการ รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันศึกษา และให้ความหมายของจิตตปัญญาศึกษาว่า หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เน้นการพัฒนาจากด้านในตน เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสรรพสิ่ง ปราศจากอคติ เกิดความรักความเมตตาต่อกัน (ชลลดา ทองทวี และคณะ, 2551, หน้า 27)

จิตตปัญญาศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้จากภายในทำให้ได้มาซึ่งความรู้จากประสบการณ์และกระบวนการและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง ให้ตระหนักเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เรียนรู้ที่จะรัก เรียนรู้ในการเข้าถึงความจริง เรียนรู้ที่จะยอมรับความหลากหลายทางความคิดมากขึ้น นำไปสู่ความตั้งใจที่จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณลักษณะภายในที่ถาวรของผู้เรียน (ประเวศ วรรสี, 2549; วิจักขณ์ พานิช, 2549; Hladis, 2005)

วิจักขณ์ พานิช (2550) ให้ความหมายของคำว่า Contemplative education ว่า หมายถึงการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เป็น กระบวนการของการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การเข้าใจตนเองก่อให้เกิดความรู้ทางปัญญาที่เชื่อมโยงระหว่าง 3 ภาค คือ ภาควิชาชีพ และภาคจิตวิญญาณ การเรียนรู้เช่นนี้จำเป็นต้องเกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมที่สบาย เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ด้านใน เอาใจใส่จิตใจของผู้เรียนในทุกขณะ ประกอบด้วยกระบวนการ 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep listening) เป็นการฟังด้วยหัวใจ ด้วยความตั้งใจอย่างสัมผัสได้ถึงรายละเอียดของสิ่งที่ฟัง จิตใจตั้งมั่น นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการรับรู้ทางอื่นๆ เช่น การมองเห็น การอ่าน การสัมผัส

2. การน้อมสู่ใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการฟังอย่างลึกซึ้ง มีการน้อมนำความคิดนั้นมาใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง อาศัยความสงบเย็นของจิตใจแล้วจึงนำไปปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลจริง

3. การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation) เป็นการปฏิบัติธรรมหรือการภาวนาคือการเฝ้าดูธรรมชาติที่แท้จริงของจิต ทำให้เห็นความเชื่อมโยงจากภายในสู่ภายนอก เห็นความจริงที่ไปพันอำนาจแห่งตัวตนของตน

สุนน อมรวิวัฒน์ (2548) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่อยู่จุดมุ่งหมายและกระบวนการ ประสบการณ์จากการเรียนรู้จะทับซ้อนสะสมมีทั้งความรู้ที่ข้ามพ้นไปสู่สิ่งใหม่หลอมรวมกับ ประสบการณ์เดิมเป็นการ “ก้าวพ้นแต่ป็นอยู่” (transcend and include) นั่นคือ กระบวนการ เรียนรู้นั้นมีโครงสร้างแบบเกลียวพลวัต (spiral dynamics) มีธาตุรู้ที่สามารถเชื่อมโยงจิตสำนึกและ จิตใต้สำนึก จนเกิดปัญญาและความรู้ใหม่ กระบวนการเรียนรู้ที่ฝึกเชื่อมโยงจิตสำนึกกับจิต ไร้สำนึกเช่นนี้ นำไปสู่สภาวะทางจิตวิญญาณอย่างไม่มีข้อสงสัยอีกทั้งยังโยงไปถึงสภาวะ องค์รวมชีวิต วิเศษฐ์ วังวิญญู (ม.ป.ป. อ้างอิงใน สุนน อมรวิวัฒน์, 2548) เน้นว่า การเรียนรู้ที่แท้นั้น เกิดจากสภาวะของจิตที่โปร่งสบาย ผ่อนคลาย แล้วจิตวิเคราะห้เข้าภายในตน ขณะเดียวกันก็ได้ สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงกับผู้อื่น การยึดติดกับเนื้อหาสาระที่ตายตัวนั้นแม้จะรู้มาก ก็มีประโยชน์น้อยกว่าการรู้สภาวะที่เปลี่ยนแปลงเชื่อมโยงกับชีวิตเรา

วิจักขณ์ พานิช (2550) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษาไม่ใช่เรื่องของ การสร้าง กฎเกณฑ์ค่านิยมทางสังคม ความเป็นเลิศทางวิชาการ ความคาดหวังทางศีลธรรม หรือกระทั่ง ความสูงส่งทางจิตวิญญาณ แต่กลับเป็นเรื่องง่าย ๆ อย่างการให้ความเคารพแก่ศักยภาพแห่งการ เรียนรู้ของคนทุกคนอย่างไร้อคติ กระบวนการการเรียนรู้เช่นนี้จะต้องตั้งอยู่บนความเข้าใจที่ว่า ธรรมชาติพื้นฐานของความเป็นมนุษย์คือ ธรรมชาติแห่งการตื่นรู้หรือพุทธสภาวะ ซึ่งกระบวนการ ศึกษาจะนำผู้เรียนเข้าสู่กระบวนการใคร่ครวญด้วยใจ การขบคิดด้วยปัญญาจากการบ่มเพาะและ ให้คุณค่าพื้นที่ว่างแห่งการเรียนรู้ด้านใน การลองผิดลองถูกด้วยประสบการณ์ตรง เพื่อเป้าหมาย ของการตระหนักรู้ถึงพุทธสภาวะที่มีอยู่แล้วในตนเองอย่างเป็นกระบวนการตามธรรมชาติของชีวิต

นอกจากนี้ วิจักขณ์ พานิช (2550, หน้า 18) ได้ให้ความหมายของจิตตปัญญา ศึกษาว่า หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ โดยเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ที่ได้ ความรู้จากประสบการณ์ และกระบวนการ เพราะความรู้ที่แท้จริงคือ ประสบการณ์ทุกอย่างรอบตัว และเพิ่มการใคร่ครวญด้วยใจจะเพิ่มสัมผัสถึงคุณค่าและความงาม และการเรียนรู้ด้วยใจอย่าง ใคร่ครวญจะเกิดในสิ่งแว่ล้อมบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ บรรยากาศเอื้ออาทร เรียนรู้ที่จะเห็น คุณค่าของการเรียนรู้ด้านใน เรียนรู้ที่จะรัก เรียนรู้ที่จะให้

จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร (2550, หน้า 12) ได้สรุปความหมายของจิตตปัญญา ศึกษาว่า การศึกษาที่มุ่งพัฒนาภายในด้วยกระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ฝึกปฏิบัติ และเรียนรู้ศาสตร์ตามที่ผู้เรียนสนใจ และสามารถเชื่อมโยงศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตได้อย่าง สมดุล เกิดการเข้าใจตนเอง และผู้อื่น เกิดความรักความเมตตา เกิดปัญญาตระหนักรู้ภายในตน

ธนา นิลชัยโกวิทย์ (2550, หน้า 5) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง การศึกษาที่เน้นการพัฒนาจิตใจ และปัญญาอย่างแท้จริงทำให้เข้าถึง ความจริง ความดี ความงาม

ทั้งในตนเองและสรรพสิ่งต่างๆ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง (Personal Transformation)

ราชบัณฑิตยสถาน (2551, หน้า 88) ได้ให้ความหมายของ จิตตปัญญาศึกษา ว่า หมายถึง การศึกษาที่สร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ต่อชีวิตและความเป็นมนุษย์ เน้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ภายในตน ความเมตตาและจิตสำนึกต่อส่วนรวม การนำปรัชญาและศาสนามาพัฒนาจิต ฝึกปฏิบัติจนมีสติและเกิดปัญญา สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

จากการศึกษาความหมายของจิตตปัญญาศึกษาของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ สรุปได้ว่า จิตตปัญญาศึกษา คือกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบหนึ่งโดยผ่านประสบการณ์ตรง ที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้ เห็นคุณค่า จนก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานภายในตนเอง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเกิดจะผ่านการใคร่ครวญ ในบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตกผลึกทางความคิด จากการสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้ และเชื่อมโยงสู่การประยุกต์ใช้และคำนึงถึงประโยชน์ทั้งตนเอง ผู้อื่น และสังคม

งานวิจัยที่นำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปใช้ ได้แก่ งานวิจัยของ อาจอน ชุมสาย ณ อยุธยา (2546) เรื่องการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าของความเป็นมนุษย์ โดยอิงแนวคิดการเรียนรู้จากการหยั่งรู้ด้วยตนเองที่นำไปใช้กับนักเรียนโรงเรียนสัตยาไส พบว่า รูปแบบดังกล่าวทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนปรากฏขึ้น งานวิจัยของ สุวรรณ ชีวพฤกษ์ และชากุล ลินไชย (2551) ได้ศึกษาผลจากการนำโครงการศิลปะสร้างสรรค์ดุลยภาพชีวิตภายใน (contemplative arts for mental equality) กับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดลพบว่า โดยภาพรวมนักศึกษามีความเข้าใจตนเองมากขึ้น ยอมรับตนเอง เห็นพฤติกรรมตนเองทั้งในสภาวะอารมณ์ปกติ และอารมณ์ที่แปรปรวน มีผลต่อการเข้าใจคนอื่นและเข้าใจโลกมากขึ้นสอดคล้องกับการวิจัยของ จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร (2550) ที่ศึกษาการสอนจิตตปัญญาศึกษา โดยบูรณาการในรายวิชาเทอร์โมไดนามิกส์ 1 และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของมหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ผู้เรียนได้สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของตนเองในแง่มุมต่างๆ เกี่ยวกับโลกทัศน์ การนิยามความสุข การนึกถึงคนรอบข้าง การนึกถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม การมีความรักความเมตตา นอกจากนั้น ยังได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในรายวิชาศาสนาเปรียบเทียบ พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดจากการมีกระบวนการสุนทรีย์สนทนาในชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ผู้เรียนตัดสินใจผู้อื่นน้อยลง ฟังอย่างลึกซึ้งมากขึ้น เอาใจเขามาใส่ใจเรา ใจเย็น อดทนและเคารพในความหลากหลายมากขึ้น

ศศิลักษณ์ ขยันกิจ (2553) ได้นำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปใช้ในการศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและประสบการณ์เรียนรู้ของนิสิตวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย โดยมุ่งหวังว่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งในการจัดกระบวนการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาครูปฐมวัยให้เป็นผู้ที่มีความเข้าใจในวิชาชีพและวิชาชีพ ผลการเรียนรู้ครอบคลุมองค์ความรู้ทั้ง 3 ภาค คือ ภาคจิตวิญญาณ ภาควิชาชีพครูปฐมวัย และภาควิชาการ ผลจากการวิจัยพบว่า นิสิตเกิดความตระหนักรู้ต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อวิชาชีพ ภาคจิตวิญญาณ ประสบการณ์เรียนรู้ในภาคจิตวิญญาณทำให้นิสิตได้กลับมาอยู่กับตัวเอง อยู่กับปัจจุบันขณะในสภาวะผ่อนคลาย สงบ มีสมาธิ มีความสุข ภาควิชาชีพครูปฐมวัย ประสบการณ์เรียนรู้ในภาควิชาชีพครูปฐมวัยทำให้นิสิตได้คิดสะท้อนและใคร่ครวญกับตัวเอง นิสิตสะท้อนความคิดว่า ได้เรียนรู้ข้อคิดในเรื่องการไม่คาดหวังเกิดการคิดเชื่อมโยงกับวิชาชีพ คือ การเป็นครูต้องทุ่มเทเพื่อเด็ก การดูแลเด็กทุกคนอย่างเสมอกันทำให้เห็นตัวเองชัดเจนขึ้นและพยายามปรับเปลี่ยนตัวเองให้เป็นครูที่เอาใจใส่และประเมินตามความเป็นจริงมากขึ้น

หฤทัย อนุสรราชกิจ (2549) ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเด็กอย่างใคร่ครวญ เพื่อปรับเปลี่ยนมุมมองและการปฏิบัติของครู การศึกษาปฐมวัยงานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีการแทรกแซง มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเด็กอย่างใคร่ครวญสำหรับครูการศึกษาปฐมวัย และเพื่อศึกษาผลการปรับเปลี่ยนมุมมองและการปฏิบัติของครูที่เข้าร่วมกระบวนการจัดการเรียนรู้ใน 3 ด้าน คือ 1) ต่อตนเอง 2) ต่อเด็ก และ 3) ต่อผู้อื่น ทำการศึกษาครูจำนวน 3 คน ผลการวิจัย ทำให้ได้กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ครูรู้ตัวเอง รับรู้ความจริงในปัจจุบัน มีสติ และรับรู้เด็กอย่างเป็นธรรมชาติตามจริง ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. การเปิดใจรับรู้ ยอมรับทั้งตนเองและผู้อื่น
2. การพัฒนาภายในตนเอง ด้วยการฝึกสติ สมาธิ ประสาทสัมผัส การรู้เท่าทันปัจจุบัน
3. การศึกษาเด็ก ที่เน้นการสังเกตเด็กและการใคร่ครวญในชีวิตประจำวัน
4. การสะท้อนการเรียนรู้

นอกจากนั้น ผลการวิจัยทำให้ครูเกิดการเปลี่ยนแปลงมุมมองทั้งในด้านตนเอง เด็กและผู้อื่น ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแก่ครูแตกต่างกันไปตามลักษณะของครู 3 แบบ คือ ครูที่ใช้ความรู้สึก ครูที่ยึดมั่นกับความคิดตนเอง และครูที่เป็นนักปฏิบัติ ผู้วิจัยได้เสนอไว้ว่า การเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับลักษณะของครู ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ครูเปิดการรับรู้ของตนเอง มองเห็น

และรับรู้ตนเองชัดขึ้น เข้าใจความแตกต่างของตนเอง โดยครูที่ถนัดใช้ความรู้สึกและอารมณ์ เรียนรู้ได้จากกิจกรรมที่พัฒนาสุนทรียะทางอารมณ์ เช่น งานศิลปะ ครูที่ยึดมั่นกับความคิดของตน ถนัดกับการทบทวนตนเองและเขียนบันทึกการเรียนรู้ ครูที่เป็นนักปฏิบัติ ถนัดกิจกรรมที่ปฏิบัติผ่านกาย เช่น โยคะ บัณฑิต ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยกำกับสติและการกระทำของครู

การนำจิตตปัญญาศึกษามาจัดการศึกษา สามารถนำมาบูรณาการกับเนื้อหาในหลักสูตรที่มีอยู่แล้ว หรือพัฒนาเป็นหลักสูตรจิตตปัญญาศึกษาและสามารถใช้จิตตปัญญาศึกษาได้กับทุกระดับของการศึกษา (Hart, 2004) จึงเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษาทุกแห่ง โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการสร้างความงอกงามทางปัญญาผ่านกระบวนการผลิตกำลังคนระดับสูงที่จะสร้าง "สังคมอุดมปัญญา" ให้เกิดขึ้น (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน), 2549)

จิตตปัญญาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา แนวคิดเรื่องจิตตปัญญาศึกษาเริ่มต้นที่มหาวิทยาลัยนาโรปะ มลรัฐโคโลราโดประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1974 ก่อตั้งโดยเชอเกียม ตรุงปะ รินโปเช ผู้นำจิตวิญญาณชาวทิเบต มหาวิทยาลัยแห่งนี้จัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สืบค้นสำรวจภายในตนเองเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง และรับฟังด้วยใจที่เปิดกว้าง ปัจจุบันมีสถาบันอุดมศึกษาที่มีปรัชญาและพันธกิจของสถาบันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจิตหลายแห่ง อาทิ California Institute of Integral Studies (CIS) ประเทศสหรัฐอเมริกา Buddhist Tzu Chi University ประเทศไต้หวันและ Sathya Sai Institute of Higher Learning ประเทศอินเดีย (ศศิลักษณ์ ขยันกิจ, 2553, หน้า 12-13)

Miller and Nozawa (2005) นำเสนอผลของการปฏิบัติตามแนวจิตตปัญญาในชั้นเรียนระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นหนึ่งในรายวิชาเลือกระดับปริญญาโท โดยการนำสมาธิมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ที่พัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวมมิใช่พัฒนาเฉพาะความคิดเท่านั้น ด้วยมองว่าสมาธิเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเอง ซึ่งช่วยให้นักศึกษาสามารถรับมือกับความเครียดในการดำเนินชีวิต ตลอดจนลดตัวตนของผู้สอนทำให้การสอนมีความสนุกสนานและเบิกบาน ในรายวิชานี้มีการแนะนำวิธีการปฏิบัติสมาธิแบบต่างๆ 6 แบบ เพื่อให้นักศึกษาเลือกปฏิบัติต่อเนื่องที่บ้าน เป็นเวลา 30 นาทีต่อวัน ในการเรียนการสอนแต่ละครั้ง เริ่มต้นด้วยการแผ่เมตตา จากนั้นให้นักศึกษาปฏิบัติสมาธิตามวิธีการเฉพาะตน โดยจบบทเรียนด้วยการให้นักศึกษาฝึกฝนการอยู่กับปัจจุบันขณะและเขียนบันทึกการเรียนรู้ซึ่งเน้นการตอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการปฏิบัติสมาธิ คำตอบของนักศึกษาจากการเรียนรู้ในรายวิชานี้ ได้แก่ ได้มีเวลาอยู่กับตัวเองเพิ่มความสามารถในการฟัง รู้สึกว่ามีพลังมากขึ้น ตอบสนองต่อสถานการณ์ช้าลง และรู้สึกสงบและมีความกระฉ่างชัดมากขึ้น บทความเรื่อง การปฏิบัติตามแนวจิตตปัญญาในการจัดการศึกษา

สำหรับครู นำเสนอผลการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การสัมภาษณ์นักศึกษาที่ยังคงปฏิบัติสมาธิอย่างต่อเนื่องแม้ว่าได้จบการศึกษาไปแล้ว โดยมีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 21 คน จากนักศึกษาที่เคยผ่านการเรียนรายวิชานี้จำนวนทั้งสิ้น 182 คน ร้อยละ 62 ของผู้ให้ข้อมูลซึ่ง 15 คน เป็นครูในโรงเรียน ให้สัมภาษณ์ว่า สมาธิทำให้ผ่อนคลาย เกิดความสงบทั้งในชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว และมีปฏิกิริยาตอบโต้ต่อสถานการณ์ที่เป็นปัญหาในชั้นเรียนลดลง

ชลดา ทองทวี และคณะ (2551) ได้เสนอประเด็นการวิจัย สำหรับผู้สนใจนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาไทย ได้แก่

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้
2. การวิจัยสำรวจองค์ความรู้และวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างระบบการวัดประเมินการเรียนรู้ และการทำงานในฐานะกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้และความสุข
3. การวิจัยพัฒนาอาจารย์ กระบวนกร และผู้จัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษา
4. การวิจัยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแก่นกับบริบทในลักษณะที่มีความหมายต่อชุมชน
5. การวิจัยศึกษาและพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่เป็นโครงสร้างรองรับจิตตปัญญาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ระบบการศึกษาในปัจจุบันมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาสติปัญญาหรือสมอง โดยละเลยการพัฒนาจินตนาการหรือหัวใจ การศึกษาที่จะสามารถพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้น ต้องพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม ทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา การมุ่งพัฒนาเพียงปัญญา (intellect) หรือการคิดเป็นเหตุเป็นผลเพียงด้านเดียวไม่อาจนำพาผู้เรียนให้ก้าวพ้นปัญหา หรือดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข หลายครั้งหลายคราที่นำพาไปพบกับความเครียด การยึดติดตัวตน หากการศึกษาต้องการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน จำต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาปัญญาของสมองไปพร้อมๆ กับการพัฒนาปัญญาของหัวใจ Osho (n.d. อ้างอิงใน ประพนธ์ ผาสุขยัต, 2548) กล่าวว่า ปัญญาญาณ (intuition) เป็นการเข้าถึงความจริงในระดับที่สูงกว่าปัญญาซึ่งเป็นการคิดเชิงเหตุผล ปัญญาญาณเป็นการรู้ในลักษณะก้าวกระโดดที่ไม่สามารถอธิบายได้ในเชิงเหตุผลหรือเข้าถึงได้ด้วยการคิดแบบปัญญา เป็นปัญญาของหัวใจ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของงานด้านศิลปะ เกี่ยวข้องกับความสวยงาม ความรัก และมิตรภาพ ปัญญาญาณ หรือ การรู้ด้วยใจ หรือ การรู้แบบปิ้งแว็บ เป็นปรากฏการณ์ผุดบังเกิดผ่านช่องทางหรือสภาวะที่เป็น “สมาธิ” ผ่านจิตใจที่ใสสะอาด ว่าง และปล่อยวาง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใน เป็นการเห็นด้วยตนเอง เป็นการสอนที่มาจากข้างใน ปัญญาญาณมักให้คำตอบต่อคำถามสำคัญๆ

ที่มีอยู่ภายในใจ ซึ่งอาจมิใช่คำตอบที่ถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูด หากเป็นคำตอบที่ผุดขึ้นมาจากภายในใจ ซึ่งมีใช้การเข้าใจโดยอาศัยความคิด การเข้าถึงปรัชญาจนทำให้ได้ “ความรู้” หากการเข้าถึงปรัชญาจนทำให้เกิด “การรู้” ซึ่งเป็นการสลัดทิ้งความคิดทั้งหลาย และดำรงอยู่ภายใต้สภาวะที่เงียบสงบนี้ “ความรู้” เป็นเรื่องของทฤษฎี เป็นของที่ไม่แท้เป็นสิ่งที่ภายนอกทำให้เกิด ระยะห่างระหว่างผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ ในขณะที่ “การรู้” เป็นเรื่องของประสบการณ์ภายใน เป็นความจริงแท้ ไม่แบ่งแยกผู้รู้ออกจากสิ่งที่ถูกรู้ซึ่งทำให้เกิด “ความเป็นหนึ่งเดียวกัน”

ปรัชญาและหลักการพื้นฐานของการจัดกระบวนการอบรมแนวจิตตปัญญาศึกษา การสังเคราะห์ปรัชญาและหลักการพื้นฐานสามารถสรุปได้ว่าปรัชญาพื้นฐานของจิตตปัญญาศึกษา 2 ประการ คือ

1. ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ (humanistic value) ว่ามนุษย์มีศักยภาพสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีประสบการณ์ตรง เป็นปัจจัยสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานของชุดการอบรมแนวจิตตปัญญาศึกษา
2. กระบวนทัศน์องค์รวม (holistic paradigm) คือการปฏิบัติต่อสรรพสิ่งอย่างไม่แยกส่วนจากชีวิต ด้วยทัศนะที่ว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสรรพสิ่ง และสรรพสิ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ มนุษย์กับสรรพสิ่งต่างเป็นองค์รวมของกันและกัน

หลักการพื้นฐานของการจัดกระบวนการ จิตตปัญญาศึกษา สามารถสังเคราะห์ออกมาได้เป็น “หลักจิตตปัญญา 7” หรือ เรียกในชื่อย่อภาษาอังกฤษว่า 7 C's ได้แก่

1. หลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (contemplation) คือการเข้าสู่สภาวะจิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ และนำจิตใจดังกล่าวไปใช้ทำงานอย่างใคร่ครวญทั้งในด้านพุทธิปัญญา (cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (interpersonal) และด้านภายในบุคคล (intrapersonal)
2. หลักความรักความเมตตา (compassion) คือ การส่งพลังออกเพื่อโอบอุ้มดูแลกลุ่มของกระบวนการ และการจัดกระบวนการด้วยสิ่งแวดล้อมและบริบทที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ (สปีปายะ)
3. หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ (connection) คือ การช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมเชื่อมโยงประสบการณ์ในกระบวนการเข้ากับชีวิตได้นำไปสู่การทำให้กระบวนการเข้ามาสู่ภายใน (internalization) บูรณาการสู่วิถีชีวิตและการเอื้อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างผู้เข้ารับการอบรมด้วยกันเชื่อมโยงกับชุมชน และจักรวาล
4. หลักการเผชิญหน้า (confronting) คือ การเปิดให้ผู้เข้ารับการอบรมออกจากพื้นที่ปลอดภัยของตนเอง เพื่อเข้าเผชิญกับพื้นที่เสี่ยง เพื่อเปิดพื้นที่การเรียนรู้ใหม่ๆ และเข้าใจถึงข้อจำกัดและศักยภาพของตนเองต่อการเรียนรู้และพัฒนา

5. หลักความต่อเนื่อง (continuity) คือ การสร้างความไหลลื่นของกระบวนการ อันช่วยให้เกิดพลังพลวัตต่อการเรียนรู้ เพื่อช่วยเอื้อให้ศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการอบรม ได้รับการปลดปล่อยและสามารถเข้าทำงานเพื่อบ่มเพาะพัฒนา

6. หลักความมุ่งมั่น (commitment) คือ การเอื้อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำเอากระบวนการกลับไปใช้ในชีวิตร้อยอย่างต่อเนื่องภายหลังจากการเข้าร่วมการอบรม เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

7. หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (community) คือ ความรู้สึกเป็นชุมชนร่วมกันของผู้เข้ารับการอบรมรวมทั้งกระบวนการที่เกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายในของแต่ละคน รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในกลุ่ม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับชีวิต

เมื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้แนวทางสำหรับการจัดประสบการณ์วิชาชีพนิสิต ช่วงก่อนออกฝึกประสบการณ์ ที่สอดคล้องกับการส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 และคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 3 ด้าน รายละเอียดแสดงได้ดังตาราง 6

ตาราง 6 แสดงแนวทางการจัดประสบการณ์วิชาชีพนิสิต ช่วงก่อนออกฝึกประสบการณ์ ที่สอดคล้องกับการส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21

ชั้นปี	กระบวนการ	เป้าหมาย	แนวทาง การจัดกิจกรรม	ความสอดคล้องกับคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21		
				ความรู้ ความสามารถใน สาขาวิชา	การปฏิบัติตน และเห็นคุณค่า วิชาชีพครู	สังคมพหุ วัฒนธรรม
1	เรียนรู้และรู้จัก วิชาชีพครู	เข้าใจใน บทบาทวิชาชีพ ครูรอบด้าน	รู้จักบทบาท หน้าที่ ของครูจาก ประสบการณ์ ที่ผ่านมา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผ่านเรื่องเล่า (ครูของนิสิตครู) สังเกตในบริบทของ โรงเรียน	In class preparation ในชั้นเรียน	2.1 เป็นผู้ปฏิบัติ ตนเป็นแบบ อย่างที่ดีแก่ศิษย์ 2.2 มีสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างบุคคล ทำงานเป็นทีมได้ 2.5 รักและ ศรัทธาใน วิชาชีพครู 2.7 ปฏิบัติตาม นโยบาย ของ หน่วยงาน	3.1 มี ความสามารถ ด้านการใช้ ภาษา/การ สื่อสาร 3.2 เป็นผู้ เลือกใช้ เทคโนโลยีได้ อย่างเหมาะสม

ตาราง 6 (ต่อ)

ชั้นปี	กระบวนการ	เป้าหมาย	แนวทาง การจัดกิจกรรม	ความสอดคล้องกับคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21		
				ความรู้ ความสามารถใน สาขาวิชา	การปฏิบัติตน และเห็นคุณค่า วิชาชีพครู	สังคมพหุ วัฒนธรรม
2	ส่งเสริมทักษะ วิชาการและ วิชาชีพ	เข้าใจและ ตระหนักใน จรรยาบรรณ วิชาชีพ	บรรยายและ ฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับครู มารยาทและ บุคลิกภาพ	In class preparation ในชั้นเรียน	2.3 เป็นผู้มีความ คุณธรรม จริยธรรม และ จรรยาบรรณใน วิชาชีพ	3.1 มีความ สามารถด้าน การใช้ภาษา/ การสื่อสาร 3.2 เป็นผู้เลือก ใช้เทคโนโลยีได้ อย่างเหมาะสม
3	สะท้อน ประสบการณ์ วิชาชีพ	เรียนรู้และ เชื่อมโยงสู่การ สร้างรูปแบบครู ของตนเอง	ศึกษา รวบรวมครู ที่เห็นว่าเป็น แบบอย่าง / สังเคราะห์เป็น ตัวแบบ	In class preparation ในชั้นเรียน	2.4 เป็นบุคคล แห่งการเรียนรู้ และใฝ่หาความ รู้อยู่เสมอ	3.1 มี ความสามารถ ด้านการใช้ ภาษา/การ สื่อสาร 3.2 เป็นผู้เลือก ใช้เทคโนโลยีได้ อย่างเหมาะสม 3.3 เป็นผู้รอบรู้ เท่าทันต่อการ เปลี่ยนแปลง ทันสมัย ทัน เหตุการณ์
4	เรียนรู้บทบาท ครูจากการ ปฏิบัติ	เรียนรู้วิถีชีวิต ครูในบริบทจริง	ลงภาคสนามเพื่อ สังเกต ปฏิบัติหน้าที่ ลักษณะผู้ช่วยครู (บางเวลา) และ บันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ ใช้กระบวนการจัด ประสบการณ์ตาม แนวคิดทฤษฎีทวี ปริทัศน์และการ เรียนรู้ในพื้นที่ที่สาม	In class preparation ในชั้นเรียน	2.1 เป็นผู้ปฏิบัติ ตนเป็นแบบ อย่างที่ดีแก่ศิษย์ 2.2 มีสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างบุคคล ทำงานเป็นทีมได้ 2.6 เป็นผู้มีความ ผู้นำทางวิชาการ 2.7 ปฏิบัติตาม นโยบาย ของ หน่วยงาน	3.1 มีความ สามารถด้านการ ใช้ภาษา/การ สื่อสาร 3.2 เป็นผู้เลือก ใช้เทคโนโลยีได้ อย่างเหมาะสม 3.3 เป็นผู้รอบรู้ เท่าทันต่อการ เปลี่ยนแปลง ทันสมัย ทัน เหตุการณ์ 3.4 มีความคิด และแก้ปัญหา อย่างสร้างสรรค์

ตาราง 6 (ต่อ)

ชั้นปี	กระบวนการ	เป้าหมาย	แนวทาง การจัดกิจกรรม	ความสอดคล้องกับคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21		
				ความรู้ ความสามารถใน สาขาวิชา	การปฏิบัติตน และเห็นคุณค่า วิชาชีพครู	สังคมพทุ วัฒนธรรม
						3.5 มีความ สามารถในการ บริหารจัดการ
5	เสริมความ พร้อมวิชาการ และปลูกจิต วิญญาณความ เป็นครู	ส่งเสริมความ พร้อมด้าน วิชาการ และ ความพร้อม ด้านจิตใจ (จิต วิญญาณความ เป็นครู)	1. โครงการเตรียม ความพร้อมก่อนเข้า สู่การเป็นครูวิชาชีพ 1.1 เสริมสร้างความ มั่นใจในวิชาการ (อบรมการจัดทำ แผนการจัดการ เรียนรู้ และการวิจัย ในชั้นเรียน) 1.2 ปลูกจิต วิญญาณความเป็น ครูด้วยกิจกรรมจิตต ปัญญาศึกษา	In class preparation ในชั้นเรียน	2.1 เป็นผู้ปฏิบัติ ตนเป็นแบบ อย่างที่ดีแก่ศิษย์ 2.2 มีสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างบุคคล ทำงานเป็นทีมได้ 2.6 เป็นผู้มีภาวะ ผู้นำทางวิชาการ 2.7 ปฏิบัติตาม นโยบาย ของ หน่วยงาน	3.1 มีความ สามารถด้าน การใช้ภาษา/ การสื่อสาร 3.2 เป็นผู้เลือก ใช้เทคโนโลยีได้ อย่างเหมาะสม 3.3 เป็นผู้รอบรู้ เท่าทันต่อการ เปลี่ยนแปลง ทันสมัย ทัน เหตุการณ์ 3.4 มีความคิด และแก้ปัญหา อย่างสร้างสรรค์ 3.5 มีความ สามารถในการ บริหารจัดการ

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (ในประเทศ)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่ผู้วิจัยได้ไปศึกษา มีดังนี้

นิคม ดังคะภิกพ (2543) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูภาคสนาม ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยมุ่งที่จะปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูภาคสนามของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีความสอดคล้องกับทฤษฎีครุศึกษา และกระบวนการผลิตครูที่ให้ความสำคัญต่อการฝึกปฏิบัติให้นักศึกษาครูได้มีความรู้ ประสบการณ์ และทักษะจำเป็นในการเข้า

สุวิชาชีพครู โดยรูปแบบที่ได้จากการวิจัยเป็นรูปแบบเชิงเหตุผลสัมพันธ์ (analogue model) ที่มีมิติองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบภายใน ได้แก่ มิติคุณลักษณะ (proposition) มิติภารกิจ (task) และมิติบทบาท (role) โดยมีรูปแบบและกระบวนการของการนิเทศและการประเมิน เป็นมิติระบบล้อมรอบประสานในลักษณะการกำกับดูแล (monitoring system) ของระบบภายในอีกชั้นหนึ่ง

ประมวล ตันยะ และคณะ (2543) ได้ทำการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพนักศึกษาศึกษาศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งแนวทางการฝึกประสบการณ์วิชาชีพควรมีการดำเนินงานสอดคล้องประสานกันระหว่างสถาบันผลิตและโรงเรียนที่ผลิตจะออกไปฝึกประสบการณ์เพื่อให้มีความความเข้าใจที่ตรงกัน ทั้งบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนและจุดมุ่งหมายของการส่งนิตตออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพของสถาบันฝ่ายผลิต

วรารณ สิริธวัช (2543) ได้ศึกษาวิจัยและพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพศึกษาศาสตร์ ภาควิชาอาชีวศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพศึกษาศาสตร์ ภาควิชาอาชีวศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลจากงานวิจัยด้านความต้องการเกี่ยวกับรูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ พบว่านักศึกษาและ

อาจารย์นิเทศต้องการให้มีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทั้งในสถานศึกษาและสถานประกอบการ หรือแหล่งอื่นๆ และให้มีการเตรียมความพร้อมก่อนการออกฝึกประสบการณ์

ดาวรุ่ง ชะระอำ (2547) ได้วิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตครูวิชาชีพของไทย พบว่าได้รูปแบบการผลิตครูวิชาชีพแบบไตรภาคี ซึ่งประกอบด้วยมหาวิทยาลัย โรงเรียน และนักศึกษาครู และครูวิชาชีพมีภาพลักษณ์ความสง่างาม (SMART) มีความหมายตามรหัสตัวอักษร ดังนี้ S-Skills, M-Management, A-Attitude, R-Resource, และ T-Technology สถาบันที่ร่วมมือกันผลิตครูวิชาชีพได้แก่ มหาวิทยาลัย และ โรงเรียน มีหลักการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์แบบ 3 ร่วม 4 หลัก 3 ปรับ 4 แผน ซึ่ง “3 ร่วม” ได้แก่ ความร่วมมือแบบไตรภาคี “4 หลัก” คือ หลักการดำเนินงาน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้านความเสมอภาคและหลากหลาย ด้านการตรวจสอบได้และการประกันคุณภาพ และด้านโครงสร้างทรัพยากรและบทบาท “3 ปรับ” คือ ปรับการเรียนรู้ของผู้นำ 3 ระดับ ได้แก่ระดับปัจเจก ระดับทีมงาน และระดับระบบ และ “4 แผน” ได้แก่ แผนพัฒนาครูอาจารย์ และพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ แผนพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ และแผนพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและโครงสร้างพื้นฐาน

นกน้อย สุทธิสนธิ์ (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาาระบบและวิธีการจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี โดยมี

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบบริหารจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี สรุปผลการวิจัยพบว่า นิสิตส่วนใหญ่เห็นว่าการฝึกประสบการณ์วิชาชีพเป็นการส่งเสริมให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรงในการทำงาน และเพื่อเพิ่มทักษะให้นักศึกษาได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน

ชวลิต ชูกำแหง (2550) ได้วิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ การสอนของนิสิตหลักสูตรการศึกษาศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผลจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า การจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพต้องคำนึงถึงความสะดวกคล้อยกับหลักสูตร และด้านการดำเนินการ ซึ่งหลักสูตรปรับเปลี่ยนจากเดิม 4 ปี มาเป็น 5 ปี ควรจะให้นิสิตได้เรียนจนครบก่อน ออกไปฝึกประสบการณ์ในปีสุดท้าย 2 ภาคเรียนติดต่อกันตามที่คุรุสภากำหนด ในระหว่างการศึกษาควรจัดประสบการณ์เสริมสร้างความเป็นครูให้กับนิสิตอย่างต่อเนื่อง การส่งนิสิตออกฝึกประสบการณ์ไม่ควรเกิน 3 คน ต่อ 1 สถาบันที่ฝึก และควรคัดเลือกโรงเรียนฝึกประสบการณ์มีขนาดใหญ่ และหากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ต้องเป็นโรงเรียนที่มีผลการประเมินจาก สมศ. อยู่ในระดับดี

ระวีวรรณ วุฒิยศ (2552) ได้พัฒนาระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพในวิทยาลัยการอาชีพเชิงคำ จังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของกระบวนการจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพและศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการบริหารและพัฒนาระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้นักศึกษาในวิทยาลัยการอาชีพเชิงคำ จังหวัดพะเยา โดยผู้วิจัยได้เริ่มศึกษาจากนโยบายและแนวคิดเกี่ยวกับการอาชีวศึกษา การจัดการเรียนการสอน และมาตรฐานวิชาชีพอาชีวศึกษา กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของอาชีวศึกษา ก่อนนำไปกำหนดเป็นข้อคำถามในแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นภายใต้คำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา และนำไปสอบถามผู้บริหารของวิทยาลัยอาชีพเชิงคำ จำนวน 18 คน โดยผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามและเก็บคืนด้วยตนเอง ก่อนนำมาวิเคราะห์ สรุปผลการวิจัยได้ว่าด้านการพัฒนาระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพมีการดำเนินการอยู่ระดับปานกลางเกือบทุกด้าน ยกเว้นความร่วมมือในการนิเทศจากสถานประกอบการที่อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่สถาบันต้องมีการพัฒนาระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพเพื่อส่งเสริมคุณภาพของนักศึกษาในทุกด้าน ได้แก่ ด้านมาตรฐานวิชาชีพ ด้านกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ด้านการบริหารกระบวนการความร่วมมือการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ในตอนท้ายผู้วิจัยได้สรุปและเสนอแนวทางในการพัฒนาระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพไว้ตอนหนึ่งว่าหลังเสร็จสิ้นการฝึก

ประสบการณ์วิชาชีพ สถาบันผลิตควรมีการประชุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันกำหนด หรือ พัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่เหมาะสมต่อไป

วทัญญู ขลิบทอง (2555) ได้ทำการศึกษาคุณลักษณะและทักษะที่จำเป็นสำหรับ นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในศตวรรษที่ 21 โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อปรับเปลี่ยน กระบวนการ ระบบ รูปแบบ และวิธีการ การเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาฝึกประสบการณ์ วิชาชีพครู เพื่อให้ก้าวทันยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง โดยมีจุดมุ่งหมายปลายทางคือคุณภาพของ ผู้เรียน ซึ่งนักศึกษาปัจจุบันที่จะออกไปประกอบวิชาชีพครูนั้น เป็น ครูในยุคใหม่ คือต้องเป็นครู ที่ทันสมัย รู้ทันการเปลี่ยนแปลง สนใจข่าวสารอยู่เสมอ แต่ถึงอย่างไรก็ต้องพิจารณาถึงมาตรฐาน ข้อบังคับของคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2548 ด้วย ทักษะ ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 จะช่วยเพิ่มความเข้มแข็งทางวิชาการ อดทนต่ออุปสรรคปัญหา ตลอดระยะเวลาที่นิสิตออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ประโยชน์ส่วนตนนักศึกษาจะรู้จักพัฒนา ตนเองให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีความคิดสร้างสรรค์ในวิธีการสอนและสื่อการสอน เป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน รู้จักพูด จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอ องค์ประกอบ 8T ที่จะเตรียมให้กับนักศึกษา ได้แก่

1. Topic Resource เนื้อหาความรู้ ความแม่นยำชัดเจนด้านเนื้อหาในสาขาวิชา เฉพาะ
2. Tools เครื่องมือต่างๆ ที่จะใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมถึงสื่อ อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการสอน เครื่องมือในการจัดและประเมินผล
3. Tasks กิจกรรมการเรียนการสอนหรืองานที่มอบหมายให้ผู้เรียนปฏิบัติเพื่อให้เกิด การเรียนรู้และบรรลุตามมาตรฐานตัวชี้วัด
4. Tutoring การให้คำแนะนำให้ข้อมูลย้อนกลับจากการตรวจผลงานเพื่อให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้
5. Team work ความสามัคคีในหมู่คณะเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการปฏิบัติงาน ร่วมกันของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในหน่วยฝึกฯ
6. Talk การรู้จักพูด พูดให้กำลังใจ พูดเพื่อสร้างมนุษยสัมพันธ์ทั้งกับนักเรียนและครู อื่นๆ ที่อยู่ในโรงเรียน
7. Technology ครูในศตวรรษที่ 21 จะต้องรู้จักการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการค้นคว้า ข้อมูลที่ทันสมัยอยู่เสมอและการนำเทคโนโลยีมาประกอบในกิจกรรมการเรียนการสอน

8. Teaching การจะเป็นครูในอนาคตจะต้องรู้จักรูปแบบ เทคนิค กระบวนการ ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะต้องสอนทั้งเนื้อหาสาระควบคู่กับทักษะชีวิต คุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งทุกๆ องค์ประกอบจะต้องสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

ฤตินันท์ สมุทรทัย (2556) ได้ทำการวิจัยนำร่องการพัฒนาหลักสูตรการผลิตครูในศตวรรษที่ 21 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักสูตรการผลิตครูที่ใช้อยู่ในปัจจุบันของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กับแนวคิดหลักสูตรสำหรับอนาคตที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับการผลิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21 เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรการผลิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21 ตลอดจนจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาหลักสูตรการผลิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยแนวคิดที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย แนวคิดหลักสูตรการผลิตครูสำหรับอนาคตของ เซอร์ไมเคิล บาร์เบอร์ E (K+T+L) แนวคิดเกี่ยวกับทักษะแห่งอนาคตใหม่ การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21 แนวคิดสมรรถนะหลัก (competency) ของครูในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แนวคิดสมรรถนะครูไทยที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้ แนวคิดจากกรอบมาตรฐานวิชาชีพของคุรุสภา และแนวคิดหลักสูตรการผลิตครูในปัจจุบันของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย อาจารย์ เจ้าหน้าที่ผู้บริหารคณะศึกษาศาสตร์ และนักศึกษาที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการผลิตครูของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปีการศึกษา 2555 เครื่องมือที่ใช้ ประกอบด้วย แบบวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรเดิมกับหลักสูตรใหม่ แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติบรรยาย ค่าความถี่ ร้อยละ สำหรับการวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักสูตรเก่ากับหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นใหม่ และใช้ค่าเฉลี่ยในการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21 พบว่า องค์ประกอบของหลักสูตร มี 5 องค์ประกอบ คือ 1) ความสามารถพื้นฐานทางจริยธรรม (Ethical Underpinning) 2) ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต (Knowledge) 3) ความสามารถในการคิด (Thinking) 4) ความสามารถในการนำตนเอง (Leadership) และ 5) สมรรถนะที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพครู (Competency) โดยสามารถเขียนออกมาในรูปแบบของสมการได้ ดังนี้ Well-educatedness = E (K+T+L+C) และเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับหลักสูตรเดิมที่ใช้ในปัจจุบันพบว่า ยังไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ครอบคลุมทุกองค์ประกอบ แต่เมื่อนำหลักสูตรที่ได้พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในการจัดการเรียนการสอน พบว่า สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามองค์ประกอบของหลักสูตรการผลิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21 ได้เป็นอย่างดี ในข้อเสนอเชิงนโยบาย ได้เสนอไว้ว่า คณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบการผลิตครูโดยตรง ควรกำหนดเป้าหมายการผลิตครูและกำหนดคุณลักษณะที่สำคัญ

เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของบัณฑิตครู โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการผลิตบัณฑิต ตลอดจนสร้างความตระหนักและความเข้าใจที่ตรงกันให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการผลิตบัณฑิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู (ต่างประเทศ)

Northfield (1993) ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบและกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพสำหรับนิสิตระดับประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการศึกษา ของมหาวิทยาลัยโมนาร์ช ประเทศออสเตรเลีย โดยทำการศึกษากับนิสิตจำนวน 16-20 คน ซึ่งกำลังออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพในโรงเรียน ประเด็นปัญหาที่พบ ได้แก่ 1) นิสิตมีเวลาไม่เพียงพอสำหรับการทำความรู้จักบุคลากรในโรงเรียน และนักเรียน 2) นิสิตขาดความสามารถในการถ่ายทอดความรู้จากสิ่งที่เรียนในรายวิชาไปสู่การปฏิบัติ 3) ขาดประสบการณ์ด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการสอน 4) ช่องว่างระหว่างการฝึกปฏิบัติในโรงเรียนกับทฤษฎีที่ศึกษา 5) คุณภาพและความหลากหลายของการให้คำปรึกษา และความคิดเห็นด้านการสอนระหว่างมหาวิทยาลัยและโรงเรียน 6) นิสิตถูกปฏิบัติเหมือนเป็นนักเรียนมิใช่เพื่อร่วมงาน 7) โอกาสที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งในการทำงานระหว่างเพื่อนร่วมงาน ผลที่ได้จากการศึกษานำมาสู่การปรับปรุงรูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพจากเดิมมาเป็นใช้โรงเรียนเป็นฐาน (school-based initiative) โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อให้การฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนิสิตมีความไหลลื่นและลดปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีความเชื่อว่าประสบการณ์ในโรงเรียนเป็นสิ่งที่สำคัญ จำเป็นสำหรับการเตรียมนิสิตก่อนออกไปประกอบวิชาชีพ และการให้บุคลากรในชุมชนในโรงเรียน อาทิ สภา คณะกรรมการโรงเรียน หรือบุคลากรอื่นๆ มีส่วนในการให้คำแนะนำ หรือความคิดเห็นจะทำให้ทราบถึงความต้องการของชุมชนโดยแท้ นิสิตก็จะได้รับการยอมรับและสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน การทำงานในบริบทจริงจะช่วยส่งเสริมให้นิสิตพัฒนาตนเอง ปรับมุมมอง และทัศนคติที่มีต่อการสอน เข้าใจผู้เรียน และเข้าใจวิชาชีพมากขึ้น

Cher Ping Lim, et al (2009) ได้นำเสนอกระบวนการทัศน์ใหม่สำหรับการพัฒนานิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ในศตวรรษที่ 21 โดยศึกษาวิเคราะห์ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก การศึกษานี้มุ่งตอบคำถามการวิจัยที่ว่า จะมีนวัตกรรม และการเปลี่ยนแปลงประการใดบ้าง เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ นิสิตครู เพื่อสนองต่อความต้องการจำเป็นของการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 งานวิจัยชี้ให้เห็นความแตกต่างของการเรียนรู้และบทบาทหน้าที่ของครู ใน 3 ยุค ที่เปลี่ยนแปลง นำมาสู่การปฏิรูปการศึกษาของประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนานิสิตครู จะคำนึงถึงสังคมโลก สังคมท้องถิ่น ความแตกต่างของบริบท การพัฒนาตนเอง และ

การเรียนรู้ในวิชาชีพตลอดชีวิต เพื่อพัฒนากระบวนการผลิตครู ตอนหนึ่งในงานวิจัย ได้สรุปเปรียบเทียบจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนานิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูใน 3 ยุค ดังนี้

ยุคที่ 1 (1980s-90s) การพัฒนาวิชาชีพครู มุ่งเสริมสร้างให้นิสิตครูมีความรู้ในสาขาวิชา (subject knowledge) ทักษะวิชาชีพ (professional skills) และเจตคติที่ดีในการถ่ายทอดความรู้อย่างมีประสิทธิภาพแก่ผู้เรียน (attitudes for effective knowledge delivery to students) ได้เริ่มให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทในการพัฒนากระบวนการผลิตครู กล่าวได้ว่าการจัดการศึกษามุ่งพัฒนาความสามารถเฉพาะตน ประสิทธิภาพการบริหารภายในเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่แต่ละสถาบันตั้งไว้ ฉะนั้น ผลที่ได้จากการปฏิบัติงาน หรือนวัตกรรมที่เกิดขึ้น จะมีลักษณะเฉพาะ เป็นระยะเวลาสั้นๆ เช่น ความรู้ ทักษะ และเจตคติเกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งขาดเรื่องความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT)

ยุคที่ 2 (1990s) การพัฒนาวิชาชีพครู มุ่งเสริมสร้างให้นิสิตครูมีความรู้ และทักษะที่จำเป็น และมีเจตคติที่ดีเพื่อการให้บริการอย่างมีคุณภาพ สนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นการทำงานโดยมีบุคคลอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วม นวัตกรรมที่ได้จะมุ่งส่งเสริมและตอบสนองความพึงพอใจให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้กำหนดนโยบาย บุคลากรทางการศึกษา ผู้นำชุมชน และนิสิตครู

ยุคที่ 3 (2000s) การพัฒนาวิชาชีพครู คำนึงถึงความต้องการในอนาคต และการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับบุคคล และสังคม ฉะนั้น ในการจัดการศึกษาสำหรับการพัฒนาครู ต้องคำนึงถึงคุณสมบัติของ วัตถุประสงค์ เนื้อหา การฝึกปฏิบัติ และผลลัพธ์ ในยุคที่ 3 จึงมุ่งพัฒนาให้นิสิตครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitators) และถือเป็นพลเมืองในสังคมโลก จึงจำเป็นต้องเป็นผู้มีความฉลาดในบริบทที่หลากหลาย (Contextualized multiple intelligence (CMI) ใน 3 บริบท ได้แก่ บริบทโลก (globalization) บริบทท้องถิ่น (localization) และบริบทเฉพาะตน (individualization) และเป็นผู้มีสมรรถนะสูงในวิชาชีพที่จะสร้างสรรค์โอกาสการเรียนรู้ที่ไม่สิ้นสุดและพัฒนาอย่างยั่งยืนให้กับผู้เรียน เพื่อรับมือกับยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา

นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้นำเสนอความท้าทายในการปรับกระบวนการทัศน์ของการเรียน จากเดิมที่เน้นการศึกษาเฉพาะที่อยู่ในสถานบันการศึกษา (site-bounded learning) มาเป็นการเรียนรู้ทั้ง 3 ส่วน (triplied learning) ได้แก่ การเรียนรู้เฉพาะตน การเรียนรู้บริบทท้องถิ่น และการเรียนรู้บริบทโลก ตอนท้ายของการวิจัยได้สรุปว่ากระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาวิชาชีพครู ที่นำเสนอ จะเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาความสามารถ ของนิสิตเพื่อการเรียนรู้ อย่างยั่งยืนในอนาคต

Northcote and Lim (2009) ได้ศึกษาวิจัยเอกสารเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการผลิตครู เพื่อนำเสนอแนวโน้มของการพัฒนาวิชาชีพครูในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก โดยนำเสนอประเด็นและมุมมองการพัฒนาวิชาชีพครูในประเทศอื่นๆ อาทิ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ฮองกง นิวซีแลนด์ ไต้หวัน มาเป็นกรอบในการศึกษาเพื่อหาแนวโน้มการพัฒนาวิชาชีพครูในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ซึ่งประเทศที่คัดเลือกมาศึกษา เป็นประเทศที่มีการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ในงานวิจัย มุ่งหาวิธีการที่สถาบันผลิตครูจะสามารถผลิตบัณฑิตได้ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ของแต่ละประเทศ นอกจากนี้ ในตอนท้าย ยังนำเสนอองค์ประกอบของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่จะส่งเสริมคุณสมบัติของบัณฑิตครูให้สอดคล้องกับความต้องการตามที่กำหนด ซึ่งสภาพปัจจุบันของการผลิตครูมีประเด็นหลักที่ระบุไว้ในหลักสูตรการผลิตครู ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ความเชื่อเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ใหม่ 2) พัฒนาความรู้ในสาขาวิชา 3) พัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับผู้เรียนและวิธีการเรียนรู้ 4) พัฒนาทักษะครูให้กับครูใหม่ 5) พัฒนาเครื่องมือเพื่อใช้ในการสอน

Cochran-Smith and Zeichner (2005) ได้ศึกษาวิจัยเพื่อ เสนอองค์ประกอบหลักของการจัดการศึกษาครู ประกอบด้วย

หลักสูตร (curriculum) คำว่าหลักสูตรในความหมายของการศึกษาครูจะครอบคลุมถึง การพัฒนาทักษะ เจตคติ และความรู้ ที่จะส่งเสริมสมรรถนะหลักของการเป็นครูที่มีประสิทธิภาพ สมรรถนะหลัก ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับวิธีสอน ความรู้ในสาขาวิชา ความรู้เกี่ยวกับบริบททั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม และการพัฒนาค่านิยมและความเชื่อ (values and beliefs)

การประเมิน (assessment) เน้นการประเมินตามสภาพจริง (authentic assessment) ซึ่งเป็นไปตามงานวิจัย ของ Darling-Hammond and Snyder (2007, p.524) การประเมินตามสภาพจริง ประกอบด้วย โอกาสที่จะพัฒนา และ การสอบเพื่อวัดทั้งความคิด และการปฏิบัติของการเป็นครู ในสถานการณ์สอนจริง การประเมินมีหลากหลายรูปแบบ เช่น วิจัยปฏิบัติการ (action research) แฟ้มสะสมผลงาน (portfolios) การศึกษารายกรณี (case study) และ การประเมินจากเพื่อนร่วมงาน (peer assessment) ในบางสถาบัน เช่น National Institute of Education (NIE) ของสิงคโปร์ การประเมินจะดำเนินการโดยความร่วมมือกันระหว่างครู บุคลากรของโรงเรียน และผู้แทนของสถาบัน National Institute of Education สำหรับมหาวิทยาลัยไคแลนด์ ประเทศนิวซีแลนด์ มหาวิทยาลัยจะดำเนินการฝึกอบรมครูที่เลี้ยงในแต่ละโรงเรียนเพื่อเป็นผู้ประเมิน

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ (practicum) ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของหลักสูตรการผลิตครู ประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจะให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ของครู

พี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ เนื่องจากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพนิสิตครูจะต้องได้รับคำแนะนำทั้งด้านการสอน และเนื้อหาวิชา อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการจัดการในชั้นเรียน ซึ่งนิสิตต้องได้รับการชี้แนะอย่างเพียงพอ

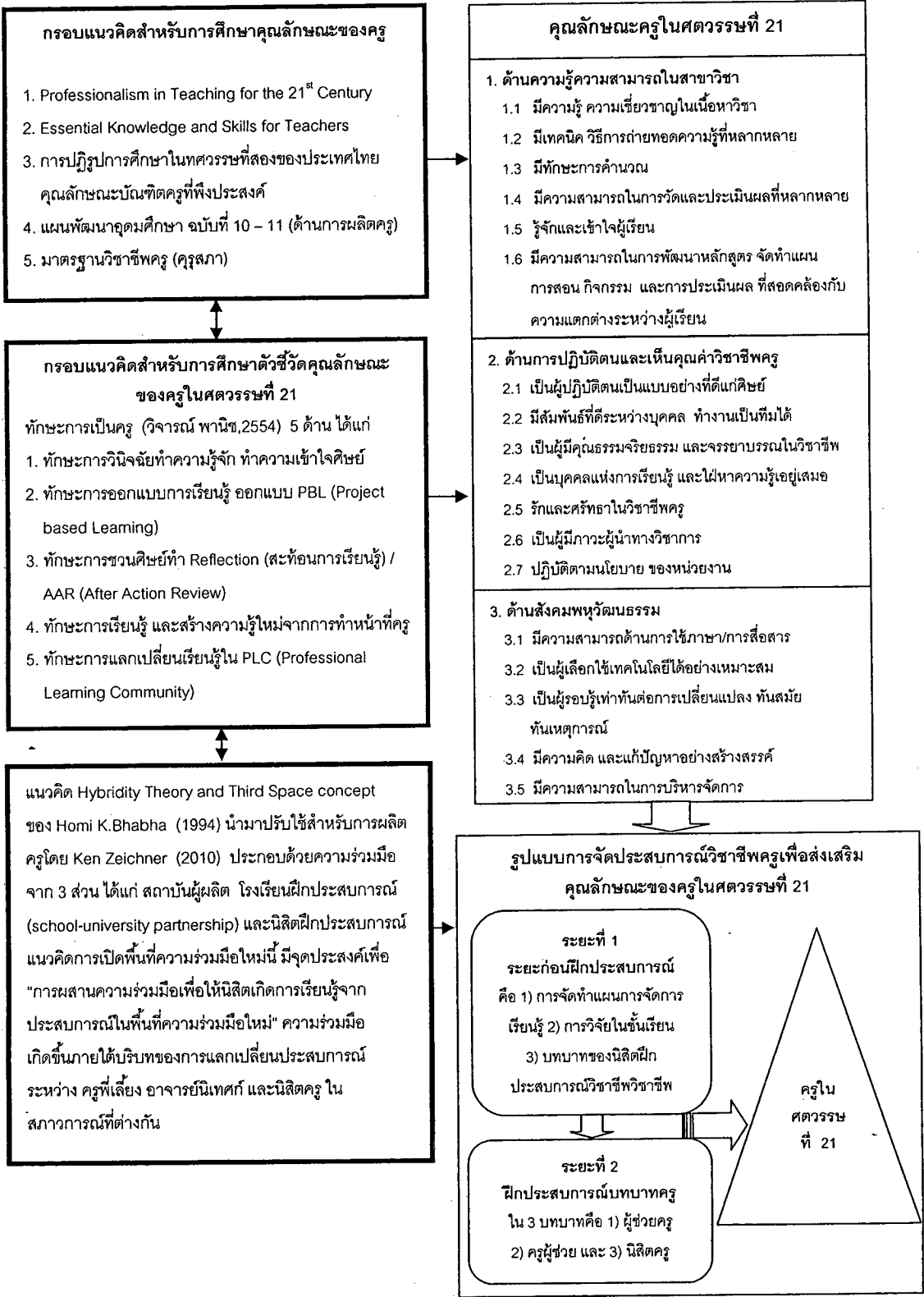
นักการศึกษา (teacher educators) มีบทบาทหน้าที่หลักในการเสริมสร้างความสามารถให้กับนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพ แม้ว่าวิธีการสอนแบบเดิมจะใช้อยู่อย่างแพร่หลาย แต่การสอนดำเนินการภายใต้ความเชื่อที่ว่าการสอนเป็นการถ่ายทอดข้อมูลความรู้ ส่วนการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพจะต้องลงมือปฏิบัติ แม้จะรับผิดชอบ จัดการเพียงบางส่วน ทั้งนี้เพื่อที่นิสิตจะได้เรียนรู้จากการปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ เพราะการเสริมสร้างความสามารถแก่นิสิตครูสามารถกระทำได้ในช่วงของการออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ นอกจากนี้ ความสำคัญของนักการศึกษาที่มีต่อความเป็นครูของนิสิตออกฝึกประสบการณ์ คือการส่งเสริมให้นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพมีความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่สอน การให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ มีคุณค่า และส่งเสริมให้นิสิตศรัทธาในวิชาชีพ

การเรียนรู้กลยุทธ์การสอน (Teaching and learning strategies) จากกลยุทธ์การสอนแบบเดิม ประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนแนวคิดการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (constructivist approach) อาทิ การสืบเสาะหาความรู้ (inquiry-based) การใช้ปัญหาเป็นฐาน (problem-based) และ การศึกษารายกรณี (case-based) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับบริบท และเรียนรู้ในสภาพจริง ซึ่งการเรียนรู้ในรูปแบบที่กล่าวมา จะเปิดโอกาสให้นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพได้นำแนวคิดทฤษฎีไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในบริบทที่หลากหลาย และเป็นไปตามสภาพที่เกิดขึ้นจริง

ปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นกับนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพคือการประยุกต์ทฤษฎีสู่การปฏิบัติในบริบทจริง ซึ่งประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนถูกมองว่ามีความสำคัญน้อยกว่าส่วนประกอบสำคัญอื่นๆ ฉะนั้น การให้ความสำคัญกับการฝึกประสบการณ์ในบริบทจริงเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน จะช่วยให้นิสิตเกิดการเรียนรู้ และจะลดปัญหาของการนำทฤษฎีสู่การปฏิบัติไม่ได้ลงไปได้

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อันประกอบด้วย รูปแบบและการพัฒนารูปแบบ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู คุณลักษณะและการพัฒนาคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ทั้งในทัศนะของต่างประเทศ และประเทศไทย จึงได้กรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ภาพ 8 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย